

Torsdagen den 25 maj

Kl. 10.00

§ 1 Justerades protokollet för den 16 innevarande månad.

§ 2 Ang. Tyska demokratiska republikens medlemskap i Världshälsoorganisationen

Herr utrikesministern WICKMAN erhöll ordet för att besvara herr *Hermanssons* (vpk) i kammarens protokoll för den 19 maj intagna fråga, nr 225, och anförde:

Herr talman! Herr Hermansson har frågat vilka slutsatser jag anser att Sverige bör dra av Världshälsoorganisationens beslut angående Tyska demokratiska republikens medlemskap i denna organisation.

Beslutet i Världshälsoorganisationen innebar att behandlingen av Östtysklands begäran om inval uppsköts till nästa års församling. Det var alltså en upprepning av föregående års beslut. Röstsiffrorna visar att betydligt fler stater i år stödde uppskovslinjen, eller 70 jämfört med 62 i fjol, medan 28 röstade mot jämfört med 34 i fjol.

Sverige lade ner sin röst i WHO. Vår röstning grundade sig på vår välkända principiella hållning i Tysklandsfrågan. Skälen till röstningen redovisades av mig i ett interpellationssvar den 2 mars i år.

Det är allttjämt vår bestämda förhoppning att de närmast berörda intressenterna skall kunna enas om en formel för universellt deltagande i Stockholmskonferensen. Vi kommer för svensk del att inom ramen för våra möjligheter ge allt stöd och vidtaga alla åtgärder som kan underlätta genomförandet av en sådan överenskommelse. Denna svenska inställning deklarerades för övrigt också i den röstförklaring som avgavs i samband med omröstningen i Världshälsoorganisationen.

Herr HERMANSSON (vpk):

Herr talman! Att den svenska delegationen lade ned sin röst och inte stödde Tyska demokratiska republikens ansökan om medlemskap i Världshälsoorganisationen måste enligt vår mening skarpt kritiseras. Regeringens ställningstagande är desto mera beklagligt som beslutet i Världshälsoorganisationen kan äventyra en rad staters deltagande i FN:s miljövärdskonferens om ett par veckor i Stockholm.

Som värdland och som alliansfritt land borde Sverige ha handlat på ett sådant sätt att man på allt sätt medverkat till att såväl TDR som Demokratiska republiken Vietnam och Demokratiska folkrepubliken Korea inbjudits till den viktiga miljövärdskonferensen. Det är orimligt att TDR inte skall delta i debatter och beslut t. ex. om miljöfrågorna i Östersjöområdet. Det är också orimligt att representanter för det vietnamesiska folket inte får delta vid behandlingen av USA:s miljömord i

Torsdagen den
25 maj 1972

Ang. Tyska demokratiska republikens medlemskap i Världshälsoorganisationen

Torsdagen den
25 maj 1972

*Ang. Tyska demo-
kratiska republi-
kens medlemskap
i Världshälsoorga-
nisationen*

Vietnam.

Men både vid avgörandet i Förenta nationerna och nu senast vid omröstningen om TDR i Världshälsoorganisationen lade Sverige ned sin röst i stället för att i handling ta ställning för att miljövärdskonferensen skall vara universell. Regeringen har därmed i realiteten tagit ställning också mot den linje för vilken den svenska nationalkommittén för miljövärdskonferensen uttalat sig.

Röstnedläggelsen i FN när det gällde förslaget att till miljövärdskonferensen inbjuda alla stater har av regeringen motiverats med att denna fråga måste lösas förhandlingsvägen. Men när vissa stater motsätter sig detta kräver konsekvensen att man tar ställning för en riktig linje. Röstnedläggelsen i Världshälsoorganisationen har motiverats med att Sverige när det gäller medlemskap i FN:s fackorgan endast röstar för stater som man redan erkänt. Och innan TDR kommit med i FN vill man inte erkänna den. Det är ett groteskt cirkelresonemang som är helt ohållbart.

Genom sina ställningstaganden har regeringen bidragit till att äventyra den önskvärda universella karaktären hos FN:s miljövärdskonferens.

Jag kan, herr talman, givetvis instämma i regeringens förhoppningar att det ännu skall vara möjligt att åstadkomma ett universellt deltagande i Stockholmskonferensen. Samtidigt som jag tackar för utrikesministerns svar vill jag framhålla att möjligheterna nu tyvärr förefaller små.

Herr utrikesministern WICKMAN:

Herr talman! Den fråga som herr Hermansson har ställt har vi haft anledning att diskutera tidigare i riksdagen, och sedan dess har egentligen inte några nya synpunkter kommit fram. Av den anledningen kunde man kanske säga att det är överflödigt att förlänga debatten. Men jag känner ändå ett behov av att klargöra och understryka att vad vår diskussion gäller är två skilda frågor.

Den ena frågan gäller vår Tysklandspolitik och över huvud taget lösningen av Tysklandsfrågan internationellt, och den andra frågan gäller hur FN:s miljövärdskonferens skall få det universella deltagande som är bl. a. också den svenska regeringens mål. När vi lägger ned vår röst i Världshälsoorganisationen är detta icke något ställningstagande till miljövärdskonferensens deltagarkrets. Det är en direkt konsekvens av vår Tysklandspolitik.

Det kan vara skäl att också under den pågående debatten kring miljövärdskonferensen icke glömma bort att vad vi de facto nu upplever i Europa är en händelseutveckling av utomordentlig betydelse, som innebär att vi äntligen står inför en normalisering av förbindelserna mellan de bägge tyska staterna. Det är icke så att det föreligger ett statiskt, oföränderligt aggressivt läge mellan dem mitt i Europa, utan de båda tyska staterna och segermakterna efter andra världskriget håller tvärtom äntligen på att få en lösning av den fråga som utgjort ett hinder för en stabil avspänning i vår världsdal.

Lösningen av Tysklandsfrågan är ett avgörande element i avspänningspolitiken. Fullföljandet av denna politik är också för svensk utrikespolitik ett så väsentligt mål, att vårt handlande inklusive ställningstagandet i

Torsdagen den
25 maj 1972

Ang. Tyska demokratiska republikens medlemskap i Världshälsoorganisationen

Världshälsoorganisationen måste styras av detta – jag understryker det – primära intresse. Vi har ansett och anser att ett svenskt erkännande av DDR i det läge som råder skulle innebära risker att störa den utveckling som vi eftersträvar. Vårt ställningstagande vid omröstningen i Världshälsoorganisationen är den ofrånkomliga konsekvensen av vår Tysklandspolitik.

Tysklandsfrågan går alltså nu mot sin lösning, och det är en utomordentligt glädjande utveckling.

Nu sammanfaller i tiden Tysklandsfrågans lösning på ett olyckligt sätt med tidpunkten för FN:s miljövärdskonferens. Jag säger "på ett olyckligt sätt" därför att den lösning, som vi vet skulle ha varit naturlig och helt okontroversiell om kanske ett år eller möjligen t. o. m. inom en kortare tid, hittills icke har varit möjlig att uppnå.

Det är kort tid kvar till dess att miljövärdskonferensen sammanträder här i Stockholm. Vi har under hela förberedelsearbetet understrukt vikten av att miljövärdskonferensen verkligen får en universell anslutning. Vi har också uppmanat parterna att söka nå en överenskommelse och även deltagit aktivt i de sonderingar och förhandlingar som har förekommit för att bringa parterna fram till en överenskommelse. Det är nämligen bara en överenskommelse mellan parterna som skulle möjliggöra ett universellt deltagande i FN:s miljövärdskonferens, icke ensidiga svenska beslut.

Vi kommer under de dagar som kvarstår att fortsätta denna aktivitet. Det är av naturliga skäl – och det tror jag att också herr Hermansson respekterar – icke möjligt för mig att offentligt deklarerat exakt vad vi kommer att göra. Det blir tillfälle att göra det senare. Det är vårt intresse för saken som tvingar oss att använda den tysta diplomatin. Jag vill inte utlova – det kan jag självfallet inte göra – något positivt resultat av dessa ansträngningar. Jag vill emellertid peka på att parterna i verkligheten står mycket nära varandra i denna fråga. Inte minst borde enligt min uppfattning den stora och växande majoritet som kom till uttryck vid omröstningen i Världshälsoorganisationen, mot östtyskt inträde i organisationen detta år, samtidigt ha skapat en marginal för en generös förhandlingsattityd från västmakterna i det slutskede som nu förestår.

Herr HERMANSSON (vpk):

Herr talman! Det är riktigt, som utrikesministern framhåller, att det här rör sig om två frågor, men de har blivit sammanknutna av den faktiska utvecklingen.

Det grundläggande fel regeringen gör och som också betingat ställningstagandet i Världshälsoorganisationen är givetvis att den inte velat erkänna Tyska demokratiska republiken. När det gäller TDR kan ju inte regeringen rimligen förneka att dess regering har full kontroll över statens territorium. Den är ju heller ingen helt ny stat. Den har existerat i över 20 år. Hela tiden har debatten om dess erkännande pågått. Argumenten har växlat, men regeringen har hela tiden varit negativ till ett erkännande. I utrikesdebatten i mars sade den att läget är "ömtåligt", att man inte ville "komplicera läget" i Tysklandsförhandlingarna osv. Nu har västtyska förbundsleden godkänt fördragen med Sovjetunionen och

Torsdagen den
25 maj 1972

*Ang. utredningen
om malmbrytning
i Stekenjokk*

Polen. Vad väntar man nu på?

Ett svenskt erkännande av Tyska demokratiska republiken måste rimligen vara mycket nära. En lösning är nära, sade också utrikesministern här. I det läget är det dubbelt beklagligt att regeringen inte velat stödja TDR:s inval i Världshälsoorganisationen. Om detta inval genomförts, skulle ju problemet när det gäller TDR:s deltagande i FN:s miljövårdskonferens vara löst. Därmed skulle också risken vara borta för att en rad andra socialistiska stater skulle utebli.

Att TDR nu erbjuds att delta i miljövårdskonferensen men utan rösträtt betraktas tydligen av dess regering som inte på något sätt tillfredsställande. Man skulle därvid endast få samma ställning som det 150-tal miljövårdsorganisationer som också inbjudits att delta i konferensen. Vad skulle den svenska regeringen säga, om den inbjöds att delta i en världsomspännande konferens men endast på villkoret att den inte fick delta i besluten?

En del uttalanden som har gjorts av regeringsledamöter de senaste dagarna tycker jag är beklagliga, som när det exempelvis sagts att det inte är "någon katastrof" om ett stort antal av de socialistiska staterna icke skulle delta i FN:s miljövårdskonferens. Jag vill emellertid hoppas på framgång för de bemödanden av regeringen som utrikesministern här antytt så att konferensen verkligen får en universell karaktär. På den punkten instämmer jag i de förhoppningar som herr Wickman uttryckte i sitt senaste anförande.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 3 Ang. utredningen om malmbrytning i Stekenjokk

Herr industriministern JOHANSSON erhöll ordet för att besvara herr *Ångströms* (fp) i kammarens protokoll för den 16 maj intagna fråga, nr 214, och anförde:

Herr talman! Herr Ångström har frågat mig om utredningen om eventuell malmbrytning i Stekenjokk kommer att bli färdig så att förslag kan föreläggas höstriktsdagen 1972.

Det är min förhoppning att så skall ske.

Herr ANGSTRÖM (fp):

Herr talman! Jag tackar industriministern för svaret på min fråga. Det var föredömligt kort, och jag skall bara anföra några synpunkter rörande bakgrunden till frågan.

Bakgrunden är naturligtvis det svåra sysselsättningsläget i Norrlands inland under de senaste åren. Prognosen för det kommande året är också mycket dyster i fråga om just det området. Människorna i främst Vilhelmina kommun och Frostvikens kommun knyter stora förhoppningar till fyndigheten i Stekenjokk, som de tror skall kunna ge arbete och trygghet av varaktig karaktär. Jag vill understryka industriministerns förhoppning i detta fall av den anledningen att tidsschemat för denna bygd är rätt kort. Det finns helt enkelt inga fasta jobb att få i denna

Torsdagen den
25 maj 1972

*Ang. tillämpningen
av lagstiftningen om
främjande av syssel-
sättning åt äldre*

trakt, och människorna där har just sett Stekenjokk som en av möjligheterna att lösa deras behov av arbete och trygghet.

De har accepterat att endast tillfälliga jobb funnits och har stannat kvar i hembygden i väntan på att det skall komma ett besked i denna mycket brännbara fråga. Jag vill påminna om att man har gjort en enkät bland människorna där uppe, och inte mindre än 520 förklarade sig villiga att arbeta i Stekenjokkgruvan. Vid en utvärdering visade det sig att 380 av dessa bedömdes som lämpliga för detta arbete på lång sikt. Av dem är 180 för närvarande arbetslösa eller undersysselsatta, och när jag säger undersysselsatta betyder det att de har endast tillfälliga beredskapsarbeten att falla tillbaka på.

Dessa siffror visar att Stekenjokk har en mycket stor betydelse ur både social och psykologisk synpunkt för detta glesbygdsområde. Jag vill understryka att det brådskar, och att det är värdefullt om industriministerns förhoppning kan fullföljas och att industriministern skyndar på utredningen så att vi kan få ett förslag till höstrikdagen.

Jag tackar i varje fall för svaret, och jag förstår att det med de informationer som inrikesministern besitter ligger en realitet bakom förhoppningen.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 4 Ang. tillämpningen av lagstiftningen om främjande av sysselsättning åt äldre

Herr inrikesministern HOLMQVIST erhöll ordet för att besvara herr Hagbergs (vpk) i kammarens protokoll för den 17 maj intagna fråga, nr 218, och anförde:

Herr talman! Herr Hagberg har frågat om jag har observerat att storföretagen i sin personalrekrytering offentligen driver en gentemot den äldre arbetskraften klar utestängningslinje och vilka slutsatser jag anser bör dras härav i fråga om tillämpningen av lagen om främjande av sysselsättning åt äldre.

Förra årets lagstiftning om främjande av sysselsättningen för äldre arbetstagare syftar till att vi skall komma till rätta med just sådana förhållanden som herr Hagberg nämner. Arbetsmarknadsstyrelsen har under våren 1972 anordnat en rad regionala konferenser om lagens tillämpning med deltagande av ett stort antal företrädare för arbetsförmedlingen och parterna på arbetsmarknaden. Flera länsarbetsnämnder har redan kommit ganska långt i arbetet med att etablera direkta kontakter mellan arbetsgivare, arbetstagare och länsarbetsnämnderna. Det finns därför skäl att räkna med att lagstiftningen efter hand skall få ökade effekter för att förbättra de äldres situation på arbetsmarknaden.

Herr HAGBERG (vpk):

Herr talman! Jag tackar för att jag fått svar på min fråga. Det är ju så att i ett kapitalistiskt samhälle som vårt är effektiviteten den avgörande faktor som får styra produktionsuppläggingarna. I de lågkonjunkturer

Torsdagen den
25 maj 1972

*Ang. tillämpningen
av lagstiftningen om
främjande av syssel-
sättning åt äldre*

som vi upplever med jämna mellanrum kommer särskilt den äldre arbetskraften i kläm. Det antal arbetsuppgifter som äldre arbetstagare kan klara av minskar kraftigt. Arbetsplatserna utformas i regel för högproduktiva unga människor. Förra året beslutades här, såsom inrikesministern nämnt, lagar om att förbättra de äldres förhållanden på arbetsmarknaden. Det gällde dels att skapa skydd mot uppsägningar, dels att främja sysselsättningen på den öppna arbetsmarknaden. Länsarbetsnämnderna har ju som inrikesministern sagt här fått möjligheter att se till ålderssammansättningen i företagen.

I lagens anda ligger som jag ser det att äldre arbetskraft skall få sysselsättning i våra företag, men i dag avstängs de äldre helt från den möjligheten genom arbetets uppläggning.

När man följer företagets personalpolitik finner man att det bedrivs en utestängningspolitik mot de äldre. Som exempel vill jag återge en annons i Göteborgs-Posten den 15 maj. Den har som rubrik "Arbetslöshet - Friställningar - Permitteringar". Första meningen i annonsen lyder: "På senare tid har dessa ord cirkulerat i press, radio och TV. Vi på Volvo i Göteborg har varit lyckligt förskonade från sådant under de senaste tio åren." Man redogör sedan för det arbete som bedrivs på Volvo och kommer därefter fram till följande: "Är Du 18 -55 år och sätter värde på trygghet, bra lön och personliga utvecklingsmöjligheter och vill arbeta i ett expansivt företag, är Du välkommen diskutera anställning på vårt anställningskontor i Torshälla." Annonsen är undertecknad AB Volvo, Personalkontoret, Göteborg.

Skall det verkligen vara så att den som är 56 år icke är önskvärd? Den som vill byta anställning eller har blivit arbetslös kan ju inte med den inriktning som Volvo har få ett arbete - han är utestängd. Han är hänvisad till samhället. Med den utveckling vi nu har får samhället ikläda sig allt större kostnader. För den äldre arbetskraften har vi nu omskolningar, omställningsbidrag, beredskapsarbeten, hel- och halvskyddad sysselsättning, förtidspensioner osv.

När det kommer en sådan här annons frågar man sig om inte företaget är medvetet om att dess produktionsapparat utnyttjas klart människofientligt, särskilt mot den äldre arbetskraften.

Jag ser av svaret att statsrådet inte direkt har observerat detta. Men han tror att den nya lagen skall kunna ge någonting. Kan den verkligen göra det när den antogs föregående år och man i år kan annonsera på detta sätt?

Herr inrikesministern HOLMQVIST:

Herr talman! Jag instämmer gärna i herr Hagbergs yttrande när det gäller annonser av denna typ. Det finns ingen motivering för att man skall utesluta personer som är över 55 år från att få sina förutsättningar för ett arbete prövade. Jag reagerar på samma sätt som herr Hagberg mot annonser av den typen.

Herr HAGBERG (vpk):

Herr talman! Här är det väl också fråga om en bedömning. Inrikesministern tror på att lagen skall kunna få effekt när länsarbets-

nämnderna fått hålla på ett tag. Men när Sveriges största verkstadsföretag ett år efter lagens ikraftträdande så öppet går mot lagens anda ifrågasätter jag om inte starkare åtgärder måste vidtas för att de äldre skall kunna få anställning. Jag ser med oro på möjligheten att utvecklingen skall gå ännu snabbare i riktning mot att samhället i ännu större utsträckning får ta hand om den äldre arbetskraften och ikläda sig kostnader som egentligen de företag som slängt ut de äldre borde bära.

Herr inrikesministern HOLMQVIST:

Herr talman! Jag vill erinra om att det är knappast ett år sedan lagen trädde i kraft. Jag har i mitt svar nämnt de ansträngningar som görs för att få ut information om både den lag som hindrar uppsägning och den lag som diskuteras här och som ger möjlighet till anställning av äldre arbetskraft i företag. Jag tycker inte det finns anledning att på detta tidiga stadium säga att vi har misslyckats; jag tror tvärtom att vi har stora förutsättningar att vinna respekt för dessa lagar.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 5 Om strängare restriktioner vid försäljning och förvaring av sniffberusande medel

Herr socialministern ASPLING erhöll ordet för att besvara fru *Hanssons* (s) i kammarens protokoll för den 18 maj intagna fråga, nr 221, och anförde:

Herr talman! Fru Hansson har frågat mig, om jag ämnar vidta några åtgärder för att hårdare restriktioner införes vid försäljning och förvaring av thinner, solution, trikloretylen och andra medel med sniffberusande verkan.

En rad åtgärder har vidtagits för att stävja missbruket av dessa medel. Sålunda gäller förbud att sälja thinner eller annan förtunning som innehåller vissa angivna beståndsdelar till den som inte fyllt 18 år. Vidare har socialstyrelsen i olika sammanhang fäst bl. a. barnavårdsnämndernas uppmärksamhet på betydelsen av att föräldrar, lärare och ungdomsledare klart inser farorna med sniffning. Det kan här också nämnas, att Sveriges färghandlares riksförbund har uppmanat sina medlemmar att iaktta största möjliga försiktighet vid försäljning av trikloretylen. Jag vill också erinra om de olika åtgärder med syfte att begränsa missbruket av olika beroendeframkallande medel, däribland thinner och liknande preparat, som föreslagits i propositionerna 61 och 67 år 1972.

Det kan dock visa sig nödvändigt att vidta ytterligare åtgärder. För att få underlag för detta håller giftnämnden för närvarande på med en kartläggning av förekomsten av thinner i olika varugrupper.

Som framgår av vad jag nu anfört är de problem som berörts i frågan i hög grad föremål för uppmärksamhet, och jag kommer även i fortsättningen att noga följa utvecklingen på detta område.

Nr 87

Torsdagen den
25 maj 1972

Om strängare restriktioner vid försäljning och förvaring av sniffberusande medel

Torsdagen den
25 maj 1972

*Om strängare re-
striktioner vid
försäljning och
förvaring av sniff-
berusande medel*

Fru HANSSON (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka socialministern för svaret på min enkla fråga. Det gläder mig att problemet tydligen är föremål för uppmärksamhet och kommer att följas i fortsättningen liksom att åtgärder kommer att vidtagas.

Bakgrunden till min fråga är den ökning av sniffningen som har skett och den oro som jag och många med mig känner över detta. Sniffningen har också kommit i skymundan, tycker jag, i den intensiva debatt vi haft och har när det gäller mellanölet och narkotikamissbruket. Vi skall för resten i dag ha en lång debatt i de frågorna. Jag hoppas att de kammarledamöter som då kommer att ta ställning för ett förbud mot mellanölet har tänkt på den ökning av sniffningen ett sådant beslut otvivelaktigt kommer att innebära. Det är bevisat att det skedde en markant ökning av sniffningen när 18-årsgränsen för inköp av mellanöl infördes i butikerna.

I Umeå och Göteborg har undersökningar gjorts om sniffningen, och resultaten är skrämmande. I Umeå har missbruket ökat oroväckande under hela 1971. Ett flertal inläggningar på barnpsykiatriska kliniken har blivit nödvändiga för att ta hand om ungdomar som sniffat mycket men ätit och sovit litet och på grund därav varit i mycket dålig psykisk och fysisk kondition. Otaliga inbrott har förövats i färghandelsbutiker och bensinstationer, i hobbylokaler och källarutrymmen för att komma över thinner, solution och liknande preparat.

I Göteborg har en arbetsgrupp gjort en kartläggning av thinnermissbruket och konstaterat en klar ökning. 500 kända sniffare finns i Göteborg, men man är medveten om att det verkliga antalet missbrukare är mycket större. Åtta dödsfall har konstaterats under de senaste åren i samband med sniffning. Ytterligare dödsfall har redovisats i samband med bilolyckor. Många fall har lett till svåra skador. Sju av tio ungdomar som gjort sig skyldiga till kriminalitet har också sniffat, och sniffningen är vanligast i 11-16-årsåldern. Det här är bara undersökningar från två städer, men det finns anledning tro att förhållandena är likartade över hela landet.

Sniffningen för med sig många skadeverkningar -- kramper, lung- och hjärnödem, andningsförlamning, medvetlöshet och skador på lever och njurar. Kroniskt missbruk ger också syn- och blodskador. Det är att märka att de här skadorna kommer relativt snabbt.

När det gäller försäljning och förvaring av dessa lösningsmedel finns det vissa bestämmelser i giftförordningen, men det brister väsentligt i tillämpningen av dem. Vid undersökningar som har gjorts har det visat sig att man t. ex. i många färghandelsbutiker förvarar solution i öppna diskar, lätt tillgänglig för ungdomar att stoppa i fickan. Det finns också äldre kamrater som gärna står till tjänst när det gäller inköp av trikloretylen och thinner, så 18-årsgränsen håller inte heller alltid.

Och hur är det ute på byggarbetsplatser? Det finns inga särskilda bestämmelser för hur förvaringen skall vara ordnad där utöver de generella i giftförordningen, trots att man där ofta har stora dunkar med thinner o. d.

Hur är det med informationen ute i skolorna om farligheten av

Torsdagen den
25 maj 1972

Om vidgad behörighet att förrätta kyrklig vigsel

sniffning? Och sist men inte minst: Hur förvaras dessa ämnen i hemmen, och hur har informationen dit varit?

Jag är medveten, herr talman, om att de grundläggande orsakerna till missbruket kommer man inte åt bara genom restriktioner — de är ofta sociala. Men dessa medel anser jag vara så farliga för liv och hälsa att man på grund av detta måste göra dem mer svåråtkomliga eller på något sätt göra dem obrukbara för användning i berusande syfte. Därför gläder jag mig över att socialministern i sitt svar säger att frågan är föremål för uppmärksamhet och kommer att vara det även i fortsättningen.

Jag ber att ännu en gång få tacka.

Herr socialministern ASPLING:

Herr talman! Vi måste fortsätta ansträngningarna för att i olika avseenden bringa dessa medel under kontroll så långt det är möjligt. Informationsfrågan är självfallet här också betydelsefull. Kammaren kommer ju senare i dag att få ta ställning till ett förslag från regeringen om en medelsanvisning på 5 miljoner kronor för upplysningsverksamhet i syfte att begränsa missbruket av olika beroendeframkallande medel, däribland thinner och liknande preparat.

Det är givetvis angeläget att exempelvis thinner, som sannolikt är det medel som missbrukas mest, om möjligt bytes ut mot mindre flyktiga lösningsmedel och att det produktionsortiment som kräver thinner ändras så att organiska lösningsmedel behövs så litet som möjligt eller ännu hellre helt kan undvaras. Detta kräver en omfattande och noggrann undersökning av produktionsortimentet, och som jag nämnde i svaret pågår nu arbetet med detta i giftnämnden.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 6 Om vidgad behörighet att förrätta kyrklig vigsel

Herr statsrådet LIDBOM erhöll ordet för att besvara herr *Källstads* (fp) i kammarens protokoll för den 10 maj intagna fråga, nr 208, till herr justitieministern, och anförde:

Herr talman! Herr Källstad har frågat justitieministern när regeringen avser att förelägga riksdagen förslag till vidgad behörighet att förrätta kyrklig vigsel i enlighet med riksdagens skrivelse nr 47 år 1971. Enligt fastställd ärendefördelning ankommer det på mig att besvara frågan.

Familjelagssakkunniga skall om ett par veckor avlämna betänkande med förslag till nya regler om bl. a. ingående och upplösning av äktenskap. Jag räknar med att detta förslag skall kunna läggas till grund för en proposition till nästa års vårriksdag. I samband därmed blir det tillfälle att ta ställning till den fråga som avses med riksdagsskrivelsen.

Herr KÄLLSTAD (fp):

Herr talman! Jag vill tacka statsrådet Lidbom för svaret på min fråga.

I motion nr 58 år 1971 hemställdes om förslag till sådan ändring av giftermålsbalkens regler att vigsel av svenska medborgare skulle få

Torsdagen den
25 maj 1972

*Ang. svenska ut-
landsföretags
marknadsföring*

förrättas inom svenska kyrkan och annat kristet trossamfund även då ingen av de trolovade är medlem av vigselförrättarens eget trossamfund, dock under förutsättning att en av dem tillhör något kristet trossamfund.

Denna motion biträdades av lagutskottet, och riksdagen beslöt på utskottets hemställan att i skrivelse till Kungl. Maj:t ge till kända vad utskottet anfört i ärendet — det var riksdagsskrivelsen nr 47 den 17 mars 1971. Men något lagförslag grundat på riksdagsskrivelsen har ännu inte framlagts för riksdagen.

Statsrådet Lidbom säger att familjelagssakkunniga skall lägga fram betänkande om några veckor och att vi har att invänta proposition nästa år. Nu visar det sig att vid behandlingen i lagutskottet — och lagutskottets hemställan blev riksdagens beslut — sades att man inte behövde avvakta förslag från vare sig kyrka—stat-beredningen eller familjelagssakkunniga i denna fråga. Man säger i stället att i enlighet med det anförda bör lagförslag grundat på motionärernas yrkande föreläggas 1971 års riksdag. Detta blev alltså riksdagens beslut. Den socialdemokratiska reservationen däremot tog upp frågan om inväntande av familjelagssakkunnigas betänkande, en sak som således föll vid riksdagsbeslutet den 17 mars förra året.

Riksdagen har alltså beslutat i frågan, och om det nu blir som statsrådet säger så går det åtminstone två år efter riksdagens beslut innan detta kan träda i kraft. Hade man då inte kunnat ordna med en temporär lösning av denna fråga under en så pass lång mellantid?

Överläggningen var härmed slutad.

§ 7 Ang. svenska utlandsföretags marknadsföring

Herr statsrådet LIDBOM erhöll ordet för att besvara herr *Lorentzons* (vpk) i kammarens protokoll för den 19 maj intagna fråga, nr 226, till herr handelsministern, och anförde:

Herr talman! Herr Lorentzon har frågat handelsministern hur han bedömer uppgifter i pressen om att svenska utlandsföretag även använder mutor som medel i marknadsföringen och om dessa uppgifter ger anledning till någon åtgärd från hans sida. Frågan har överlämnats till mig för besvarande.

Jag är förhindrad att här gå in på enskilda fall och kan därför inte kommentera de pressuppgifter som herr Lorentzon syftar på i sin fråga. Regeringens allmänna inställning till den korruption som förekommer i u-länderna med företag från industriländerna inblandades redovisades för drygt ett år sedan av dåvarande utrikesministern Torsten Nilsson i ett svar på en fråga av herr Hermansson. I den delen har jag i dag ingenting att tillägga.

Industriländernas möjligheter att hindra företag att använda mutor begränsas av kontrollsvårigheterna. För vår del har vi ingen möjlighet att övervaka vad svenska företag företar sig i olika delar av världen långt borta från vårt lands gränser.

Jag vill emellertid anmäla att ämbetsansvarskommittén genom tilläggs-

Torsdagen den
25 maj 1972*Ang. svenska ut-
landsföretags
marknadsföring*

direktiv fått i uppdrag att undersöka under vilka förutsättningar ansvar enligt svensk rätt bör föreligga för bestickning som sker i utlandet. Kommittén avgav i februari i år sitt slutbetänkande om ämbetsansvar och disciplinärt ansvar i offentlig tjänst. Kommittén kommer nu att ta itu med sina nya uppgifter enligt tilläggsdirektiven.

Herr LORENTZON (vpk):

Herr talman! Vid en debatt i denna kammare för endast några dagar sedan som gällde regeringens yrkande om tillsättande av Sveriges exportråd, där staten skulle satsa 13 miljoner kronor, uttalade jag vissa betänkligheter mot denna sammanblandning av staten och det privatkapitalistiska näringslivet. Dessa betänkligheter byggde bl. a. på att svenska storföretags agerande i u-länderna inger starka olustkänslor, i synnerhet som man använt sig av vad som kan betecknas som mutor.

Tidningsmeddelanden för en kort tid sedan gav belägg för detta. Jag hänvisade i debatten även till den avhandling som på sin tid skrevs av fil. lic. Harald Runblom. Under debatten tog varken herr Rask, som var näringsutskottets talesman, eller förre statsrådet och handelsministern herr Lange upp denna fråga i sina inlägg. Det syntes mig därför rätt naturligt att rikta frågan direkt till en ledamot av regeringen, och jag tackar statsrådet Lidbom för det svar som jag har erhållit.

I svaret hänvisas till ett svar som gavs av utrikesministern för ett år sedan. Där sade utrikesministern att man naturligtvis inte gillar denna korruption men att det är svårt för regeringen att göra något -- alltså något liknande det som sägs i dagens svar. Men å andra sidan utlovade man den gången ändå en utredning, och det sades att justitiedepartementet hade denna utredning om hand. Jag skulle egentligen vilja fråga hur långt man har kommit med utredningen, eftersom man ju har hållit på i över ett år.

Jag vill i detta sammanhang hänvisa till vad professor Gunnar Myrdal skriver i sina böcker *Asiatiskt drama* och *Politiskt manifest*, där han talar om världsfattigdomen och ingående behandlar problemen om korruption och mutor. Och i tidningen *Arbetet* för söndagen den 2 april i år säger professor Myrdal i anslutning till den senaste mutskandalen bl. a. följande:

”Försöker någon i Sverige muta en tjänsteman inom landet kan han straffas. Men mutar en svensk en tjänsteman i utlandet, då undgår han åtal. Vi måste ha en lagstiftning som kan straffa svenskar i utlandet som mutar utländska statstjänstemän!

Mutor som svenska företag betalar ut utomlands bokförs som driftskostnader och är avdragsgilla på skatten. Sådana avdrag måste förbjudas. Mutor skall inte vara avdragsgilla!”

Professor Myrdal har den bestämda uppfattningen att korruption är någonting utomordentligt skadligt för u-ländernas utveckling och att det är en kortsiktig politik av företag att breda ut ett korruptions- och mutsystem. Denna exploatering betraktas i u-länderna som kolonialism och imperialism. Jag vill ställa ytterligare en fråga till statsrådet Lidbom: När kan denna utredning om svensk tjänstemans uppträdande i utlandet på det sätt som jag här har skildrat vara klar?

Torsdagen den
25 maj 1972

*Om åtgärder mot
exploatering av
outbyggda forsar
och älvsträckor*

Herr statsrådet LIDBOM:

Herr talman! Uppfattningen att korruption i u-länderna är skadlig för u-ländernas egen politiska och sociala utveckling torde professor Myrdal inte vara ensam om. Regeringen har vid flera tillfällen tidigare redovisat precis samma uppfattning.

Den utredning som herr Lorentzon här efterlyser är samma utredning som jag nämnt om i mitt svar. Det finns en kommitté tillsatt, som har fått direktiv att utreda möjligheterna att bestraffa bestickning som utövas av svenska företagare utomlands. Men på detta stadium, när kommittén just har fått sina tilläggsdirektiv och knappast har hunnit börja fundera över den nya arbetsuppgiften, är det självfallet omöjligt att säga när utredningen kommer att vara klar.

Herr LORENTZON (vpk):

Herr talman! Det har nu gått så långt att man i vissa länder ligger före Sverige när det gäller att utreda dessa frågor. I det västtyska parlamentet togs exempelvis för ett år sedan frågan upp om de västtyska företagens uppträdande i u-länderna. Det var en socialdemokrat som svarade för den saken. Han krävde att det måste bli någon ordning på dessa missförhållanden samt att västtyska företag inte skulle få hålla på med sin bestickning och sitt mutsystem i de underutvecklade länderna.

Professor Myrdal säger också, om jag får citera honom igen: "Sverige borde vara ett föregångsland och jag tror att vi via lagstiftning skall kunna begränsa systemets utbredning." Hur stor denna utbredning är kan väl ingen med bestämdhet uttala sig om; det är givetvis svårt att göra det. Dessa mutor och denna bestickning kan gå via mellanhänder och på annat sätt. Det måste naturligtvis göras en utredning av hela frågan. Det är tänkbart att svenska företag uppträder hederligare än företag från andra länder när det gäller mutor och bestickning. Men de fall som har blottats där svenska företag har varit inblandade är dock skrämmande nog och säger tillräckligt.

Mutor kan betyda att ett u-land styrs av främmande storfinansiella företag. Det föder korruption och ökar de ekonomiska klyftorna i ifrågavarande u-land. Det hindrar också landets utveckling, och då kostnaderna för dessa mutor läggs på priset för den vara som skall säljas betyder det högre konsumtionspriser och högre skatter för det land där dessa statliga tjänstemän låter sig mutas av antingen svenska eller andra tjänstemän i storkapitalistiska företag.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 8 Om åtgärder mot exploatering av outbyggda forsar och älvsträckor

Herr civilministern LUNDKVIST erhöll ordet för att besvara herr Strömbergs (fp) i kammarens protokoll för den 19 maj intagna fråga, nr 224, till herr jordbruksministern, och anförde:

Herr talman! Herr Strömberg har frågat jordbruksministern vilka åtgärder han avser vidta för att förhindra exploatering av återstående

Torsdagen den
25 maj 1972

*Om åtgärder mot
exploatering av
outbyggda forsar
och älvsträckor*

outbyggda forsar och älvsträckor.

Frågan har överlämnats till mig för besvarande.

De svåra avvägningsfrågor som hänger samman med exploatering av våra älvar har uppmärksamrats i departementspromemorian "Hushållning med mark och vatten", som skall ligga till grund för en fysisk riksplanering.

Departementspromemorian är för närvarande ute på remiss. Jag anser det inte möjligt att ta ställning till i promemorian framförda rekommendationer och förslag förrän remissmaterialet kunnat bedömas. Som jag tidigare flera gånger framfört i riksdagen är det regeringens avsikt att i en proposition till höstriksdagen anmäla sina principiella ställningstaganden angående en fortsatt fysisk riksplanering.

Herr STRÖMBERG (fp):

Herr talman! Jag tackar statsrådet för svaret.

I promemorian "Hushållning med mark och vatten" tas upp en diskussion om de sydligaste huvudälvarna i Norrland. Dessa är delvis utbyggda. Vissa opåverkade källflöden och längre outbyggda älvsträckor finns dock kvar.

De här områdena är ur många synpunkter oerhört värdefulla. Särskilt betydelsefulla är de med tanke på att det är relativt lätt för större delen av landets befolkning att nå ifrågavarande områden. Att de återstående orörda älvarna i Norrland ej får byggas ut utgår jag ifrån som en självklar sak.

I "Hushållning med mark och vatten" sägs att en fortsatt kraftverksutbyggnad ger ett ringa bidrag till kraftförsörjningen. För den som vill skydda det som finns kvar av naturvärden i älvarna låter det här ju bra, men samtidigt höjs det röster från t. ex. Svenska kraftverksföreningen med krav på utbyggnad av våra outnyttjade resurser.

Det är mot den här bakgrunden som jag har ställt frågan, och jag hänvisar än en gång till "Hushållning med mark och vatten", där man föreslår att utbyggnadsplanerna i älvarna prövas i en för naturvårdsverket och kraftförelagen gemensam utredning. Det är enligt min uppfattning angeläget att denna utredning snabbt kommer i gång. Mycket material finns ju redan samlat. Striden kring Ljusnans utbyggnad visar hur angeläget det är med en samlad syn på det här problemet. Jag hade hoppats att man, innan den utredning som man föreslår i "Hushållning med mark och vatten" kommer i gång, skulle stoppa utbyggnaden i de nu aktuella älvarna. Enligt min uppfattning bör en sådan här utredning gå igenom alla våra outnyttjade älvar och de sträckor som ännu inte utbyggts i redan påverkade älvar.

Jag respekterar och förstår att statsrådet måste ta stor hänsyn till det remissförfarande som pågår, och det är ju alldeles riktigt. Men den av utredningen föreslagna mindre utredningen om just det här området är väl ändå så pass angelägen och berör, tror jag, inte det hela, varför jag skulle vilja ställa frågan här till statsrådet, om inte statsrådet ändå anser att han nu kan tillsätta en utredning om just det här lilla delproblemet oberoende av att vi ännu ej fått remissvaren.

Torsdagen den
25 maj 1972

Om åtgärder mot
de jugoslaviska s. k.
Ustasjagrupperna

Herr civilministern LUNDKVIST:

Herr talman! Som herr Strömberg säkerligen har märkt förekommer en rad utredningsförslag i promemorian "Hushållning med mark och vatten". Remissyttrandena med anledning av promemorian skall vara inne till den 20 juni. Jag tycker att det är rätt rimligt att vi får tillfälle att ta del av det material som vi får in i remissyttrandena, innan vi tar en definitiv ställning till den handläggning som skall ske i fortsättningen av alla de ärenden som kommer att beröras av den här typen av fysisk riksplanering. Därför kommer regeringen att avvakta remissbehandlingen, innan vi över huvud taget går vidare med någon av de utredningar som här är föreslagna.

Herr STRÖMBERG (fp):

Herr talman! Med anledning av att statsrådet nu säger att man kommer att avvakta remissförfarandet vill jag i alla fall uttrycka den förhoppningen att statsrådet så fort det finns möjligheter därtill tar upp de här aktuella problemen. Jag skulle också vilja uttrycka det önskemålet att statsrådet inte bara avvaktar remissförfarandet utan även att utbyggnad då icke tillåts innan man fått in remissvaren och klarat upp det här, så att man får en samlad översyn av detta mycket känsliga problem.

Herr civilministern LUNDKVIST:

Herr talman! Det kanske är en upplysning som ändå skall tilläggas i klarhetens intresse, nämligen att vi får ju handlägga sådana här frågor i enlighet med den lagstiftning som vi för närvarande har, till dess att vi har fått en annan lagstiftning. När det är fråga om ärenden som har anhängiggjorts i enlighet med den gamla lagstiftningen, måste naturligtvis den lagstiftningen följas, till dess att vi har en ny och kan behandla ärendena i enlighet med den.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 9 Om åtgärder mot de jugoslaviska s. k. Ustasjagrupperna

Herr justitieministern GEIJER erhöll ordet för att besvara herr Svenssons i Malmö (vpk) i kammarens protokoll för den 17 maj intagna fråga, nr 217, och anförde:

Herr talman! Herr Svensson i Malmö har frågat mig om jag överväger att mot bakgrund av nyligen uttalade hotelser om terroraktioner mot flygförbindelserna Sverige—Jugoslavien från de s. k. Ustasjagrupperna slutgiltigt kriminalisera och förbjuda dessa organisationer.

Brottsbalken innehåller ett flertal straffbestämmelser som kan bli tillämpliga när det gäller sådan verksamhet som herr Svensson syftar på. Det kan bl. a. bli fråga om kapning av luftfartyg, allmänfarlig ödeläggelse, sabotage, rån och mord. Alla dessa bestämmelser föreskriver mycket stränga straff.

I detta sammanhang bör också nämnas bestämmelsen i brottsbalken

om olovlig kårverksamhet. Enligt denna kan den som deltar i sammanlutning som är avsedd att utgöra eller kan utvecklas till sådant maktmedel som militär grupp eller polisstyrka dömas till böter eller fängelse. Denna bestämmelse torde inte vara tillämplig på sådan organisation som herr Svensson åsyftar. Det är visserligen tänkbart att införa en motsvarande bestämmelse för deltagande i organisationer av det slag som herr Svensson åsyftar, men enligt min mening skulle man med hänsyn till arten av den verksamhet det här är fråga om och metoderna för bedrivandet av verksamheten inte med en sådan kriminalisering nå det avsedda resultatet. Vi är i stället hänvisade till att inrikta polisens verksamhet på att söka förhindra terrorhandlingar med stöd av gällande straffbestämmelser. En omfattande övervaknings- och spaningsverksamhet bedrivs i detta syfte.

För att förhindra brott av detta slag bevakar polisen sedan länge samtliga jugoslaviska flygplan på Arlanda flygplats under uppehållet på marken. Samtliga passagerare kroppsvisiteras, handbagaget kontrolleras och passagerarna får peka ut sitt resgods. Även chartertrafiken från Torslanda och Bulltofta flygplatser kontrolleras på liknande sätt.

Slutligen vill jag framhålla att regeringen redan förra våren tillkännagav sin avsikt att vidta åtgärder för att stoppa våldsaktiviteter inom vissa invandrargrupper. Bl. a. förutskickades att utländska medborgare kunde komma att utvisas ur Sverige i större utsträckning än som hittills hade skett. Som en följd härav lät regeringen föranstalta om förhör med en del utländska medborgare som kunde misstänkas för att ha tagit del i sådan verksamhet eller stått bakom den. Men det har visat sig att i de fall som hittills har förekommit till prövning förutsättningar för närvarande inte finns för verkställighet av utvisning på grund av de folkrättsliga förpliktelser som åvilar oss när det gäller politiska flyktingar. Därför har regeringen beslutat att i stället utnyttja de möjligheter som utlänningslagen ger – men som hittills inte har använts – att föreskriva begränsningar i utlänningsars möjligheter att fritt röra sig i landet när detta är påkallat av säkerhetsskäl. Den som bryter mot sådana föreskrifter riskerar fängelsestraff. Tills vidare har i överensstämmelse härmed föreskrifter innefattande reseförbud och skyldighet att regelbundet anmäla sig hos polisen meddelats för tre jugoslaviska medborgare. Ytterligare fall väntas komma under prövning inom den närmaste tiden.

Herr SVENSSON i Malmö (vpk):

Herr talman! Jag får tacka för svaret.

Ustasjaterroren i Sverige är en frukt av myndigheters gamla missgrepp. Det var en utmaning redan när man 1945 släppte in ökända krigsförbrytare från den sammanbrytande Pavelićregimen. Det var ett missgrepp att underskatta varningarna – bl. a. här i kammaren – kort före mordet på ambassadör Rolović. Det är fel att offra tiotusentals lojala jugoslaviers trygghet för en abstrakt toleransprincip mot en ren organiserad gangsterism.

Utvisning är ingen effektiv metod. En del Ustasjamän har man för övrigt gjort till svenska medborgare och därmed skyddat dem mot all utvisning. De andra är det i stort sett bara Spanien eller Portugal som kan

Torsdagen den
25 maj 1972

*Om åtgärder mot
de jugoslaviska s. k.
Ustasjagrupperna*

tänkas ta emot. I andra länder kringskärs deras verksamhet. I Tyska förbundsrepubliken är organisationen Hrvatski Demokratski Odbor förbjuden såsom varande fientlig mot principen om mellanfolklig förståelse. Men i Sverige driver dess anhängare allt ivrigare sitt spel.

Politiska åsikter skall inte kriminaliseras, sägs det ibland. Men det handlar inte om detta. Att propagera för kroatiska intressen är fullt tillåtet i både Sverige och Jugoslavien. Jugoslaviens statschef är själv kroat. Landets författning är federalistisk, helt till skillnad från 1928 års auktoritära och centralistiska statsbildning. De senaste reformerna har kraftigt utvidgat delrepublikernas självstyre på alla områden. Varje delrepublik har fulla språkrättigheter. Kroatiskan ingår dessutom som element i federationens huvudspråk. Längre i självstyre kan man inte gå utan att upplösa statsenheten.

Vad propagandan syftar till är att bryta sönder den jugoslaviska staten. Den syftar till att skapa en kroatisk stat, stödd på traditionen från Ante Pavelićs terrorvälde. Den hetsar mot andra folkgrupper, inklusive dem som utgör minoriteter i Kroatien. Den kräver att kroatiska skolbarn i Sverige skall skiljas från serbiska. Den kombineras med hot och utpressning mot landsmäns liv och ekonomi. Den driver lojala, skötsamma jugoslaver från Sverige. Den eftersträvar medvetet skräck och tragedier.

Representanter för LO har krävt förbud mot Ustasjagrupperna. Ett förbud skulle bl. a. psykologiskt vara av stor vikt. Förbudet bör riktas mot all progaganda syftande till återupprättande av en statsbildning av Pavelićtyp. De drivande i denna propaganda är kända och identifierbara.

Jag vill utveckla frågan ytterligare: Är enligt statsrådets mening separatisternas verksamhet hets mot folkgrupp eller inte? Strider den mot rikets intressen eller inte? Om svaret är jakande -- varför sätts då inte gällande lagbestämmelser på dessa punkter i funktion i preventivt syfte?

Herr justitieministern GEIJER:

Herr talman! Låt mig först säga att regeringens inställning är att polismyndigheterna skall vidta alla de åtgärder som är möjliga för att förhindra sådan verksamhet som kan betecknas som terrorverksamhet. Såvitt jag förstår arbetar polisen intensivt för detta. Men problemet är inte så enkelt att man, som herr Svensson i Malmö säger, kan utfärda ett förbud mot en viss namngiven grupp, eftersom vi inte har något att gå efter för att kunna binda några såsom ledande personer.

Jag vill erinra om att de som mördade den jugoslaviske ambassadören dessförinnan hade arbetat obemärkt och fredligt på en mindre plats i Småland. Man hade alltså inte på förhand någon grund för misstänklighöörande eller ingripande. Den intensifiering av polisens verksamhet som nu pågår och de nya riktlinjer som vi dragit upp för kontroll av mindre önskvärda element bör kunna ge frukt och skapa lugnare förhållanden.

Herr SVENSSON i Malmö (vpk):

Herr talman! Det otillfredsställande med de åtgärder som justitieministern åberopar är att de i alltför hög grad är avsedda att ge straff för

Torsdagen den
25 maj 1972*Ang. polisens skyldighet att skydda demonstranter*

redan fullbordade handlingar och att de har en relativt ringa preventiv effekt.

Jag är inte heller överens med justitieministern när han säger att bestämmelserna om olaga kärverksamhet inte är tillämpliga här. Det är mycket möjligt att Ustasjagrupporna och speciellt Hrvatski Demokraski Odbor inte driver militära eller väpnade övningar just i Sverige. Dock är det välkänt och bör vara känt för polisen genom internationella kontakter att en dylik verksamhet förekommer i dessa organisationers regi på andra håll i världen, eftersom det är organisationer med rätt så stor internationell räckvidd.

Herr Geijer är inte bara departementschef och detta är inte bara en juridisk och legal fråga. Också som partipolitiker har han sitt ansvar. Jag har många gånger frågat mig: Hur kan socialdemokratiska partitidningar ge offentlighet åt påståenden om kommunistisk terror bland jugoslaver i Sverige? Hur kan man okritiskt vidarebefordra två kända fascistisk beskyllningar om spioneri mot en oförvitlig jugoslavisk medborgare som arbetar i Sverige? Detta är ju att sprida dimridåer till skydd för separatisternas terror, som ju är den verkliga terrorn. Och hur kan ledaren för Hrvatski Demokraski Odbor, Branko Jelić, få resa in i Sverige och i Folkets hus i Limhamn stå och förhärliga Pavelić-regimen och fira kroatiska arméns dag? Och hur kan en välkänd ledargestalt i samma organisation i Sverige bli medlem av socialdemokratiska partiet, väljas in i partiets lokala invandrarkommitté i Malmö och anställas av arbetsmarknadsmyndigheerna som handläggare av invandrarfrågor?

Vad jag menar är att man måste försöka se upp även utanför den rent legala sektorn med påverkan och infiltrationsförsök. Det hela är också en fråga om politiskt arbete och politisk inställning. Man får inte så förblindas av kommunistiskräck att man hierar sig med vem som helst. Fortfarande gäller den gamle rikskansler Wirths ord att demokratins fiender står till höger.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 10 Ang. polisens skyldighet att skydda demonstranter

Herr justitieministern GEIJER erhöi ordet för att besvara fru Dahls (s) i kammarens protokoll för den 18 maj intagna fråga, nr 219, och anförde:

Herr talman! Fru Dahl har frågat mig om jag anser att det är polisens skyldighet att skydda demonstranter mot provokationer och våldsamma angrepp.

Svaret är ja.

Fru DAHL (s):

Herr talman! Jag vill tacka justitieministern för svaret, som var kort men samtidigt entydigt.

Jag är väl medveten om att den här frågan nyligen har diskuterats i kammaren och att justitieministern då lämnade ett lika entydigt svar. Att

Torsdagen den
25 maj 1972

Ang. polisens skyldighet att skydda demonstranter

jag ändå har valt att upprepa frågan hänger samman med vad som inträffade i samband med en demonstration i Stockholm den 17 maj i år och som på ett mycket ofördelaktigt sätt skiljer sig från de erfarenheter jag har haft i samband med andra demonstrationer av polisens sätt att hjälpa till att upprätthålla ordningen och skydda demonstranterna för provokationer.

Jag skall inte gå in på så särskilt många enskildheter. Det pågår både polisutredning och JO-utredning om vad som faktiskt har inträffat. Men jag vill erinra om att denna demonstration från demonstrationsledningens sida var utomordentligt väl förberedd just för att ordningen skulle upprätthållas och alla former av provokationer, bråk och användande av våldsmetoder skulle förhindras. Det ordningsvaktsystem som vi hade haft redan vid en demonstration en vecka tidigare hade förstärkts därför att personer, som inte tillhörde demonstrationen och som av vissa igenkändes som tillhöriga Demokratisk allians, hade kastat sten mot den amerikanska ambassaden. Vi hade alltså ökat antalet ordningsvakter. Vi hade en plan för att fylla ut platsen framför ambassaden med pålitligt folk för att ingenting sådant skulle kunna inträffa.

Enligt vad ögonvittnen har berättat för mig tillät polisen ändå en motdemonstration att komma in på platsen framför ambassaden omedelbart före det att demonstrationståget anlände dit. Bara det medförde en direkt risk för att slagsmål och bråk skulle kunna inträffa. Vidare vägrade polisen att på något sätt ingripa mot den som försökte kasta eldfarliga ämnen mot demonstrationen – som, utöver personskador, kunde ha resulterat i att panik hade utbrutit. Polismännen uppträdde då ytterst arrogant och sade att de inte talade med sådana som vi och att de inte ansåg att vi hade något att säga, eftersom det brukade vara bråk vid våra demonstrationer osv.

Det är mycket allvarligt enligt min mening om polisen vägrar ingripa i sådana situationer. Det måste nämligen uppfattas som ett direkt besked till dem som vill ställa till med bråk, att de kan göra det utan att polisen ingriper. Det har förekommit tecken som tyder på att sådana bråk är organiserade och att den klart antidemokratiska organisationen Demokratisk allians här spelar en aktiv roll. Därför vill jag fråga justitieministern ytterligare: Vad har gjorts för att förbereda och informera polismännen om hur de skall uppträda vid sådana här tillfällen? Finns det ändå inte anledning att överväga om den information och utbildning som poliserna får behöver förbättras.

Herr justitieministern GEIJER:

Herr talman! Som fru Dahl förstår kan jag inte här i kammaren gå in på ett enskilt fall, allra helst när det är föremål för utredning.

På fru Dahls fråga vill jag svara att man inom framför allt Stockholms polisdistrikt har lagt ned mycket arbete på att utbilda och informera polisen om hur den skall handla och uppträda i samband med demonstrationer. Så långt jag känner till sker detta just i den rätta andan, som fru Dahl frågar efter, så att det står klart att det är polisens skyldighet att skydda demonstranter mot provokationer och våldsamma angrepp. Det är väl meningen att sådan speciell utbildning och infor-

mation också skall tas upp ute i landet, men hittills är det ju i Stockholm som behovet varit störst. Jag tror att jag kan försäkra fru Dahl om att polisledningen är mycket observant på nödvändigheten av att polisen uppträder på ett sätt som vi har rätt att begära i sådana här situationer.

Fru DAHL (s):

Herr talman! Jag tackar för det svaret. Jag tror dock att det finns många enskildheter att diskutera. Det är alldeles uppenbart att den uppläggning som polisbevakningen hade vid det här tillfället i varje fall inte i första hand syftade till att skydda demonstranterna utan ambassaden, och jag menar att båda sakerna var lika viktiga. Bl. a. det förhållandet att man använde sig av ett kravallstängsel, bakom vilket poliserna stod, gjorde det nästan fysiskt omöjligt för polisen att på något sätt ingripa till skydd för demonstranterna.

Nu utgår jag ifrån att det besked som vi har fått i dag innebär att man normalt kan räkna med att polisen aktivt kommer att arbeta för att skydda fredliga demonstrationer, att det också är ett besked till dem som systematiskt försöker provocera vid sådana här tillfällen att samhället icke kommer att tolerera detta och att man vid fredliga demonstrationer kan räkna med som en normal företeelse att polisen skall samarbeta med demonstrationsledningen vid genomförandet av demonstrationerna.

Överläggningen var härmed slutad.

På förslag av herr talmannen beslöt kammaren att återstående på dagens föredragningslista upptagna frågor skulle besvaras efter behandlingen av på föredragningslistan upptagna utskottsbetänkanden.

§ 11 Föredrogs, men bordlades åter skatteutskottets betänkande nr 31, lagutskottets betänkanden nr 12, 14, 17 och 18, socialutskottets betänkanden nr 19, 20, 23, 24 och 26, utbildningsutskottets betänkande nr 30, näringsutskottets betänkande nr 41 samt civilutskottets betänkanden nr 29 och 30.

§ 12 Meddelande ang. eventuellt arbetsplenum lördagen den 27 maj

Herr TALMANNEN yttrade:

Såsom tidigare meddelats är det på grund av arbetsbelastningen under sessionens sista dagar inte möjligt att till nästa vecka uppskjuta behandlingen av något av de ärenden som med hänsyn till bordläggningen av utskottsbetänkandena kan behandlas under den här veckan.

Till dagens debatt i narkotikafrågan är 15 talare förhandsanmälda och talarlistan för ärendet om ändring i ölförsäljningsförordningen m. m. upptar ett 40-tal namn. Bland övriga större ärenden som skall behandlas under denna vecka kan nämnas prisregleringen på jordbruksprodukter, riktlinjer för samhällets konsumentpolitik, förvaltningarna vid universitetet m. m. och hyresreglering för lokaler m. m.

Dagens och morgondagens sammanträden kommer - efter middags-

Nr 87

Torsdagen den
25 maj 1972

Ang. polisens skyldighet att skydda demonstranter

Torsdagen den
25 maj 1972

*Vissa åtgärder mot
narkotikamissbru-
ket, m. m.*

uppehåll kl. 18.00 19.30 – att fortsättas på kvällen. Om så erfordras för att behandlingen av samtliga ärenden skall medhinnas kommer arbetsplenum att anordnas även på lördag. Det sammanträdet tar i så fall sin början kl. 10.00.

§ 13 Vissa åtgärder mot narkotikamissbruket, m. m.

Föredrogs

socialutskottets betänkande nr 21 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition 1972:67 med förslag till vissa åtgärder mot narkotikamissbruket, m. m., såvitt propositionen hänvisats till socialutskottet, jämte motioner och

justitiekammarens betänkande nr 14 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition 1972:67 med förslag till vissa åtgärder mot narkotikamissbruket, m. m., såvitt propositionen hänvisats till justitiekammaren, jämte motioner.

Herr TALMANNEN anförde:

Socialutskottets betänkande nr 21 och justitiekammarens betänkande nr 14 debatteras i ett sammanhang och yrkanden beträffande båda dessa betänkanden framställs under den gemensamma överläggningen.

Socialutskottets betänkande nr 21

Genom en den 10 mars 1972 dagtecknad proposition, 1972:67, hade Kungl. Maj:t under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden

dels föreslagit riksdagen att anta vid propositionen fogade förslag till

- 1) lag om ändring i narkotikastrafflagen (1968:64),
- 2) lag om ändring i lagen (1960:418) om straff för varusmuggling,
- 3) lag om fortsatt giltighet av lagen (1969:36) om telefonavlyssning vid förundersökning angående grovt narkotikabrott m. m.,

dels berett riksdagen tillfälle att avge yttrande

- 4) med anledning av vad föredragande statsrådet anförde om verkställighet av dömd påföljd och om förstärkning av kriminalvårdsstyrelsens resurser,

- 5) med anledning av vad föredragande statsrådet anförde om förstärkning av socialstyrelsens resurser, om frekvensundersökningar samt om försöksverksamhet med olika former av vård för narkotikamissbrukare.

Propositionen hade hänvisats, såvitt avsåg hemställan under 1)–4) till justitiekammaren och i övrigt till socialutskottet.

Beträffande propositionens huvudsakliga innehåll anfördes följande:

”I propositionen redovisas dagsläget på narkotikaområdet bl. a. när det gäller vårdfrågorna och det internationella samarbetet.

Samtidigt läggs förslag fram om en höjning av maximistraffet för grovt narkotikabrott och grov varusmuggling som avsett narkotika från fängelse i sex år till fängelse i tio år samt om fortsatt giltighet till utgången av juni

1973 av 1969 års lag om telefonavlyssning vid förundersökning angående grovt narkotikabrott m. m.

I propositionen behandlas också frågor om korttidspermission, placering på öppen anstalt och villkorlig frigivning av både narkotikabrottslingar och andra lagöverträdare som varit inblandade i organiserad brottslighet av särskilt samhällsfarligt slag. Riksdagen bereds tillfälle att yttra sig häröver.

Vidare bereds riksdagen tillfälle att yttra sig över vad som i propositionen anförs om vissa förstärkta insatser i kampen mot narkotikamissbruket. Socialstyrelsens byrå för nykterhetsvård och narkomanvård förstärks och styrelsen får särskilda medel för information om det lokala samarbetet mellan barnavårdsnämnd, skola och polis. Kostnaderna härför uppgår till 350 000 kronor. Vidare beräknas 300 000 kronor för undersökningar om narkotikamissbrukets omfattning och 300 000 kronor för försöksverksamhet beträffande vård av narkotikamissbrukare.

För en förnyad informationsinsats som avser såväl narkotikamissbruk som missbruket av mellanöl och rusdrycker föreslås i särskild ordning (proposition 1972:61) ett anslag på 5 miljoner kronor.”

I detta sammanhang hade behandlats

A. Vid riksdagens början väckta motioner

1) 1972:190 av herr Wiklund i Stockholm (fp),

2) 1972:229 av fru Kristensson m. fl. (m) vari bland annat yrkats att riksdagen hos Kungl. Maj:t

a) begärde tillsättandet av en parlamentarisk kommitté med uppgift att skyndsamt lägga fram förslag till en human och effektiv narkomanvård, en bättre samverkan mellan polis, tull och vårdinstanser, inordnande av narkotikamissbruket under nykterhetsvårdslagen,

b) hemställde om inrättandet av ett centralt dataregister beträffande psykotropa droger samt åtgärder för förbättrad information till läkare beträffande vården av narkomaner,

3) 1972:667 av herr Hamrin m. fl. (fp) vari hemställts att riksdagen hos Kungl. Maj:t begärde tillsättande av en parlamentarisk utredning med uppgift att sammanställa de erfarenheter av vårdalternativ som gjorts på olika håll i landet, ytterligare bedöma och konkretisera de åtgärder som narkomanvårdskommittén och andra föreslagit samt framlägga en mera detaljerad plan för den svenska narkomanvårdspolitiken,

4) 1972:1004 av fru Eriksson i Stockholm (s) vari hemställts att riksdagen skulle anhålla om en parlamentariskt sammansatt kommitté för att bekämpa narkotikamissbruket med särskild inriktning på att lösa vårdproblemet,

5) 1972:1008 av herr Gernandt m. fl. (c),

B. I anledning av propositionen väckta motioner

6) 1972:1572 av herr Torwald (c),

Nr 87

Torsdagen den
25 maj 1972

*Vissa åtgärder mot
narkotikamissbruk
et, m. m.*

Torsdagen den
25 maj 1972

*Vissa åtgärder mot
narkotikamissbruk,
m. m.*

7) 1972:1604 av herrar Börjesson i Falköping (c) och Pettersson i Kvänum (c) vari hemställda att riksdagen vid sin behandling av propositionen 1972:67 hos Kungl. Maj:t skulle anhålla om

- a) parlamentarisk utredning med syfte att framlägga förslag till konkreta åtgärder för att komma till rätta med narkotikaproblemet,
- b) utarbetande av regler som möjliggjorde att narkomaner kunde omhändertagas för vård under en tidrymd av högst en månad,

8) 1972:1623 av herr Hamrin m. fl. (fp) vari hemställda att riksdagen a) med instämmande gav Kungl. Maj:t till känna vad som i motionen anförts om narkomanvårdens inriktning,

- b) hos Kungl. Maj:t begärde ytterligare åtgärder som stimulerade tillkomsten av behandlings- och inackorderingshem för narkotikaskadade,
- c) som sin mening gav Kungl. Maj:t till känna att ett belopp av högst 1 miljon kronor borde ställas till socialstyrelsens förfogande för stöd av olika försök med nya vård- och behandlingsformer för narkotikamissbrukare,

9) 1972:1624 av fru Kristensson (m) vari hemställda

- a) att riksdagen skulle anhålla att Kungl. Maj:t gav socialstyrelsen i uppdrag att skyndsamt utfärda råd och anvisningar för narkomanvårdens bedrivande i enlighet med vad som anförts i motionen,
- b) att riksdagen skulle anhålla att Kungl. Maj:t undersökte möjligheterna att låta inrätta ett centralt register i enlighet med vad i motionen anförts,

10) 1972:1625 av herr Polstam m. fl. (c) vari hemställda att riksdagen vid sin behandling av propositionen 1972:67 beslutade

- a) att hos Kungl. Maj:t anhålla om uppdrag åt socialstyrelsen eller annat centralt organ om utarbetande av informationsmaterial i narkotikafrågan,
- b) att hos Kungl. Maj:t anhålla om förslag till ändrade statsbidragsbestämmelser för narkomanvården för den kommande treårsperioden, så att full kostnadstäckning skulle utgå för anordnande av vårdplats för ändamålet,
- c) att hos Kungl. Maj:t anhålla om förslag till sådana statsbidragsbestämmelser att statsbidrag skulle utgå med 75 procent av vårdkostnaden vid vård av narkomaner i enskilda hem,
- d) att 500 000 kronor ställdes till socialstyrelsens förfogande för behandlingsforskning inom narkomanvården,
- e) att hos Kungl. Maj:t anhålla att departementsarbetsgruppen för låginkomstfrågor gavs i uppdrag att skyndsamt utreda möjligheterna att genom lagstiftning eller på annat sätt underlätta för narkomaner, alkoholister och straffade att i samband med rehabilitering erhålla arbete, utbildning och bostad.

Utskottet hemställde

A. beträffande förstärkning av socialstyrelsens resurser att riksdagen lämnade utan erinran vad i propositionen 1972:67 anförts i denna del,

Torsdagen den
25 maj 1972

*Vissa åtgärder mot
narkotikamissbru-
ket, m. m.*

B. beträffande frekvensundersökningar att riksdagen lämnade utan erinran vad i propositionen 1972:67 anförts i denna del,

C. beträffande försöksverksamhet med olika former av vård för narkotikamissbrukare att riksdagen med avslag på motionen 1972:1623 i motsvarande del lämnade utan erinran vad i propositionen 1972:67 anförts i denna del,

D. beträffande ny eller ändrad lagstiftning om tvångsvård m. m. av narkotikamissbrukare att riksdagen skulle avslå motionen 1972:1572, motionen 1972:1008 samt motionen 1972:1604 i motsvarande del,

E. beträffande frågan om tillämpningen av lagen om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall att riksdagen skulle avslå motionen 1972:190,

F. beträffande riktlinjerna för narkomanvården att riksdagen skulle avslå motionen 1972:1623 i motsvarande del,

G. beträffande statsbidragsbestämmelserna för narkomanvård som ej sker i enskilda hem att riksdagen skulle avslå motionen 1972:1623 och motionen 1972:1625, båda motionerna i motsvarande del,

H. beträffande statsbidragsbestämmelserna för narkomanvård som sker i enskilda hem att riksdagen skulle avslå motionen 1972:1625 i motsvarande del,

I. beträffande råd och anvisningar från socialstyrelsen rörande narkomanvården att riksdagen skulle avslå motionen 1972:1624 i motsvarande del,

J. beträffande förbättrad information till läkare rörande narkomanvården att riksdagen skulle avslå motionen 1972:229 i motsvarande del,

K. beträffande ett centralt register över narkotikamissbrukare att riksdagen skulle avslå motionen 1972:1624 i motsvarande del,

L. beträffande ett centralt dataregister över förskrivningen av psykotropa droger att riksdagen skulle avslå motionen 1972:229 i motsvarande del,

M. beträffande utarbetande av informationsmaterial i narkotikafrågan att riksdagen skulle avslå motionen 1972:1625 i motsvarande del,

N. beträffande narkomanvårdsforskning att riksdagen skulle avslå motionen 1972:1625 i motsvarande del,

O. beträffande en parlamentarisk utredning rörande bekämpning av narkotikamissbruket att riksdagen skulle avslå motionen 1972:667, motionen 1972:1004, motionen 1972:229 och motionen 1972:1604, de båda sistnämnda motionerna i motsvarande del,

P. beträffande visst uppdrag till den s. k. låginkomstgruppen att riksdagen skulle avslå motionen 1972:1625 i motsvarande del.

Reservationer hade avgivits

1. beträffande försöksverksamhet med olika former av vård för narkotikamissbrukare av herrar Hamrin (fp) och Romanus (fp), vilka ansett att utskottet under C bort hemställa,

att riksdagen i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och med bifall till motionen 1972:1623 i motsvarande del gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anförde,

Torsdagen den
25 maj 1972

*Vissa åtgärder mot
narkotikamissbru-
ket, m. m.*

2. beträffande statsbidragsbestämmelserna för narkomanvård som ej sker i enskilda hem av herrar Gustavsson i Alvesta (c), Hamrin (fp), Bengtsson i Göteborg (c) och Romanus (fp) samt fröken Andersson i Stockholm (c), vilka ansett att utskottet under G bort hemställa, att riksdagen med bifall till motionen 1972:1623 och motionen 1972:1625, båda motionerna i motsvarande del, gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anfört,

3. beträffande statsbidragsbestämmelserna för narkomanvård som sker i enskilda hem av herrar Gustavsson i Alvesta (c) och Bengtsson i Göteborg (c) samt fröken Andersson i Stockholm (c), vilka ansett att utskottet under H bort hemställa,

att riksdagen i anledning av motionen 1972:1625 i motsvarande del gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anfört,

4. beträffande råd och anvisningar från socialstyrelsen rörande narkomanvården samt förbättrad information till läkare rörande narkomanvården av herrar Carlshamre (m) och Åkerlind (m), vilka ansett att utskottet under I och J bort hemställa,

I. beträffande råd och anvisningar från socialstyrelsen rörande narkomanvården att riksdagen i anledning av motionen 1972:1624 i motsvarande del gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anfört,

J. beträffande förbättrad information till läkare rörande narkomanvården att riksdagen i anledning av motionen 1972:229 i motsvarande del gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anfört,

5. beträffande ett centralt dataregister över förskrivningen av psykotropa droger av herrar Carlshamre (m) och Åkerlind (m), vilka ansett att utskottet under L bort hemställa,

att riksdagen i anledning av motionen 1972:229 i motsvarande del gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anfört,

6. beträffande en parlamentarisk utredning rörande bekämpning av narkotikamissbruket av herrar Hamrin (fp), Carlshamre (m), Åkerlind (m) och Romanus (fp), vilka ansett att utskottet under O bort hemställa,

att riksdagen i anledning av motionen 1972:667, motionen 1972:1004, motionen 1972:229 och motionen 1972:1604, de båda sistnämnda motionerna i motsvarande del, hos Kungl. Maj:t skulle anhålla att en kommission tillsattes i enlighet med vad reservanterna förordat.

Till betänkandet hade fogats ett särskilt yttrande av fru Marklund (vpk).

Justitiekommitténs betänkande nr 14

Genom propositionen 1972:67 hade Kungl. Maj:t framlagt förslag till vissa åtgärder mot narkotikamissbruket, m. m.

För propositionens huvudsakliga innehåll har redovisning lämnats under socialutskottets betänkande nr 21.

I samband med propositionen hade justitieutskottet behandlat

A. Vid riksdagens början väckta motioner

1. 1972:178 av herr Åkerlind m. fl. (m),
2. 1972:213 av fru Kristensson m. fl. (m),
3. 1972:336 av herr Nisser m. fl. (m),
4. 1972:430 av herr Bohman m. fl. (m), såvitt nu var i fråga,
5. 1972:896 av herrar Bengtsson i Göteborg (c) och Pettersson i Örebro (c),
6. 1972:914 av herr Oskarson m. fl. (m),

B. I anledning av propositionen väckta motioner

7. 1972:1514 av herr Winberg m. fl. (m),
8. 1972:1626 av herr Takman (vpk) vari hemstälts att riksdagen skulle avslå förslagen om ändring av narkotikastrafflagen och lagen om straff för varusmuggling.

Utskottet hemställde

A. att riksdagen beträffande frågan om skärpning av straffet för grovt narkotikabrott

1. med avslag på motionen 1972:1514 samt motionen 1972:1626 i denna del skulle bifalla propositionen 1972:67 såvitt avsåg förslaget till lag om ändring i narkotikastrafflagen,
2. skulle avslå motionen 1972:336 i den mån den icke tillgodosetts genom utskottets hemställan under A 1,

B. att riksdagen beträffande frågan om skärpning av straffet för grov varusmuggling, som avsåg narkotika, med avslag på motionen 1972:1626 i denna del skulle bifalla propositionen 1972:67 såvitt avsåg förslaget till lag om ändring i lagen om straff för varusmuggling,

C. att riksdagen skulle bifalla propositionen 1972:67 såvitt avsåg förslaget till lag om fortsatt giltighet av lagen om telefonavlyssning vid förundersökning angående grovt narkotikabrott m. m.,

D. att riksdagen beträffande verkställigheten av ådömd påföljd och förstärkning av kriminalvårdsstyrelsens resurser

1. lämnade utan erinran vad i propositionen 1972:67 anförts i denna del,
2. skulle avslå motionerna 1972:213 och 1972:896 samt motionerna 1972:430 och 1972:914 i denna del, alla i den mån de icke tillgodosetts genom utskottets hemställan under D 1,
3. skulle avslå motionen 1972:178,

E. att riksdagen beträffande bekämpandet av den internationella brottsligheten skulle avslå motionen 1972:914 i denna del, i den mån den icke tillgodosetts genom utskottets hemställan under D 1.

Reservation hade avgivits av herr Måbrink (vpk), som ansett att utskottet under A och B bort hemställa,

Torsdagen den
25 maj 1972

*Vissa åtgärder mot
narkotikamissbru-
ket, m. m.*

A. att riksdagen beträffande frågan om höjning av straffmaximum för grovt narkotikabrott

1. med bifall till motionen 1972:1626 i denna del och med avslag på motionen 1972:1514 skulle avslå propositionen 1972:67 såvitt avsåg förslaget till lag om ändring i narkotikastrafflagen,

2. skulle avslå motionen 1972:336,

B. att riksdagen beträffande frågan om höjning av straffmaximum för grov varusmuggling som avsåg narkotika med bifall till motionen 1972:1626 i denna del skulle avslå propositionen 1972:67 såvitt avsåg förslaget till lag om ändring i lagen om straff för varusmuggling.

Herr GUSTAVSSON i Alvesta (c):

Herr talman! Ett par av de ärenden som står på dagens föredragningslista berör på ett alldeles speciellt sätt den unga generationen.

Det första ärendet gäller narkotikamissbruket och det förslag som behandlats i anledning av propositionen 67. Denna proposition upptar fem punkter med förslag till olika åtgärder för att på ett effektivare sätt komma till rätta med dessa allvarliga problem.

Justitiekottet har behandlat punkterna 1-4, och socialutskottet har haft att yttra sig om punkten 5 som gäller förstärkning av socialstyrelsens resurser, frekvensökningar samt försöksverksamhet med olika former av vård för narkotikamissbrukare. Dessutom har i socialutskottet behandlats tio motioner i samband med propositionsbehandlingen.

Rent allmänt vill jag uttala min tillfredsställelse med propositionens innehåll. De förslag som läggs fram såväl i fråga om de högre straffsatserna som beträffande de ökade möjligheterna till adekvat vård bör verksamt kunna bidra till att komma till rätta med den samhällsfara som narkotikan utgör. Det innebär som föredragande statsrådet säger att fortsatt kamp mot missbruket är nödvändig och att den måste föras på många fronter. Och socialutskottet understryker ånyo vikten av effektiva insatser över hela åtgärdsfältet. Även frågan om att förebygga missbruket – där samhällsplaneringen och miljöfrågorna spelar en betydelsefull roll – vill jag starkt framhålla i detta sammanhang.

Jag vill poängtera värdet av att det tycks råda stark uppslutning kring målsättningen att det skall vidtas effektiva åtgärder. Tyvärr måste jag säga att det dröjde alltför länge innan regeringen på allvar tog itu med dessa svåra frågor. Narkotikaproblemet aktualiserades tidigt på 1960-talet vid skilda tillfällen i riksdagen, problemet växte och spred sig så småningom över hela landet. Men det var först i slutet av 1968 som regeringen ingrep och lade fram ett tiopunktsprogram för insatser på en bredare front, och 1969 kom förslaget om skärpta straffbestämmelser för grovt narkotikabrott och grov varusmuggling – av narkotika – från fyra till sex års fängelse. Centern krävde vid det tillfället i partimotion en höjning av maximistraffet för grova narkotikabrott till tio år.

Motivet vid det tillfället för vårt ställningstagande till höjning av straffsatserna var bl. a. följande. Tillverkning, försäljning eller smuggling av narkotika i stor skala kan jämföras med mord. Straffet för mord är

Torsdagen den
25 maj 1972

*Vissa åtgärder mot
narkotikamissbru-
ket, m. m.*

fängelse i tio år eller på livstid, och även för grov misshandel är maximistraffet så högt som tio år. Vi framhöll också att om narkotikalangaren ådöms ett långt fängelsestraff så får de sociala myndigheterna större möjligheter att under en längre period ta hand om dem som varit langarens kunder och blivit hans offer, för att ge dessa vård. Man isolerar försäljaren från hans marknad under en längre tid och kan då sätta in effektiva vårdåtgärder.

I den debatt som då fördes i anledning av vårt förslag om straffskärpning till tio år gjordes nästan gällande att centerförslaget var att sprida mörker över andra kammarens debatt. Utskottsmajoriteten i andra lagutskottet tillbakavisade vårt krav med att säga, att "när det gäller den i motionen diskuterade frågan om straffets avskräckande verkan vill utskottet framhålla att för brottslingar av den typ som ägnar sig åt illegal narkotikahandling i stor skala torde det, då det gäller maximistraff av sådan längd varom nu är fråga, vara mindre avgörande om straffmaximum bestämmes till sex år (åtta år vid flerfaldig brottslighet) eller ytterligare några år".

Även om den del av propositionen som berör straffsatserna inte behandlats av socialutskottet vill jag notera med tillfredsställelse det ändrade synsätt på denna fråga som inträtt hos regeringen sedan 1969, där föredragande statsrådet nu i klartext understryker straffhotet som verksamt medel, när han säger att "straffhotet och den kriminalpolitiska behandlingen i övrigt av personer som gjort sig skyldiga till grova narkotikabrott är en faktor bland flera av betydelse i kampen mot den internationella narkotikatrafik som är inriktad på vårt land".

Vi har som ledamöter av denna riksdag med jämna mellanrum blivit uppvaktade med olika skrifter och stenciler där det protesterats mot de höjda straffsatserna m. m. Många demonstrerar ju ofta i detta land mot missförhållanden och olika företeelser. Men jag ställer faktiskt frågan: Varför demonstrerar de inte någon gång mot narkotikaeländet som finns runt omkring dem? Vill de öppna sina ögon kan de ju inte undgå att se hur deras jämnåriga undan för undan faller offer för hänsynslösa element. Varför demonstreras det inte någon gång mot dessa narkotikabranschens profitörer som bedriver sitt arbete med allt större förslagenhet och hänsynslöshet och utövar en verksamhet som bryter ner stora delar av ett helt folk? Jag var kritisk i den kammardebatt vi hade 1969 när de nuvarande bestämmelserna fastställdes. Men jag vill lika öppet i dag uttala tacksamhet mot statsrådet för de förslag som den föreliggande propositionen innehåller.

Därmed övergår jag till ett par reservationer som jag är med på i socialutskottets betänkande. Båda gäller vårdsidan. Vi kan med beklagande konstatera att vårdplatsantalet inte ökat i den utsträckning som varit önskvärd och nödvändig. Det framgår av propositionen att det i dag finns högst ett hundratal platser på behandlings- och inackorderingshem. Skall vi få ett resultat av de samlade vårdinsatserna, så måste utan tvivel platsantalet väsentligt utökas, vilket är av största betydelse för eftervård, utslussning i samhället och en fullständig rehabilitering. Detta är en ekonomisk fråga. Vi reseranter har den uppfattningen att staten måste ta ett större ekonomiskt ansvar för att klara denna betydelsefulla men

Torsdagen den
25 maj 1972

*Vissa åtgärder mot
narkotikamissbru-
ket, m. m.*

också ekonomiskt tunga uppgift. Att antalet vårdplatser inte ökat i den utsträckning som är erforderligt kan ha sin grund i att bestämmelserna för anslagen är sådana att de behöver ändras. Utformningen tycks inte utgöra tillräcklig stimulans för utbyggandet av vårdplatser för eftervård. Statsbidragen är sannolikt för snäva och ger inte utrymme för bidrag till varierade och individanpassade vårdformer.

I motionen 1625 av herr Polstam m. fl. centerpartister. – en motion som vi reserverar oss bakom – begäres att statsbidragen under en treårig aktiveringsperiod bör utformas så att de ger full täckning för finansiering av såväl konventionella behandlingsinitiativ som mer smidiga och i speciella situationer insatta behandlingskollektiv, lägervistelse och intensivplatser, för att ange några exempel. Huvudansvaret bör åvila huvudmannen, även då full kostnadstäckning utgår. Och vi begär i reservationen 2 att regeringen förelägger riksdagen förslag i enlighet med dessa riktlinjer.

Utskottet avstyrker detta förslag och säger: "Utskottet vill inte hålla för uteslutet att den överdrivna vårdpessimism som inte sällan kommer till uttryck i uttalanden rörande narkomanvården i förening med avsaknaden av närmare anvisningar rörande uppläggnings- och vårdformen kan ha påverkat huvudmännen vid den prioritetsbedömning som måste ske inom landstingen och kommunerna." Jag ifrågasätter om det inte är något av överdrift av utskottsmajoriteten att tala om denna "överdrivna vårdpessimism". Jag är medveten om svårigheterna för huvudmännen. Och jag tror att dessa svårigheter i betydande grad är ekonomiskt betingade. Naturligtvis är det också nödvändigt med anvisningar om vårdinnehållet för att vi skall uppnå de bästa resultaten.

I reservationen 3 har centerpartiets representanter i utskottet i anledning av motionen 1625 tagit upp frågan om statsbidragsbestämmelserna för narkomanvård som sker i enskilda hem. Vi har i denna reservation gett uttryck åt den uppfattningen att även om narkomanvården i stor utsträckning måste ske på sjukhus samt behandlings- och inackorderingshem, så bör samhället ta till vara de möjligheter som finns att få till stånd lämplig eftervård i enskilda hem av framför allt unga personer. Och vi begär därför att statsbidrag skall utgå med 75 procent av kostnaden för vården då en fosterhemsplacering sker på grund av narkotikamissbruk.

Vi ser denna vårdform som ett mycket värdefullt komplement till den övriga vården. Och vi reserverar oss vill ha sagt att det bör ligga i samhällets intresse att ta till vara alla de möjligheter som kan uppbringas. Vi behöver dessa vårdplatser – vi behöver enskilda människor som kan och vill göra en insats inom detta vårdområde. Nu avstyrker socialutskottet detta yrkande på några få rader med att säga att "missbruk av narkotika ofta torde utgöra endast en av de faktorer som barnvårdsnämnden beaktar vid en fosterbarnsplacering och att det knappast kan komma i fråga att i alla dessa fall låta staten överta en stor del av kommunernas kostnad för vården".

I reservationen har vi klart markerat att statsbidrag bör utgå endast i de fall då det genom läkarintyg eller på annat sätt klart framgår att fosterhemsplaceringen har sin huvudsakliga grund i missbruket. Och vi

begär därför liksom i reservationen 2 att Kungl. Maj:t för riksdagen lägga fram förslag om statsbidrag till denna vårdform.

Herr talman! Med det sagda ber jag få yrka bifall till reservationerna 2 och 3 vid socialutskottets betänkande nr 21.

Herr HAMRIN (fp):

Herr talman! 1969 avgav narkomanvårdskommittén sitt betänkande. Många gånger har vi kritiserat att så litet har följts upp av de i och för sig vettiga tankegångar som finns i det betänkandet. Narkomanvårds-kommittén visade på att narkotikamissbruket är ett samhällsproblem i vid mening, men vad som sedan hänt för att klara det problemet är som sagt inte mycket. Kommittén klagade att det var svåra uppväxtmiljöer och torftiga och kontaktfientliga förhållanden för framför allt ungdomen som skapade besvären och missbruket. Det är ganska självklart att ogynnsamma uppväxtfaktorer skapar en större benägenhet för missbruk av stimulantia och kanske framför allt av narkotika.

I två motioner, 667 och 1623, en vid riksdagens början i år och en i anledning av Kungl. Maj:ts proposition 67, har folkpartiet tagit upp de här problemen och resonerat igenom både vad som för närvarande görs och vad som bör göras i fortsättningen för att komma till rätta med problemen. Det är självklart att kontrollen över narkotikan och även över råvaran, för att hindra tillverkning inom landet, är en av huvudpunkterna. I en artikel i dagspressen för någon tid sedan skildrades hur en narkotikafabrik beslagtogs uppe i de norrländska skogarna, låt vara att den var i mindre skala. Det är också klarlagt att missbruket av narkotika föder annan brottslighet. Missbrukarna behöver pengar för att klara inköpen av narkotika, och vad det har lett till i fråga om ökad brottslighet är så väl känt att jag inte behöver närmare gå in på den saken.

Då det gäller vårdfrågorna har vi från folkpartiet flera gånger pekat på de insatser som de ideella föreningarna gör. Inte minst De kristna samfundens nykterhetsorganisation med sina RIA-byråer runt om i landet tar sig an narkomanerna och alkoholisterna på ett sätt som vinner respekt. Men för en sådan verksamhet behövs ekonomiskt stöd från det allmänna, och resurserna saknas här liksom när det gäller många andra vårdfrågor.

Beträffande de internationella aspekterna på narkotika skall jag bara nämna de problem som har visat sig uppstå när man går till överläggningar med andra länder för att få en gemensam front och hindra smuggling av narkotika över gränserna. Svårigheten att få Holland att förstå vad det här gäller, att få dess medverkan till att stoppa storlangarna, är en beklämmande sats som vi har råkat i. Vi hoppas att överläggningarna skall leda till ett hyggligt och vettigt resultat, men mycket har sannolikt innan dess hunnit krångla till sig då det gäller våra möjligheter att klara narkotikasmugglingen.

I samband med vårdfrågorna som för mig är de väsentliga har ofta frågan om frivillighet eller tvång dykt upp. Det förefaller som om den frågan har fått dominera vårdfrågan på ett sätt som enligt min uppfattning inte är önskvärt. I varje fall bör man innan man yrkar på ytterligare tvångsåtgärder ha klart för sig vilken vård man avser med ett

Nr 87

Torsdagen den
25 maj 1972

*Vissa åtgärder mot
narkotikamissbru-
ket, m. m.*

Torsdagen den
25 maj 1972

*Vissa åtgärder mot
narkotikamissbru-
ket, m. m.*

ökat tvång.

Innan vi har ordnat vårdfrågan på ett annat sätt än för närvarande tror jag att man skall tala med ganska små bokstäver om ökat tvång. Tvångsåtgärder har vi dock möjlighet till redan nu genom barnvårdslagen när vederbörande är under 20 år och genom lagen om slutna psykiatrisk vård när missbrukaren är över 20 år.

Eftersom frågan har fått ganska stora proportioner kan jag i detta sammanhang citera biträdande överläkaren Jan Ramström vid narkomanvårdskliniken på Långbro sjukhus. Han skrev i tidningspolemik med ledamoten av denna kammare Astrid Kristensson, att vårdmotivationen är en process mellan vårdtagare och vårdgivare och att man här måste vara på det klara med att vi får tillskapa de resurser som vi så väl behöver i detta fall.

Av den artikeln framgick också att vid Stockholms stads rådgivningsbyrå för vuxna hade man 4 000 besök år 1971 och av dem var 620 nybesök. 215 personer hade under sista halvåret ringt och bett om omedelbar intagning men måst avvisas. Endast 115 av de 215 klarade väntetiden för att återkomma när det fanns plats att ta emot dem.

Det är den sitsen som jag tycker vi skall observera när vi resonerar om vårdfrågan och narkotikamissbruket. Jag tog exemplet från Stockholm eftersom det framför allt är här som det gäller att ta itu med problemet. Det är visserligen inte enbart ett storstadsproblem, men problemet där är större än på andra håll. Men har i narkomanvårdskommitténs betänkande också påpekat att det för varje specialenhet behövs 1--2 behandlingshem. Det är då bara att konstatera att i Stockholm saknar vi i dag 15--20 små behandlingshem. Stockholm har bara ett sådant, beläget i Jämtland. Det hänger tydligen ihop med att Stockholm trots statsbidrag inte anser sig ha råd med att bygga ut narkomanvården.

Låt oss komma överens om att vårdfrågan är det väsentliga i detta sammanhang. Därmed återkommer jag till resonemangen i folkpartiets motioner. Vi har tagit upp frågan om en utbyggd vård och framhållit att eftersom den frågan är av ekonomisk art måste vi anslå ytterligare medel för att kunna bygga ut vården. Vi har tagit upp frågan om att fullfölja narkomanvårdskommitténs tankegångar för att få ett grepp om den situation som vi för närvarande har hamnat i då det gäller narkotikamissbruket.

Vi har yrkat på en utredning — märkvärdiga ord som ofta tar emot när man skall resonera om saker och ting men som ibland behövs - eller en kommission för att samordna de åtgärder som nu verkar vara mycket splittrade på olika håll. Olika centrala ämbetsverk har var sin pusselbit. Departementen har på olika sätt kopplats in på dessa frågor. I dag föreligger också justitiedepartementets förslag om höjda maximistraff. Åtgärderna mot narkotikamissbruket företer en splittrad bild som inger mig djup oro. Låt mig gärna säga att regeringen nog har försökt att åstadkomma en samordning genom det råd som har arbetat de senare åren, men ändå förefaller det som om någonting skulle saknas.

Jag tror, herr talman, att det i detta fall behövs krafttag — inte bara på det sättet att man skall ropa på polis och tull utan också så att man bättre ordnar den vård som nu i stor utsträckning saknas. Det är de

tankegångarna och förslag om ytterligare ekonomiska resurser för att ordna den vården som går igen i folkpartiets motioner. Eftersom de inte har rönt utskottets uppskattning har motionernas tankegångar och yrkanden fullföljts i socialutskottet i reservationerna 1, 2 och 6. Till de reservationerna yrkar jag, herr talman, bifall.

I detta anförande instämde herrar Hyltander, Jonsson i Mora, Sellgren och Karl Bengtsson i Varberg (samtliga fp).

Herr CARLSHAMRE (m):

Herr talman! Vid socialutskottets betänkande finns fogade sex reservationer och ett särskilt yttrande. Det kan tyda på en rätt djupgående åsiktssplittring inom utskottet. Och så är det naturligtvis – här föreligger olika åsikter som tar sig uttryck i olika förslag.

Jag tror kanske ändå att det är på sin plats att påpeka att det också finns en djupgående enighet. Man hör och läser ganska ofta i den offentliga debatten att politikerna – det är vi här i kammaren – inte gör någonting och egentligen inte vill göra någonting åt allvarliga samhällsproblem, som detta med narkotika. Man hör rätt ofta sägas att enda sättet att få politiker att ta sig någonting före skulle vara om man lyckas påvisa rent ekonomiska sammanhang som möjligen kan påverka dessa krassa människor. Kan man visa att det kostar pengar att ha det här eländet att dras med i samhället, då kanske vi skulle kunna komma i gång i det här huset. Det är ett vanligt argument, men jag tror att det är djupt orättvist.

Vi har haft hårda diskussioner i socialutskottet om de här frågorna, nu som förut. Jag har själv varit med och kritiserat regering och myndigheter för att de enligt min mening inte alltid agerat med tillräcklig kraft och kanske inte heller på det förståndigaste sättet. Allt detta är riktigt, och jag tror att det finns motiv för det. Men det finns också en djupgående enighet, och den har kommit klart fram under utskottsbehandlingen. Det finns inga skiljaktiga meningar om med vilket allvar vi ser på problemet. Det finns ingen ledamot i socialutskottet, och säkert inte någon i riksdagen, som på något sätt bagatelliserar de samhällsproblem vi i dag talar om.

Jag tror också att det finns en mycket fast vilja att verkligen, som det heter, göra någonting, att genomföra konkreta åtgärder som kunde hjälpa. Men svårigheten är – och därom vittnar bl. a. den praktiskt uttryckta åsiktssplittring som finns – att veta vad man skall göra. Vi rör oss här på ett område där det är omöjligt – även för oss i riksdagen, även för oss i socialutskottet -- att få någon entydig information, några entydiga sakkunnigutlåtanden. Nästan vilken aspekt vi än tar upp -- vi må fråga efter orsakssammanhang eller efter vad som kan vara de bästa vårdformerna eller någonting annat – får vi ett råd från en sakkunnig och från en annan sakkunnig rakt motsatt råd. En del är klädsamt blygsamma och inte alls tvärsäkra i sina omdömen, andra är väldigt tvärsäkra. En del av de senare har skrivit brev till oss, delvis i ovetlig ton, men sådant tål vi.

Jag är alltså rätt säker på att den dag vi blir någorlunda entydigt övertygade om vad som faktiskt gäller kommer det här i riksdagen inte

Nr 87

Torsdagen den
25 maj 1972

*Vissa åtgärder mot
narkotikamisbruk,
m. m.*

Torsdagen den
25 maj 1972

*Vissa åtgärder mot
narkotikamissbru-
ket, m. m.*

att saknas vilja att, även om det skulle kosta pengar, verkligen se till att få de föreslagna åtgärderna genomförda.

Jag tycker att det har varit viktigt att säga detta. Jag tror det är skadligt, och dessutom orättvist, om vi i stort sett fyller debatten med beskyllningar mot varandra för att inte vilja göra någonting åt det här; jag tror inte att det är en sann beskyllning.

Emellertid, herr talman, står jag själv – i något fall tillsammans med min partivän herr Åkerlind, i något fall i något större sällskap – för vissa av reservationerna, och jag vill något motivera dem. Reservationen 4, som är avlämnad av herr Åkerlind och mig, handlar i sak om råd och anvisningar från socialstyrelsen rörande narkomanvården och därmed sammanhängande ting. Det finns en liten, mer principiell inledning till den reservationen som enligt mitt sätt att se kanske är det viktigaste. Utskottsmajoriteten har i sitt yttrande tämligen klart anslutit sig till en teori som i debatten brukar kallas symtomteorin. Den går ut på att narkotikaproblemen är symtom – och egentligen endast symtom – på andra svårigheter i samhället, att den som drabbas av narkomani gör det på grund av att han lider av sociala och socialpsykologiska störningar av något slag. Det är detta som är den verkliga orsaken, och det är där man måste angripa problemen.

Nu vill jag gärna säga att utskottsmajoriteten inte drar den fulla konsekvensen av denna teori. Den fulla konsekvensen är ju egentligen att man skulle kunna lägga av det mer specialinriktade arbetet på att lösa narkotikaproblemen och satsa de resurser vi har direkt i det mer allmänna sociala arbetet -- för att sanera slummiljöer, för att hjälpa familjerna till en bättre och tryggare tillvaro och över huvud taget för att vidta åtgärder som kunde öka tryggheten och anpassningen i samhället och minska störningarna. Utskottet drar som väl är inte den konsekvensen, men man ansluter sig tämligen oreserverat till teorin.

Vi tror inte på den teorin, och det är det vi har velat ge uttryck åt i en reservation. Min motivering för att inte tro på teorin är mycket praktisk och ganska enkel. Vi vet att människor, som hamnar inom riskzonen, kommer i kontakt med narkotika och kanske prövar beroendeframkallande medel, löper en mycket större risk att hamna i ett allvarligt beroende och ett svårt missbruk, om de är på något sätt störda i övrigt. Det är en självklarhet. Men vi vet lika säkert att det finns mängder av människor – ja, många fler -- i samma sociala och socialpsykologiska situation, kanske mycket värre, som dras med samma eller svårare störningar och som inte hamnar i narkomani. Vi vet också att bland narkomanerna finns väldigt många beträffande vilka vi i varje fall inte med våra möjligheter att ställa diagnoser kan säga att de lider av sociala eller socialpsykologiska störningar. Det finns mängder av fall där efter all bedömning som vi är mäktiga de yttre omständigheterna egentligen är mycket gynnsamma, men ändå har man hamnat i narkotikaberoende.

Det måste finnas en annan primär orsak än de allmänna sociala förhållandena, och den orsaken ligger hos medlen själva. Vi har alltså givit uttryck för en anslutning till tanken att det också i detta problemkomplex finns ett inslag av epidemi, en smitta som sprider sig och som i vissa avseenden såvitt vi kan se slår blint, oberoende av sociala och

Torsdagen den
25 maj 1972

*Vissa åtgärder mot
narkotikamissbru-
ket, m. m.*

socialpsykologiska förutsättningar. Problemet måste angripas även utifrån den förutsättningen. Då blir åtgärderna för att minska åtkomligheten, för att förbättra vården och allt sådant, mycket väsentliga.

Konkret har detta tagit sig uttryck i att vi i reservationen rörande råd och anvisningar från socialstyrelsen, till skillnad från utskottsmajoriteten, pekar på att just människor i narkotikasvårigheter företer — även efter den s. k. avgiftningsperioden — alldeles särskilda behandlingsproblem som icke gäller i andra vanliga vårdssituationer. Utskottet säger motsatsen, att egentligen företer de här vårdfallen inga andra problem än dem som vi känner från andra vårdssituationer. Vi menar att det finns alldeles specifika problem, och dit hör den utomordentligt stora risken för återfall, som kan utlösas av väldigt flyktiga och tillfälliga kontakter med narkotika och narkomaner i aktivt skede, och att man därför måste se på isoleringsmöjligheterna, möjligheterna att hindra kontakter och återfall, på ett alldeles särskilt sätt.

Jag tänker, herr talman, inte uppehålla mig mera utförligt vid den här frågan och det här betänkandet, därför att fru Kristensson, som tillsammans med mig och många andra är motionär och har burit fram de motioner som ligger under våra reservationer, kommer en stund efter mig i talarstolen, och det finns ingen anledning att vi skall alltför mycket dubblera varandra. Jag vill därför bara mycket kort motivera de reservationer vid socialutskottets betänkande nr 21 till vilka jag har att yrka bifall.

Det är den reservation jag redan har nämnt — reservationen 4 rörande råd och anvisningar från socialstyrelsen — och jag vill, herr talman, yrka bifall till den.

Det är reservationen 5 av mig och herr Åkerlind, där vi föreslår att det skall inrättas ett centralt dataregister över förskrivningen av psykotropa droger. Detta är ett mycket praktiskt förslag. Många av oss vet av erfarenhet att vi behöver den snabba redovisningen av vad som så att säga kommer ut på marknaden och vad som finns tillgängligt hos olika människor. Vi behöver en möjlighet att följa detta. Det är principiellt inte alls något märkvärdigt förslag — det är en praktisk åtgärd i vårdarbetet. Vi menar att utskottets tillit till den utredning som redan pågår rörande receptbehandlingen på apotek inte är särskilt välgrundad. Den utredningen sysslar med så mycket annat, och vi vill ha en utredning som är mera speciellt inriktad på det här dataregistret.

Vidare har vi den för utskottets folkpartiledamöter och herr Åkerlind och mig gemensamma reservationen 6 om en parlamentarisk utredning. Till den är bifall redan yrkat. Jag instämmer i det och vill bara säga att vi har i denna reservation använt ett annat uttryck än det vanliga. Vi talar inte om en utredningskommitté eller en parlamentarisk kommitté — vi talar om en kommission. I vårt språkbruk betyder det något annat än en vanlig utredningskommitté. En kommission är någonting som man i samhället tillgriper i utomordentligt kritiska situationer av olika slag, och vi har velat understryka den utomordentligt kritiska situationen genom att yrka på en tung parlamentarisk kommission med ansvar för att följa hela det här fältet och framlägga de förslag som man kan komma fram till för att bereda hjälp härvidlag.

Jag vill alltså, herr talman, yrka bifall även till reservationen 6 vid socialutskottets betänkande nr 21.

Fru SIGURDSEN (s):

Herr talman! Till att börja med skulle jag kunna instämma i vad herr Carlshamre sade i början av sitt anförande. Jag tror att vi alla inser att narkotikaproblemet är ett stort och allvarligt problem som vi har fått i vårt samhälle. Jag är angelägen om att redan inledningsvis slå fast att så långt är vi överens. Vi är oroad över detta relativt nya problem, i synnerhet som narkotikamissbruket breder ut sig bland vår ungdom.

Vi är alltså överens om att vi måste komma till rätta med problemet och försöka finna orsaken till att en del människor hamnar i sådana här situationer och blir beroende av narkotikapreparat. Narkotikamissbruket har liksom kommit som ett tillskott till de andra missbruk som vi har. Hela missbruksfältet täcker ju sådana saker som alkoholmissbruk, narkotikamissbruk och sniffning, och dit hör också ett allmänt läkemedelsmissbruk som berör sömnmedel och lugnande medel.

Alkoholproblemet är fortfarande det största i missbruksregistret, och det spelar en mycket dominerande roll. Man tvistar om hur många alkoholmissbrukare vi har, men olika uppgifter gör gällande att det finns mellan 20 000 och 50 000 allvarliga alkoholmissbrukare i vårt land. Det är alltså en fruktansvärd folksjukdom.

Även om dagens debatt rör narkotikafrågan har jag velat nämna detta för att få någon balans i diskussionen. Jag tycker att vi håller på att få en hysterisk narkotikadebatt, liknande den vi hade för tre fyra år sedan. Jag tror inte att den hysterin gagnar någon. Vi löser inga problem genom att vara hysteriska. Däremot kanske vi skrämmer en hel del människor med denna form av propaganda, människor som i och för sig inte har anledning att vara rädda men som i den allmänna lag-och-ordning-debatt som hör ihop med narkotikadebatten blir skrämde och uppjagade.

Den debatten är föga konstruktiv. När man läser en del debattinlägg och lyssnar på en del talare får man ibland en känsla av att om vi bara sopar undan och läser in alla människor som har dessa problem, så är alla svårigheter lösta. Då har vi fått en snygg fasad, vi har skapat trygghet för människorna. Ja, det kanske vi har gjort för en del, men har vi hjälpt de människor, de ungdomar, som har dessa problem och som är missbrukare? Ingalunda!

I propositionen 67, som har behandlats dels av justitieutskottet, dels av socialutskottet, uttalar föredragande statsrådet på s. 19 den som jag vill kalla fromma förhoppningen "att även i fortsättningen enighet över partigränserna skall kunna vinnas om de åtgärder som behöver och kan genomföras". Förhoppningar kan man givetvis ha – och det skall man ha – men efter att ha läst exempelvis motionen 229 av fru Kristensson m. fl. i moderata samlingspartiet är det mycket svårt att förstå hur man skall kunna nå en sådan enighet. Det är utan tvivel så att man kan spåra en markant gränsdragning i denna fråga mellan moderata samlingspartiet och övriga riksdagsgrupper. I nämnda motion står det bl. a.: "Tvånget innebär i själva verket den enda framkomliga vägen för rehabilitering av narkomaner."

Torsdagen den
25 maj 1972*Vissa åtgärder mot
narkotikamissbru-
ket, m. m.*

Och i motionen 1624 till propositionen 67 skriver fru Kristensson: ”Ett centralt register bör upprättas över narkomaner dit polis och barnavårdsnämnd skall ha rapporteringsskyldighet.”

Den 9 maj i år diskuterade vi i denna kammare bl. a. skyldighet att anmäla yrkesmässig överlåtelse och uthyrning av TV-mottagare. Då reserverade sig moderaterna och talade om att förslaget innebar något slags angiveri. När det gäller att till staten få in rättmätiga 30 à 40 miljoner kronor, då är det enligt moderaterna angiveri, men att till polis och barnavårdsnämnd anmäla olyckliga människor som missbrukar narkotika, då är det att betrakta som ett led i moderaternas vilja – eller kanske jag skall säga ovilja – att försöka lösa ett ofta socialt djupgående problem. Jag har velat dra upp dessa paralleller för att visa var moderata samlingspartiet står i denna fråga.

Narkotikaproblemet är i stor utsträckning ett storstadsproblem, även om det finns mer eller mindre i alla kommuner. Vi hör så ofta i debatten att vi inte har några vårdformer, att myndigheterna inte gör någonting. Låt mig kort få redogöra för hur barnavårdsnämnden i Stockholm under senare år har sökt ta sig an dessa frågor. Jag vill då först nämna några siffror som belyser hur många fall det gäller.

År 1969 hade barnavårdsnämnden i Stockholm totalt 2 352 ärenden med missbruksindikation, som det heter. Dessa fördelade sig enligt följande:

alkohol	1 387
narkotika	734
thinner	231

År 1971 var totalsiffran 2 101 och fördelade sig sålunda:

alkohol	1 082
narkotika	784
thinner	235

Som framgått av debatten och som också sägs i propositionen och i utskottets betänkande har barnavårdsnämnden möjlighet att medelst tvång omhänderta barn och ungdom.

Under 1971 placerade barnavårdsnämnden i Stockholm 1 054 barn och ungdomar i enskilda hem, 261 i barnhem och 120 i ungdomshem. Denna statistik gäller såväl omhändertagna som inackorderade. Barnavårdsnämnden försöker finna olika former för att placera dessa störda ungdomar. En modell passar nämligen inte för alla; man måste försöka finna individuella vårdformer. Man har lyckats bra med s. k. storfosterhem, där ett föräldrappär tar hand om 4–6 tonåringar, och bland dem kanske det finns ett par som har knarkproblem. På många håll har man i detta sammanhang även fått till stånd ett gott samarbete med folkhögskolor och yrkesskolor, som dessa ungdomar slussas in i. Man har också inom nämnden speciella familjeassistenter som på hemorten jobbar med hela familjen. Dessa assistenter försöker på alla sätt få med ungdomarna i någon aktiv verksamhet. Nämnden försöker också på olika håll i staden hitta små lokaler där ungdomarna kan få bedriva olika aktiviteter. Man är medveten om de svårigheter myndigheterna har med ungdomsverksam-

Torsdagen den
25 maj 1972

*Vissa åtgärder mot
narkotikamissbru-
ket, m. m.*

heten i de stora lokalerna i city. Man har dessutom en speciell behandlingsgrupp som bedriver uppsökande verksamhet i innerstaden.

Jag har velat nämna detta som ett exempel på hur de sociala myndigheterna på olika sätt försöker komma till rätta med dessa problem. Säkert bedrivs liknande verksamhet även i andra kommuner.

Man kan givetvis säga att det här är helt otillräckligt, att det är som en droppe i havet. Ja, visst är det otillräckligt – det är vi säkert alla överens om. I propositionen heter det också: ”Resurserna för förebyggande och uppsökande verksamhet och för eftervård är ännu otillräckliga.” Den sociala verksamheten får kanske inte alltid den högsta prioriteten i vare sig statlig eller kommunal verksamhet.

Jag skall nu något kommentera de reservationer som avgivits till socialutskottets betänkande nr 21.

Reservationen 1 är en folkpartireservation. Här går reservanterna den för reservanter när det gäller penninganslag mycket enkla vägen att späda på ett förslaget belopp. I det här fallet föreslår man 1 miljon kronor i stället för 300 000 kronor till försöksverksamhet med nya vård- och behandlingsformer.

Utskottet hänvisar här bl. a. till att riksdagen för inte så länge sedan uttalat sig för att det snarast möjligt och senast till nästa års riksdag skall framläggas förslag om ett anslag avseende bidrag till organisationer som sysslar med rehabilitering av bl. a. narkotikaskadade personer. Att ett visst belopp redan nu ställs till förfogande för sådan verksamhet hälsar utskottet med tillfredsställelse. Vi avvaktar vad som kan komma att föreslås i nästa års statsverksproposition.

I reservationen 2, som avgivits av centerpartister och folkpartister, föreslår man, som herr Gustavsson i Alvesta redan redogjort för, att statsbidrag under en treårsperiod skall ge full behovstäckning för finansieringen av narkomanvård som ej sker i enskilda hem. Herr Gustavsson sade att skälen härför är av ekonomisk karaktär. Men det är i själva verket så att de av riksdagen beslutade subventionerna för utbyggnad av behandlingshem inte tagits i anspråk av sjukvårdshuvudmännen. Inte heller när det gäller inackorderingshem och liknande institutioner, där man kan bedriva varierande intensiv öppenvårdsverksamhet, har utbyggnaden varit så stor som riksdagens anslag gjort möjligt. Anslag har under de fyra år som lagen varit i kraft funnits för omkring 300–400 platser i behandlingshem och inackorderingshem. Det har inte utnyttjats för mer än omkring 100 platser. Inte heller finns det nu så många platser planerade att man kan få till stånd det stöd riksdagen har avsett.

Under sådana förhållanden kan inte utskottet tillstyrka ytterligare statsbidrag. Dessutom var vi i utskottet eniga när vi för några månader sedan behandlade denna fråga i samband med behandlingen av statsverkspropositionen i denna del.

I reservationen 3, som är en centerpartireservation, yrkas att statsbidrag skall utgå för vård i enskilt hem när det gäller narkotikaskadad ungdom. Vi behöver dessa vårdplatser, säger herr Gustavsson i Alvesta. Det är också utskottsmajoritetens åsikt att vi behöver dessa vårdplatser med fosterhemsplacering. Kostnaderna för denna vårdform är en kommu-

nal angelägenhet helt i barnavårdslagens anda. Det är, som utskottet anför, dessutom svårt att i ett fall för omhändertagande helt kunna avgränsa orsaken till narkotikamissbruket, eftersom det ofta finns flera sammanflätade orsaker. Jag tror att det skulle vara svårt även med läkarintyg i dessa sammanhang.

Reservationen 4, som herr Carlshamre har talat för och yrkat bifall till, är en moderat reservation. Beträffande reservationens första del är att märka, som också herr Carlshamre har utvecklat, att moderaterna ansluter sig till den skola på detta område som gör gällande att narkomanin är ett epidemiologiskt problem.

Det är kanske ett något enkelt sätt att komma ifrån problemet. Det gäller då bara att föra undan de "smittade" och försöka få fram en lämplig medicinering. Visserligen säger reservanterna att det är klart att man skall förbättra sociala miljöer men "det är också nödvändigt att med ökad kraft angripa narkomanin i sig själv". Av herr Carlshamres plädering för reservationen fick jag inte klart för mig vad som menas med detta. Vad är det för mysticism? Visst är narkomanin också i viss mån ett medicinskt problem. Avgiftning är nödvändig i många fall.

Jag tror emellertid att de medicinska skadeverkningarna av narkotikamissbruk är mycket obetydliga i jämförelse med de sociala. Vi har under de senaste veckorna kunnat läsa i pressen om ett färskt utredningsmaterial rörande unga narkotikamissbrukare i Stockholm. Utredaren har kunnat konstatera att nyfikenhet och experimentlusta är de vanligaste skälen till att ungdomar prövar knark. Vidare stöds uppfattningen att vantrivsel och uppgivenhet, nedstämdhet och förtvivlan samt bristande tillit, aggressions- och beroendeproblem samt identitetsproblem och slutligen en speciellt uttalad allmän tendens att försöka lösa problem och kriser passivt genom flykt disponerar till narkotikamissbruk. Vantrivsel i skolan finns ofta med i bilden. Familjeförhållandena visar ofta på ett dåligt familjeklimat, fattigdom, konflikter mellan föräldrar, bristande ömhetskontakter, störda relationer mellan föräldrar och ungdom. Att leva socialt otillfredsställande, som reservanterna talar om, behöver inte, herr Carlshamre, innebära att man lever under ekonomiskt otillfredsställande förhållanden. Det är nämligen också socialt otillfredsställande om man lever i en familj med aldrig så goda ekonomiska förutsättningar men med dåliga exempelvis känslomässiga relationer mellan föräldrar och barn. Även om det är obehagligt och gör problemet svårare att lösa så gäller det som utskottet framhåller i första hand ett socialt och ett socialpsykologiskt problem.

Herr Carlshamre säger att utskottsmajoriteten inte tar konsekvenserna av resonemanget när vi talar om att det ofta kan vara fråga om förebyggande åtgärder i sociala miljöer osv. Vi för inget utvecklat resonemang om förslag på det området, men vi säger på s. 4 i utskottsbetänkandet under rubriken Allmänt, när vi påpekar att det gäller ett socialt och socialpsykologiskt problem: "Därför är naturligtvis samtliga de åtgärder samhället på en rad områden vidtar för att förhindra uppkomsten av socialt otillfredsställande miljöer och av sociala störningar hos den enskilde i förhållande till omvärlden av stor betydelse i det långsiktiga arbetet på att motverka en utbredning av missbruket."

Nr 87

Torsdagen den
25 maj 1972

Vissa åtgärder mot
narkotikamissbruk,
m. m.

Torsdagen den
25 maj 1972

*Vissa åtgärder mot
narkotikamissbruk-
et, m. m.*

Jag skall nu beröra reservationens andra del, som det förvånar mig något att herr Carlshamre yrkade bifall till.

Reservationens andra del är till 80 procent helt identisk med vad utskottet säger på denna punkt. 20 procent är en suddig skrivning om att efter avgiftningen finns speciella problem. Men jag undrar om inte herrar Carlshamre och Akerlind borde ha citerat litet mer av utskottets skrivning än de 80 procenten. När det gäller socialstyrelsens "Råd och anvisningar" i dessa frågor säger nämligen utskottet följande: "Utskottet förutsätter att denna" — informationsskriften — "färdigställs med skyndsamhet." Det är faktiskt något som fru Kristensson har begärt i sin motion 1624. Men det kravet vill alltså inte moderatreservanterna ansluta sig till.

Även reservationen 5 är en moderat reservation. Här gäller det ett centralt dataregister över förskrivningen av psykotropa droger. Reservanterna är inte tillfreds med det utvecklingsarbete som pågår på detta område och som redovisas i utskottets betänkande. Utskottsmajoriteten tycker att detta utvecklingsarbete är tillfyllest. Man kanske mera skall observera vad som saknas i denna reservation i stället för vad som står där. Reservanterna ansluter sig nämligen inte till fru Kristenssons förslag i motionen 1624 om ett speciellt register över narkomaner, ett förslag som jag tidigare har talat om. Fru Kristensson fick i slutskedet alltså intet stöd av sina partivänner i socialutskottet. Det hedrar herrar Carlshamre och Akerlind.

Reservationen 6 är en gemensam reservation från folkpartiet och moderata samlingspartiet. Förslaget i reservationen är inte nytt. Men det är ju inte många förslag i detta hus som är nya. Det är vi vana vid. Utskottet vidhåller här sitt tidigare ställningstagande. Till vad som sägs i utskottsbetänkandet kan anföras att vi vet tillräckligt om problemen. Behandlingsproblematiken är enligt utskottsmajoriteten inte annorlunda än den som gäller för alkoholmissbrukare eller för någon annan som råkat i svåra sociala problemsituationer. Material av olika slag finns, och det är socialstyrelsens uppgift att förmedla information och att ge råd och anvisningar om vården.

Det är litet svårt att förstå vad en grupp parlamentariker skulle kunna göra för att komma till rätta med problemen. Vi har socialstyrelsen, samarbetsorganet SBN och en socialutredning, som är en statlig utredning. Det är på åtgärdssidan vi behöver ökade resurser. Utskottet anför: "I stället bör de ytterligare insatser som kan erfordras i fråga om planering av narkomanvården i främsta rummet göras genom att socialstyrelsen får ökade resurser, — — —."

Herr Carlshamre har påpekat att det finns en nyhet i årets reservation. Man talar inte om en utredning utan om en kommission.

När det gäller ökade resurser till socialstyrelsen kan vi givetvis säga, att det som anslås i propositionen är för litet. Men vi får hoppas att den satsning som i år sker kommer att ge utslag även nästkommande år. De ökade resurserna för narkomanvården gäller även på det kommunala planet, där man i en annan omfattning än hittills kanske måste prioritera denna verksamhet. Om kommunerna gjorde en genomtänkt satsning på förebyggande verksamhet när det gäller barn och ungdom — i en sådan

Torsdagen den
25 maj 1972*Vissa åtgärder mot
narkotikamissbru-
ket, m. m.*

verksamhet inryms väldigt mycket – skulle vi kanske inte behöva satsa lika mycket som nu på den direkta vården.

Herr talman! Med det anförda ber jag få yrka bifall till socialutskottets betänkande nr 21 i alla delar och alltså avslag på samtliga reservationer.

I detta anförande instämde fru Lundblad (s) och fru Bergander (s).

Herr GUSTAVSSON i Alvesta (c) kort genmäle:

Herr talman! Beträffande reservationen 2 säger fru Sigurdsen att de nu befintliga anslagen inte har gått åt och att det därför inte finns någon anledning att begära ytterligare anslag. Och hon menar att det inte är den ekonomiska situationen som varit avgörande för att det inte har skett en utbyggnad i den takt som hade varit behövlig. Jag sade i mitt förra anförande att det behövs en översyn av bestämmelserna – därför att vi anser att de är för snäva – och jag tror att man därmed skulle kunna ge en ytterligare stimulans åt kommunerna.

Beträffande reservationen 3 säger fru Sigurdsen att fosterhemsverksamheten är en kommunal angelägenhet och att det därför inte finns någon anledning att ansluta sig till de tankegångar som företräds i reservationen. Därtill anser fru Sigurdsen att det är svårt att göra avgränsningen härvidlag. Jag tror att det är en överdrift. Jag har viss erfarenhet av en verksamhet närstående denna, nämligen på landstings- sidan. Kommunerna har ansvaret för fosterbarnsvården, medan landstingen har ansvaret för barnhemsvården. De flesta landsting har väl trätt in med bidrag när det gäller de s. k. svårplacerade barnen i fosterhem. I sådana ärenden följer vi läkarutlåtanden, som ligger till grund för huruvida landstingen skall träda in, och vi har inte funnit svårigheter att göra avgränsningar.

Herr CARLSHAMRE (m) kort genmäle:

Herr talman! Fru Sigurdsen polemiserar i stor utsträckning mot åsikter och förslag som inte finns i vare sig motioner eller reservationer utan som hon själv har diktat på fri hand, och det är inte mycket att öda tid på. Låt mig ta ett enda exempel. När hon talar om förslaget om registrering av missbrukare får hon det – för att kunna dra den falska parallellen med rapportering av TV-inköp och sådant – till ett förslag om en skyldighet för enskilda människor att anmäla olyckliga människor till polis och barnvårdsnämnd. Det finns inte ett ord om det! Hon citerar korrekt, men hon säger att förslaget går ut på att inrätta ett register till vilket polis och barnvårdsnämnd skall vara rapporteringsskyldiga. Att myndigheter rapporterar till ett av andra myndigheter handhaft register har aldrig kallats för angiveri, och något annat än sådan rapportering föreslås icke i den aktuella motionen.

När jag har avstått från att föra den motionen vidare är det ett utslag av en vilja att räcka ut en hand och försöka undvika alltför hätska motsättningar i en fråga där jag anser att vi så långt möjligt bör dra åt samma håll. Då jag fick klart för mig att bl. a. fru Sigurdsen fann det förslaget alldeles särskilt motbjudande avstod jag från att föra det vidare.

Torsdagen den
25 maj 1972

*Vissa åtgärder mot
narkotikamissbru-
ket, m. m.*

Jag vill beröra en sak till. I reservationen 4 beträffande råd och anvisningar är reservanterna till 80 procent eniga med utskottsmajoriteten, säger fru Sigurdsen. Det är riktigt. De 20 procenten består av några suddigt skrivna meningar, tror jag hon sade. Jag skall be, herr talman, att få läsa upp dessa suddigt skrivna meningar ordagrant:

”Särskilt viktigt är att de för narkomanvården ansvariga huvudmännen göres uppmärksamma på att narkomanen, även efter avgiftningsskedet, företer alldeles särskilda problem som normalt inte är att räkna med i andra vårdssammanhang. Den utomordentligt stora risken för återfall, som kan utlösas även av en tillfällig och flyktig kontakt med missbrukare i aktivt skede, kräver ständig uppmärksamhet och särskilda åtgärder för att förhindra sådana kontakter.”

Tyck vad fru Sigurdsen vill om förslaget och innehållet i det, men om fru Sigurdsen vill hävda att dessa sju åtta rader utmärker sig för särskild suddighet i skrivningen har hon anspråk på stilistiken i riksdagen som riksdagen sällan lever upp till och som hon själv definitivt icke lever upp till när hon försöker återge andra människors förslag innan hon polemiserar mot dem – för det är verkligen suddigt.

Herr HAMRIN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Om fru Sigurdsen talar om hysteri i narkotikadebatten känner i varje fall inte jag mig träffad, och det kan inte heller sägas om övriga inlägg, som gjordes innan hon själv tog till orda, att de var präglade av hysteri. Man skulle möjligtvis kunna säga att den höjning av debatttonen som nu har inträffat i viss mån beror på hennes eget debattinlägg.

Jag tror inte att dessa frågors lösning – och dit hör också, som fru Sigurdsen nämnde, alkoholmissbruket, som vi får diskutera senare i dag – vinner på att man höjer rösten. Vi är överens om hur svårt det är att komma till rätta med både narkotikamissbruket och alkoholmissbruket. Vi bör försöka att ta gemensamma tag.

När fru Sigurdsen i fortsättningen försöker att framhålla hur bra vårdfrågan är ordnad i Stockholm eller i varje fall att den är ordnad, vill jag på nytt hänvisa till de siffror som jag nämnde i mitt anförande. Det finns sex specialenheter för vuxna i Stockholm om vardera tio platser. Enligt narkomanvårdsutredningen skall det till varje sådan specialenhet finnas ett å två behandlingshem, och Stockholm har ett – säger ett – sådant behandlingshem. Då måste man säga att här saknas någonting. Vad som saknas är självklart de medel som behövs för att bygga ut vården.

När vi från folkpartiets håll kräver en ökad satsning är det just för att få en bättre vård. Vi är på det klara med att det också gäller kommunernas prioritering, men det behövs en ökad satsning från det allmänna på olika sätt för att få vården ordnad.

Fru SIGURDSEN (s) kort genmäle:

Herr talman! Nej, herr Carlshamre, jag gör inte en dikt på fri hand. Jag har mycket noggrant studerat moderaternas motioner och reservationer liksom jag har gjort det med de andra partiernas yttranden i denna fråga. Men det är en fri beskrivning när jag talar om att man

registrerar olyckliga människor; det är min beskrivning av narkomaner och de människor som befinner sig i den här situationen. Det kan jag påstå mig, herr Carlshamre, är att det är min egen beskrivning av narkomaner. Det är ändå dessa olyckliga människor som man föreslår skall registreras hos polis och barnavårdsnämnd.

Herr Carlshamre säger att han avstått från att yrka bifall till förslaget i motionen 1624. Det har jag gett herr Carlshamre och även herr Åkerlind en eloge för. Jag har alltså redan sagt att det hedrar er, och det trodde jag inte att herr Carlshamre skulle ta illa vid sig av.

Om den hysteriska narkotikadebatten har jag sagt att den kan man ta del av i tidningsartiklar, i debatter i olika sammanhang såsom de presenteras i massmedia. Det är, tycker jag, en hysterisk debatt vi för i många sammanhang i denna fråga.

Jag har inte sagt, herr Hamrin, att vården i Stockholm är bra ordnad så till vida att den täcker de behov som finns på detta område. Men vi har olika vårdformer som vi skall bygga vidare på, och jag tror att det i största utsträckning är en fråga om att ha tillräckligt med resurser för att kunna ta sig an dessa problem.

Herr CARLSHAMRE (m) kort genmäle:

Herr talman! Om en polismyndighet, om en barnavårdsnämnd, om någon annan myndighet enligt gällande föreskrifter och reglementen avger rapporter från sin verksamhet till andra myndigheter, överordnade eller sidoordnade, kallar fru Sigurdsen detta för angiveri. Det är nämligen det enda förslag som finns i motionen. Det är tjänstemännen – socialarbetaren, polisen och andra – som skulle ha att ge material till ett register som fru Sigurdsen kallar för angivare. Jag vill ha det noterat.

Herr TAKMAN (vpk):

Herr talman! Det enda som är helt säkert när det gäller narkotika-problemen är att det inte finns någon schematisk lösning, därför att det inte finns några schematiska problem. Det är nu många år sedan jag hos dåvarande medicinalstyrelsen efterlyste en instruktion för behandling av narkotikamissbrukare. Den har fortfarande inte kommit, och socialutskottet förutsätter nu något naivt att den "färdigställs med skyndsamhet". Utskottet vill ha "en vägledande information för huvudmännen beträffande narkomanvården" och anser att den "väntade informations-skriften bör kunna bli av betydelse även som information till läkare".

Jag har ingen uppgift – i varje fall ingen färsk uppgift – om varför en sådan förträfflig skrift inte har kommit ut ännu. Det kan bero på att socialstyrelsen alltid haft för litet personal för att arbeta tillräckligt aktivt med de här frågorna. Men jag misstänker att det är svårigheten att sammanfatta problemen i skrift som varit den främsta orsaken till att informationsskriften har dröjt. En sammanfattning bör ju helst gälla hela problemfältet, alla typer av narkotikamissbruk och alla väsentliga typer av klientel. Den bör vara praktiskt orienterad och ge realistiska råd om behandlingen.

Ett gravt missförhållande är förstås bristen på forskningsresultat, speciellt forskning om behandlingsmetoder och deras effektivitet när det

Nr 87

Torsdagen den
25 maj 1972

*Vissa åtgärder mot
narkotikamissbruk,
m. m.*

Torsdagen den
25 maj 1972

*Vissa åtgärder mot
narkotikamissbru-
ket, m. m.*

gäller de nyare preparaten som centralstimulantia och andra. Trots att narkotikamissbruket varit mycket utbrett i Sverige, särskilt i storstäderna, sedan slutet av 1950-talet, finns det beklämmande få efterundersökningar. Det vetenskapliga materialet är kort sagt alltför fragmentariskt för att man skall kunna utarbeta en skrift med råd och anvisningar och kunna påstå att allt detta har prövats i praktiken och befunnits vara effektivt eller åtminstone inte fullt så ineffektivt som andra metoder.

För begränsade områden finns nu beprövade behandlingsmetoder. I New York står 5 000 morfinister och heroinister på metadonbehandling, och ytterligare 8 000 står på väntelista för sådan behandling. I stället för att plocka fram vetenskapliga rapporter skall jag anföra några kommentarer, som den mycket kände politiske skribenten Stewart Alsop gjorde i Newsweek den 10 april i år i en artikel om metadonbehandling under rubriken "Att rädda våra storstäder". Han hade intervjuat dr Robert DuPont, "den imponerande unge chefen för Washington's Narcotics Treatment Administration", och dennes motsvarighet i New York, dr Robert Newman.

Alsop skrev: "Både DuPont och Newman är lidelsefullt övertygade om att metadonbehandling i tillräckligt stor skala och kombinerad med maximal polisaktivitet mot de ledande i svartbörstrafiken med narkotika skulle få heroin-kriminalitet-cykeln under kontroll och kanske t. o. m. göra slut på den. Detta är ingen teori. Det håller på att realiseras både i New York och i Washington."

Jag tror att Alsop dragits med av sin entusiasm och gjort ett alltför optimistiskt uttalande om realiserandet av detta program. Bakgrunden till hans uttalande var väl delvis att dessa bägge behandlingsprogram led brist på pengar och att det var risk för att de måste läggas ner. Det är ju andra saker som kostar pengar i USA, bl. a. kriget i Indokina. Dr Newman ansåg att minst 50 000 narkomaner i New York skulle anmäla sig för frivillig metadonbehandling, om det fanns pengar och resurser att ta emot dem, men man kunde bara ta emot 5 000.

Metadon är också ett narkotikum av morfintyp, men det skiljer sig från morfin och heroin på ett avgörande sätt, och det är detta som gjort att det kan användas ungefär som insulin vid sockersjuka. Efter det att patienten har kommit upp i en viss dos, upphör hungern efter morfin eller heroin, och metadondosen behöver inte ständigt höjas utan kan hållas konstant. Patienter som får underhållsdoser av metadon kan ha jobb och leva som normala människor. Också i Sverige används nu metadon som behandlingsmedel, men det är som sagt ett medel för morfin- och heroinnarkomaner. Något motsvarande medel för dem som går på amfetamin och andra centralstimulerande medel finns ännu inte såvitt jag vet.

Behandlingen är förstås inte bara en fråga om medicinsk vård, inklusive eventuella ersättningspreparat för de narkotika som används. Ofta krävs det också bostad, omskolning eller utbildning, lämpligt arbete osv. I många fall saknas en eller flera av dessa förutsättningar för rehabilitering. Man måste för övrigt också ta hänsyn till att narkotikamissbrukarna nu, åtminstone en hel del av dem, skiljer sig från gamla

Torsdagen den
25 maj 1972*Vissa åtgärder mot
narkotikamissbru-
ket, m. m.*

tidens narkomaner inte bara i fråga om de narkotiska medel som de använder utan också i fråga om debutålder som narkotikamissbrukare.

Det är verkligen en viktig skillnad. En mycket stor del av narkotikamissbrukarna nu debuterar i tonårsåldern och fullföljer inte sin yrkesutbildning, ofta inte ens sin reguljära skolgång. Det är naturligtvis svårare att rehabilitera den som har dåliga kunskaper och saknar erfarenhet och vana av reguljärt yrkesarbete än den som blivit narkoman vid något högre ålder efter att ha fått en utbildning och efter att ha varit inordnad i arbetslivet under några år.

Frågan om frivillighet eller tvång diskuteras i propositionen och i socialutskottets betänkande. Jag delar den uppfattning som fru Sigurdsen har gett uttryck för här och som majoriteten av socialutskottet anslutit sig till, nämligen att frivillighet oftast är en förutsättning för att vården skall ge avsett resultat. Frivilligheten är i många fall och till stor del inte bara en positiv tillgång i patientens attityd. Det är också en fråga om resurser. I en attraktiv vårdmiljö på ett sjukhus, i ett behandlingshem etc. blir det många fler frivilliga fall än i en frånstötande eller föga attraktiv vårdmiljö.

Frivilligheten är också i många fall helt beroende på förtroendet mellan patienter och behandlingspersonal. Om vårdplatser inte utnyttjas - något som lär vara förhållandet i Stockholm nu - så behöver detta inte nödvändigtvis bero på att det saknas frivilliga patienter. Det behöver inte ens bero på att dessa kliniska vårdplatser är speciellt frånstötande - även om man inte kan utesluta att detta är en av orsakerna ibland. Det kan också bero på att kommunikationerna mellan de öppna vårdresurserna och de kliniska är dåliga. Jag har här ett personligt brev som jag fick för några dagar sedan från en läkare i öppen vård. Han skriver:

”Vi upplever att många av narkotikamissbrukarna är beredda att tända av om de får vettig hjälp, dvs. hjälp med avtändning på sjukhus och långvarig stöttning med *jobb* i behandlingshem, kollektiv eller individuell placering, borta från Stockholm. *Bostäder* har de sällan. Socialvården och sjukvården har svårt rent konkret att samarbeta - kanske ett av de grundläggande bekymren. Socialvården måste i samarbete med lands-tingen inrätta behandlingshem, inackorderingshem, kollektiv av olika slag. Huvudmännen skäller på socialstyrelsen, men själva gör de förbannat lite!”

Om man tillräckligt bygger ut de frivilliga metoderna, minskar behovet av tvång i behandlingen. Det är en allmängiltig erfarenhet som man har från kriminalvård och mentalvård. Om man behåller eller utökar tvånget, där det inte är helt nödvändigt, minskar också huvudmännens intresse att förbättra de frivilliga metoderna. En kungsväg till frivillighet är alltid den rörlighet och det engagemang som läkare och socialarbetare och annan personal har. Om man gjort det till en princip att sitta i sin mottagningslokal och avskriva alla klienter som inte kommer dit på kallelse eller inte kommer dit spontant, så kan man räkna med att det relativa antalet frivilliga bland narkotikamissbrukarna blir ganska litet. Om man däremot gör hembesök hos dem som inte kommer första gången de kallas och man anstränger sig att ge vård åt dem som kommer spontant, *när de kommer*, alltså inte när man själv har en tid ledig längre

Torsdagen den
25 maj 1972

*Vissa åtgärder mot
narkotikamissbruk,
m. m.*

fram på väntelistan, så förvandlar man en väldig massa ofrivilliga fall till frivilliga.

Med det här vill jag inte på något sätt påstå att det bara finns den här typen av fall bland narkotikamissbrukarna. Där finns många typer, och vissa är oerhört besvärliga och kan t. o. m. vara farliga för annans liv och säkerhet. Vårdpersonalen som har hand om *dessa* fall har ofta en mycket svår uppgift. Den vårdpessimism som socialutskottet nämner i sitt betänkande emancerar nog inte sällan från just dem som måste sköta de allra svåraste fallen, som inte bara är grava narkotikamissbrukare utan också har en asocial grundpersonlighet.

I propositionen förekommer två helt motstridiga tendenser, dels den hårda linjen med tonvikt på straff och tvång, dels den humanitära och enligt min mening enda rationella linjen, den som innebär att vården i första hand bör bygga på frivillighet. Dessa linjer är i stort sett oförenliga. Den hårda linjen har för övrigt prövats i mer än ett halvsekel i USA och haft förödande resultat. Erfarenheterna av denna politik i Sverige är heller inte särskilt uppmuntrande.

Jag har i motionen 1626 yrkat avslag på den straffskärpning för grova narkotikabrott, som innebär att övre gränsen höjs från sex till tio år. Att oskadliggöra de mest hänsynslösa elementen i den illegala narkotikahandeln är självklart ett samhällintresse av hög prioritet, något som jag framhåller i motionen. Men det spelar från denna synpunkt ingen som helst roll om man har sex eller tio år. Det är också rent löjligt att hänvisa till förhållandena i andra länder, där man har en reaktionärare kriminalpolitik och rättspraxis än vad vi haft i Sverige de senaste decennierna. I den mån man önskar oskadliggöra de centrala personerna i den internationella narkotikahandeln under många år är redan existerande lagar fullt tillräckliga under förutsättning att förbrytarna verkligen åker fast. De begär vanligen så många brott av olika typer att de kan få åtta år utan skärpning av narkotikalagen eller lagen om straff för varusmuggling. Men risken för dessa verkligt stora gangsters att åka fast är i praktiken mycket liten, och detta förhållande är oändligt mycket viktigare än ett par år mer eller mindre i straff för dem som ändå alltid räknar med att klara sig från straff.

Bägge lagförslagen är för övrigt så elastiska att de utan tvivel kommer att drabba även personer som själva är narkotikamissbrukare och tvingas handla med narkotika för att få medel att tillfredsställa sin egen narkotikahunger. Inget rättsväsen fungerar på det idealiska sätt som propositionen förutsätter när den framhåller att de höga straffen skall förekomma endast i alldeles speciella fall. En straffhöjning har alltid en spridningseffekt. Den höjer så att säga medeltalet för straffsatserna och influerar därmed också på utmätningen av straff för näraliggande brott av mindre allvarlig karaktär.

Herr Gustavsson i Alvesta återkallar i minnet att centerpartiet för några år sedan ville jämställa grova narkotikabrott med mord. Han hälsar nu med tillfredsställelse att det aktuella lagförslaget innebär ett sådant steg tillbaka till medeltiden. Naturligtvis har herr Gustavsson i Alvesta – sannolikt utan att vara medveten om det – berört en av de verkligt allvarliga aspekterna på de aktuella förslagen. Om brottslingar i trängda

situationer är hotade av samma ändlösa straff, vad de än tar sig till för att bevara friheten, blir det ofrånkomligt mycket vanligare att skjutvapen och andra vapen används. En brutalisering av lagar och rättspraxis leder till en brutalisering av brottsligheten.

Just före den här debatten fick jag ett telefonsamtal från en erfaren kriminalvårdsman, som sade ordagrant följande: "Om det här går igenom så kommer våldsbrotten att öka alldeles otroligt." Jag hoppas att han har fel, men all erfarenhet tyder på att han kan få rätt.

För mig var det för övrigt en tankeställare att i konstitutionsutskottets betänkande nr 26 i år finna personredogörelser som verkligen borde ha ställts till ledamöternas förfogande i socialutskottet och justitieutskottet vid behandlingen av regeringspropositionen i narkotikafrågan. Jag syftar på den sammanfattning på s. 43–71 som är rubricerad Vissa nådeärenden 1970–1971 beträffande narkotikabrott. Av de 24 redovisade kriminalfallen är åtskilliga i åldern 18–22 år, som dömts till fängelsestraff, i vissa fall till fängelse i ett år sex månader och upp till fängelse i två år, för grov varusmuggling och/eller grovt narkotikabrott. I några fall har det gällt enbart cannabis, dvs. marihuana eller haschisch, och de har själva varit missbrukare.

Fall 11 är betecknande för den situation som nu råder och som inte blivit belyst i regeringens proposition. Det rör sig om en 21-årig studentska som dömdes för grov varusmuggling och grovt narkotikabrott till fängelse i ett år tre månader. Hon hade tillsammans med en medåtalad infört 6 kg cannabisharts till Sverige och överlätit en stor del av det till andra personer. Hon var inte tidigare straffad. Sedan hon avtjänat sex månader av straffet begärde hon nåd och åberopade sina universitetsstudier som skäl för att få straffet ändrat till skyddstillsyn eller nedsatt, så att villkorlig frigivning kunde medges efter två tredjedelar av strafftiden. "Kriminalvårdsstyrelsen avstyrkte framställningen", heter det i redogörelsen. "Yttrande från HD inhämtades ej. Kungl. Maj:t lämnade ansökan utan bifall."

Jag känner inte till mer om denna flicka än vad som står i konstitutionsutskottets betänkande, men jag tror att ett fall som detta belyser den eftergift som har gjorts åt den hysteriska kampanj för allt hårdare straffsatser som har förekommit under de senaste åren här i landet.

Detta och flera av de övriga nådeärendena kastar ett makabert ljus över den höjning av maximistraffet för grovt narkotikabrott från fängelse i sex år till fängelse i tio år och motsvarande höjning av maximistraffet för grov varusmuggling från fängelse i sex år till fängelse i tio år som föreslagits i propositionen. De belyser också den ytterligare skärpning av kriminalvårdsregimen som föreslagits för "narkotikabrottslingar och andra lagöverträdare som varit inblandade i organiserad brottslighet av särskilt samhällsfarligt slag". Av propositionen bibringades riksdagens ledamöter den uppfattningen att straffskärpningen enbart syftade till ett oskadliggörande av de allra största gangsterelementen i den illegala internationella narkotikahandeln.

Genom en ren tillfällighet – att konstitutionsutskottet publicerade 24 nådeärenden i sitt "betänkande i anledning av granskning av statsrådets

Torsdagen den
25 maj 1972

*Vissa åtgärder mot
narkotikamissbruk-
ket, m. m.*

ämbetsutövning och regeringsärendenas handläggning” – bekräftades att hårda straff redan före de föreslagna lagändringarna utmätts mot personer som själva är enbart haschrökare och ingalunda hör till gangster-syndikaten. Eftersom man sällan kommer åt de stora förbrytarna klämmer man tydligen åt de små – inte bara med långa fängelsestraff utan också med en skärpt kriminalvårdsregim, såsom avslag på permis-sionsansökningar, utebliven förmån att få vistas i öppen anstalt osv.

I detta sammanhang finns det anledning fästa uppmärksamheten på det faktum att man i svensk rättspraxis, liksom i de internationella konventionerna, inte skiljer mellan cannabis och verkliga narkotika. Fall 21, en 22-årig kvinna, fick sålunda fängelse i ett år två månader för ”grov varusmuggling avseende narkotika”. Hon hade smugglat in sammanlagt 4 kg cannabis.

I Sverige har vi alltså på relativt kort tid gjort cannabisförseelser till svåra brott, samtidigt som man i USA med dess exceptionellt brutala rättspraxis har trappat ned innehav av cannabis från ”brott” till ”förseelse” i federal lag och gett domarna mycket friare händer att avgöra straffsatsen i dessa fall. Denna lagändring trädde i kraft år 1970 och gällde för övrigt inte bara innehav av cannabis. Den gällde även innehav av verkliga narkotiska ämnen.

Det förefaller vara en väl motiverad varning när Riksförbundet för hjälp åt läkemedelsmissbrukare i ett uttalande den 10 maj 1972 skriver bl. a. följande:

”Regeringens senaste utspel lider av samma grundläggande svaghet som dess tidigare – bristen på en verklig ekonomisk satsning. Även en hygglig principiell linje blir komprometterad om den inte leder till reella värdåtgärder m. m. När linjen väl är försvagad kommer man på defensiven och tvingas till sådana meningslösa eller skadliga symbolhandlingar som den nu föreslagna straffskärpningen.

Straffskärpningen är en negativ åtgärd därför att den ännu en gång definierar problemet som ett kriminalpolitiskt problem, därför att den trots alla framman besked hotar att dra upp straffmätningen till en högre nivå och därför att den drar uppmärksamheten bort från de positiva åtgärderna.”

Sammanfattningsvis vill jag säga att jag har en positiv syn på de förslag och den skrivning som kommer från socialutskottets majoritet, men jag kan inte gå med på den samtida brutaliseringen av de rättsliga förhållandena för narkotikamissbrukare.

Jag yrkar bifall till herr Måbrinks reservation.

I detta anförande, under vilket herr förste vice talmannen övertog ledningen av kammarens förhandlingar, instämde fru Eriksson i Stockholm (s).

Fröken BERGEGREN (s):

Herr talman! Vad herr Carlshamre i sitt första anförande inledningsvis yttrade om den djupa samstämmighet som i botten ändå råder när vi diskuterar dessa problem och om vår gemensamma oro inför detta allvarliga samhällsproblem och om den gemensamma vilja vi har – även

om vi har olika uppfattningar om vilka vägar vi bör gå för att försöka komma till rätta med problemet – vill jag liksom fru Sigurdson gärna instämma i, även om jag är ganska medveten om att en sådan deklaration om enighet i kammaren inte är någon sensationell sak av det slag som kommer att uppmärksammas i massmedia.

Det är många talare anmälda på listan i dag, och jag skall försöka koncentrera mig enbart på frågor som rör vad vi har behandlat i justitieutskottets betänkande nr 14. Jag kommer därför inte heller att ta upp vad herr Takman yttrade i sitt mycket tankeväckande anförande annat än i den del som berör de förslag som föreligger om att höja maximistrafpen för grova narkotikabrott och för grov varusmuggling. Jag vill bara konstatera att den objektivitet och den insikt som präglade första delen av herr Takmans anförande kanske inte är lika påfallande när han talar om de frågor som vi har behandlat i justitieutskottet. Jag uppskattar visserligen den varma medmänsklighet som ligger bakom herr Takmans ställningstagande, men det är faktiskt på det sättet att vill vi komma till rätta med dessa problem räcker inte alla de åtgärder som behandlas i socialutskottets betänkande och som väl är kanske mer komplicerade och mer kontroversiella än de som vi behandlar i justitieutskottet, utan vi måste ta upp problemet hur vi skall komma till rätta med själva tillförseln av narkotika, ty det är en banal sanning att kan inte människor komma åt narkotika så uppstår inte narkotika-problem. Men det är sannerligen ingen lätt sak att finna på metoderna att hindra den införseln. Vi är medvetna om att vi i dag möter en mycket hårt organiserad ligabrottslighet på detta område. Man utnyttjar där samvetslöst och försöker framprovocera ett narkotikaberoende hos sina offer som man sedan skall få ut en oerhört stor profit av. Det är dessa människor som vi i första hand talar om, när det föreslås att man skall höja maximistrafpen till tio år. Det rör sig på intet sätt om alla de fall som herr Takman här exemplifierade. Jag skall inte ge mig in på en diskussion om huruvida i de aktuella fallen straffmätningen har varit för sträng, men jag vill betona att det inte är de fallen det nu gäller. Det är inte fråga om att yrka på någon straffskärpning för dem, och jag vill personligen gärna instämma i att i de fall människor själva är offer för narkotika så skall vi försöka att döma så mildt som möjligt. Men vi kan heller aldrig bortse från att smuggling och försäljning av narkotika är en så allvarlig hantering med hänsyn till de följder den får för offren att den enskildes intresse understundom får lov att vika för samhällets intresse av att skydda människor mot större olyckor.

Straffskärpningen riktar sig alltså enbart mot de narkotikahajar, de smugglare, som själva inte är narkotikaoffer men för egen vinnings skull hänsynslöst utnyttjar andra människors nödsituation. I de fallen vet vi att samhällets rehabiliteringsåtgärder är ganska meningslösa. När det gäller de här kvalificerade brottslingarna finns det nog inte något annat medel än att samhället försöker att skydda sig på det sättet att man gör omöjligt för dem för tillräckligt lång tid att återfalla i hanteringen.

Därför har vi också blivit nödsakade att ännu en gång tillstyrka Kungl. Maj:ts förslag om förlängning på ett år av lagen om telefonavlyssning vid förundersökning angående grovt narkotikabrott. Jag vill påpeka att vi i

Nr 87

Torsdagen den
25 maj 1972

*Vissa åtgärder mot
narkotikamissbru-
ket, m. m.*

Torsdagen den
25 maj 1972

*Vissa åtgärder mot
narkotikamissbru-
ket, m. m.*

utskottet har fått en utförlig redogörelse för hur det här har utnyttjats under det gångna året, och vi har blivit övertygade om behovet av att möjligheten till telefonavlyssning finns i detta fall. Även om telefonavlyssning är en åtgärd som man med mycket stor motvilja tillgriper i ett demokratiskt land, är vi alltså ändå beredda att förlänga lagen på ett år. Men vi har med tillfredsställelse noterat att statsrådet inte har velat föreslå förlängning för mer än ett år i taget. Vi förväntar oss att, om en ny förlängning blir aktuell, vi skall få samma utmärkta information rörande hur lagen har tillämpats för att få en ordentlig grund att stå på för vårt ställningstagande i riksdagen.

Vi har också haft att yttra oss över de frågor som har tagits upp i propositionen angående korttidspermission, placering på öppen anstalt och villkorlig frigivning av både narkotikabrottslingar och andra lagöverträdare som har varit inblandade i organiserad brottslighet av särskilt samhällsfarligt slag.

Att det nu finns möjlighet att inom kriminalvården vidta sådana åtgärder som att bevilja permissioner och placera intagna på öppna anstalter är man väldigt tacksam för, därför att det är ett viktigt led i strävan att rehabilitera den kriminelle. Men det finns naturligtvis också en skyldighet vad beträffar särskilt samhällsfarliga brottslingar att tillse att de här förmånerna inte missbrukas. När man här har förordat en skärpning av reglerna för korttidspermission och placering på öppen anstalt för speciellt narkotikabrottslingar, beror det inte på någon speciell illvilja eller önskan att behandla dem extra hårt utan helt enkelt på att risken för att de skall avvika och missbruka de här förmånerna och återuppta sin brottsliga verksamhet är så stor att det är samhällets skyldighet att försöka förebygga det.

Därför har man föreslagit att kriminalvårdsstyrelsen skall bli den myndighet som skall fatta besluten rörande placering på öppen anstalt eller korttidspermission i fråga om sådana här brottslingar, med skyldighet givetvis för kriminalvårdsdirektörerna att avge yttrande i de enskilda fallen. Vad beträffar frågan om villkorlig frigivning är det kriminalvårdsnämnden som har att besluta om den saken. Det föreslås i propositionen, och justitieutskottet instämmer i den synpunkten, att man vid beslut om villkorlig frigivning bör ta hänsyn inte bara till brottslingens välförhållande under vistelsen i anstalt och den prognos man kan ställa beträffande hans fortsatta utveckling, utan också i viss mån till arten av det brott som han har begått och den risk som kan föreligga att förmånen av villkorlig frigivning kan komma att missbrukas. Vi har alltså inga invändningar mot det som har föreslagits i propositionen.

Det har väckts ett antal motioner med anledning av propositionen 67 som berör just de frågor som vi har haft att behandla i justitieutskottet. I ett par fall har det yrkats på att inte bara maximistraflet vid grova narkotikabrott skulle höjas utan också minimistraflet. Jag konstaterar med tillfredsställelse att vi i utskottet har avvisat den tanken och alltså helt gått på den linjen att här inte är fråga om en förstärkning av samhällets sanktioner när det gäller brottslingar som själva är narkomaner eller då brottet är av sådan beskaffenhet att man inte betraktar det som varande av den mest samhällsfarliga arten.

Torsdagen den
25 maj 1972*Vissa åtgärder mot
narkotikamissbru-
ket, m. m.*

Vad beträffar permissionsbestämmelserna finns det också en motion, där man vill gå litet längre och vill ha ett generellt förbud mot korttidspermissioner och placering på öppen anstalt av alla narkotikabrottslingar. Det förslaget har vi också avvisat, därför att vi får aldrig, vilken brottsling det än gäller, släppa ur sikte att det yttersta syftet med kriminalvården ju ändå är att försöka rehabilitera vederbörande och återföra honom till samhällsnyttigt liv, och vi får aldrig ge upp hoppet i detta avseende. I de fall vi får lov att göra avsteg från den mera humana linjen måste det bero enbart på vikten av att vi skyddar samhället.

I motionen 914 av herr Oskarson har man yrkat på ett intensifierat internationellt samarbete. Med anledning därav har vi i utskottet anmärkt att narkotikaproblemet är ett problem som berör inte bara Sverige utan praktiskt taget alla industrialiserade samhällen i Europa och i andra världsdelar och att ett internationellt samarbete för att komma till rätta med bekämpandet av narkotikahandlingen är av oerhörd vikt. Vi har ifrån Sveriges sida tagit flera initiativ för att få till stånd ett sådant samarbete, ofta med goda resultat, och det är en linje som regeringen och riksdagen gemensamt bör fullfölja. Det som har anförts i motionen anser vi redan vara tillgodosett med det sätt varpå samhället i det här fallet agerar.

Jag har med verklig tillfredsställelse konstaterat att vi på de avsnitt som justitieutskottet har haft att behandla har kunnat samlas i rätt stor enighet, kanske beroende på att de frågor vi har haft att yttra oss om inte har varit så komplicerade. Vi har bara en enda reservation, nämligen herr Måbrinks reservation, till vilken herr Takman har yrkat bifall. Vi har på de grunder som anförts i betänkandet och som jag nu har kommenterat inte kunnat tillstyrka herr Takmans förslag, utan vi har yrkat bifall till propositionen i alla delar som berör utskottets område.

Jag ber alltså att få tillstyrka utskottets förslag i dess helhet och yrka avslag på reservationen.

Herr TAKMAN (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Jag känner ju väl till denna passus i propositionen, att straffhöjningen skall gälla en speciell kategori, nämligen sådana som begår alldeles speciella och exceptionellt grova narkotikabrott. Men nu är det många narkotikabrott som kallas grova och mycken narkotikasmuggling som kallas grov varusmuggling. Utan att på något sätt vilja kasta några skuggor över svenska domare vill jag påstå att det hela inte fungerar på det sätt som fröken Bergegren och statsrådet Lidbom har framhållit när det gäller att begränsa straffhöjningen. Faktum är att straffhöjningen har en spridningseffekt till andra, mycket lindrigare brott än de brott som avses i lagen.

De verkligt stora i den här trafiken kommer man inte åt. Ett känt namn har figurerat mycket länge. Jag kan bidra med ytterligare ett namn, ur Far Eastern Economic Review Yearbook 1972, där det står följande:

”Chao Sopsaysana, den nyligen utnämnde ambassadören i Frankrike” – för Laos, alltså för marionettregimen i Vientiane – ”blev vägrad ackreditering därför att han misstänktes för att föra med sig 80 kilogram heroin i sitt ambassadbagage. Sopsaysana har varit premiärminister

Torsdagen den
25 maj 1972

*Vissa åtgärder mot
narkotikamissbruk,
m. m.*

Souvanna Phoumas personlige advokat, han har varit vice talman i nationalförsamlingen och ordförande för Frankrikes kulturcentrum i Vientiane. Han hade rest till Paris med de bästa rekommendationer från den franske ambassadören i Laos André Ross. För att undvika skandal kastade inte fransmännen ut Sopsaysana utan väntade på att den laotiska regeringen skulle i stillhet återkalla honom. Sopsaysana försökte få fransmännen att ta frågan under omprövning, men slutligen blev han återkallad av utrikesminister Khamphan Phanya och utbytt.”

Detta är alltså ett exempel. Det har funnits flera liknande exempel tidigare. Dessa verkligt framträdande förbrytare kommer man inte åt genom någon straffskärpning. Man bara följer en reaktionär strömning som har gått genom landet sedan någon tid men som jag hoppas att det här är den sista utväxten av.

Fröken BERGEGREN (s) kort genmäle:

Herr talman! Vad herr Takman kallar en passus i propositionen och som han tydligen inte anser vara av något större värde är väl ändå, tycker jag, ett mycket betydelsefullt uttalande. Ett uttalande som vederbörande statsråd gör i en proposition uppmärksammas nämligen av domstolarna och blir vägledande för deras sätt att tillämpa lagen. Vi har i utskottet fått bekräftat av statsrådet personligen att det ingalunda är statsrådets mening att man skall skärpa straffen vid den undre gränsen. Jag är förvissad om att statsrådet är beredd att göra den deklarationen nu också. Utskottet har till yttermera visso kraftigt understrukit att utskottet delar den uppfattningen. Jag är övertygad om att man också kommer att följa riksdagens klart uttalade önskemål på denna punkt, innebärande att det inte är de små brottslingarna som man vill komma åt, utan de verkligt allvarliga förbrytarna.

Jag skulle vilja ställa en direkt fråga till herr Takman. Antag att vi mot förmodan skulle få fast en sådan person som han nämnde, alltså en person som opererar ute i Europa och utnyttjar människors elände och nöd här i Sverige och förtjänar stora pengar på sin verksamhet. Anser herr Takman att det är tillfredsställande att vi inte skall ha möjlighet att oskadliggöra honom så länge att vi i alla fall effektivt hindrar honom att fortsätta sin brottsliga gärning, som orsakar så oändligt mycket lidande för andra människor?

Herr TAKMAN (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Man brukar i kriminologiska debatter inte behöva deklarerat att det inte är av sympati för grova förbrytare som man går emot en reaktionär strömning i fråga om lagar och bestraffningar – och det hoppas jag att jag inte skall behöva göra här heller.

Jag hyser självfallet inte någon sympati för den här typen av förbrytare. Men den dag då fru Berggren får fast en sådan skall jag gärna ta ställning till den fråga hon framställde.

Fröken BERGEGREN (s) kort genmäle:

Herr talman! Vad herr Takman sade nu senast betyder att han är beredd att tillämpa någon sorts retroaktiv lagstiftning, om vi mot

förmodan skulle få tag på en sådan brottsling. Det tycker jag är ganska betänkligt.

Det är ju här inte fråga om att uttala sympati eller inte sympati för dessa personer. Vad det gäller är om vi har en vilja att skydda samhället mot människor av denna farlighetsgrad.

Fru KRISTENSSON (m):

Herr talman! Först vill jag säga att det var med tillfredsställelse som jag tog del av den proposition som statsrådet Lidbom för ett tag sedan lade på riksdagens bord. Tillfredsställelsen gäller främst de frågor som rör de kriminalpolitiska åtgärderna – jag tycker att propositionen i den delen visar en realistisk inställning till de svåra problem som vi står inför.

Det har framkommit, inte minst av de motioner som väcktes vid riksdagens början, att man med oro ser på hur exempelvis permissionsreglerna tillämpas. Det finns många exempel på att permissionsbestämmelserna har tillämpats på sådant sätt att grova brottslingar, som har fått ganska stränga straff, efter relativt kort tid har släppts ut på permission och avvikit, kanske många gånger till utlandet.

Det finns också exempel på intagna som varit i och för sig skötsamma under permissionerna på så sätt att de har återvänt till anstalten. Men de har passat på att under permissionstiden göra stora pengar på narkotikaffärer och öka sin förmögenhet med en hel del tusenlappar.

Likaså finns det exempel på att personer under den tid de har varit intagna har fått chans att utbilda sig till flygare. De har tagit flygcertifikat, som de sedan efter utskrivningen använt för att flyga narkotika till vårt land och alltså på detta för landet skadliga sätt nyttiggöra sig den utbildning de har fått.

Som jag ser det är de mera restriktiva permissionsbestämmelserna, bestämmelserna om placering på öppen anstalt och om villkorlig frigivning det mest angelägna i propositionen i dess kriminalpolitiska avsnitt. Men självfallet är det också bra att det införs straffskärpningar, inte minst därför att det är angeläget att vårt land kommer på samma nivå som övriga nordiska länder och jämförbara länder i Europa när det gäller synen på den grova internationella brottsligheten.

Det är också angeläget och bra med de åtgärder som har vidtagits både av herr statsrådet och av rikspolisstyrelsen samt den aktivitet som riksdagen visat i syfte att förmå Holland att se mera realistiskt på den internationella narkotikahandeln. Man söker ju att förmå Holland att ansluta sig till 1971 års konvention om psykotropa ämnen, vilken innebär att även centralstimulerande medel och LSD omfattas av den internationella narkotikakontrollen. Det skulle vara intressant att få veta, om statsrådet Lidbom har några nya uppgifter att lämna om huruvida vi kan räkna med att Holland inom kort kommer att biträda konventionen. Detta skulle i så fall innebära ett synnerligen stort framsteg.

När det gäller frågan om missbrukets omfattning finns det i propositionen en redogörelse för läget. Jag kan inte riktigt av propositionens text få en klar bild av om herr statsrådet menar att narkotikamissbruket har ökat, om det har minskat eller hur det förhåller sig – jag tycker att propositionen lägger en dimridå över förhållandena. Detta

Torsdagen den
25 maj 1972

*Vissa åtgärder mot
narkotikamissbruk-
et, m. m.*

behöver visserligen i och för sig inte vara något anmärkningsvärt. Eftersom vi inte har någon registrering av narkomaner har vi inte heller någon uppgift om det korrekta antalet. Detta är naturligtvis i och för sig negativt, därför att det lätt kan leda till att en del av oss förstorar problemet, under det att andra ägnar sig åt skönmålning av förhållandena – ingendera delen är tillfredsställande.

I propositionen finns emellertid en liten passus som jag skulle vilja referera till. Man säger att det finns skäl att varna för svartmålning och överdrifter och att det ibland görs gällande i debatten att antalet grava missbrukare, som narkomanvårdskommittén enligt sina uppskattningar över hela landet beräknade till 10 000 i slutet av 1968, skulle fördubblas var trettonde månad. Dess bättre är det inte så illa, säger man och tillägger: Det finns inga seriösa uppgifter till stöd för sådana antaganden.

Jag har behov av att göra ett klarläggande på den här punkten. Jag har själv i debatten talat om att det under vissa tider skett en fördubbling var trettonde månad, men jag har hela tiden varit noga med att framhålla att den beräkningen slutar år 1968. Rent matematiskt kan man räkna fram att det från slutet av 1940-talet och till 1968 har skett en fördubbling av missbruket var trettonde månad, nämligen om man utgår från det i narkomanvårdskommitténs betänkande redovisade antalet narkomaner.

Nu sägs det i propositionen att vid rådgivningsbyrån i Stockholm för vård av läkemedelsmissbrukare uppskattas antalet missbrukare i åldersgrupperna över 20 år i Stockholmsområdet till omkring 6 000. Att siffran gäller åldrarna över 20 år är ju en viktig begränsning. Det betyder att totala antalet narkotikamissbrukare i Stockholmsområdet, innefattande dem som är under 20 år, kanske är 8 000. Jag vill informera om att vid den hearing som vi hade i justitieutskottet med representanter för rådgivningsbyrån för läkemedelsmissbrukare sade man sig ha en rätt god uppfattning om situationen i Stockholm. Man beräknade antalet amfetaminmissbrukare i Stockholm till mellan 6 000 och 8 000, och därtill skulle då läggas haschmissbrukarna, som beräknades till mellan 2 000 och 3 000. Situationen var alltså, sade man, inte så allvarlig. Men jag anser att om siffrorna är så stora bara för Stockholm, så betyder det i varje fall att 10 000 för hela landet är en klart för liten siffra.

I pressen har det givits motstridiga uppgifter om antalet missbrukare. Det kom en uppgift från riksåklagaren för inte länge sedan om att antalet narkotikamissbrukare hade minskat under 1971. Samtidigt läser man i tidningarna att exempelvis antalet opiatmissbrukare har ökat. Generaldirektör Rexed sade för inte så länge sedan att i Stockholm räknade man med 500--1 000 morfinister och att flertalet av dem var under 20 år. Från skolhall här i Stockholm redovisas att var tredje elev i nian har använt narkotika. Och jag kanske skall informera statsrådet om att jag med de kontakter som jag har haft fått klart för mig att den hantering som bedrivs på Sergels torg inte längre avser amfetaminer utan den avser just morfinbas.

Oavsett att vi inte har en klar bild av det totala antalet narkomaner i vårt land, tycker jag att utvecklingen mot de nya ämnena ger anledning till en ganska betydande oro. Jag skulle vilja fråga statsrådet, om han är beredd att ge kammaren litet tydligare information om missbrukets

omfattning än vad som kommer fram i propositionen. I det sammanhanget vill jag gärna referera till de diskussioner som ägde rum på narkotikasymposiet i Strasbourg, där man fann det vara angeläget att få en uppfattning om missbrukets omfattning. Där var man inte så främmande för registrering av narkomaner som grund för att få fram tillförlitliga uppgifter.

Jag tänker inte gå in ytterligare på justitiekommitténs betänkande nr 14. Utskottets vice ordförande har argumenterat för utskottets ståndpunkt.

Jag vill bara framhålla att utskottets ledamöter med undantag av vänsterpartiet kommunisternas representant har accepterat propositionen, och det betyder att vi inte heller velat bifalla den motion som yrkade på höjning av minimistraffet. Jag tror att det är viktigt att man just inriktar straffskärpningarna på det grövsta klientelet.

Trots allt vill jag återigen konstatera, som jag gjort så många gånger förut, att vårdfrågan är den centrala. Jag tycker också att det framgår av formuleringarna i propositionen, även om jag måste säga att de konkreta förslagen till åtgärder lämnar en del övrigt att önska. Jag vill emellertid gärna citera ett avsnitt i propositionen som jag blev mycket glad över när jag läste det. Där står att tillgängliga erfarenheter, framför allt från tillämpningen av barnavårdslagen, synes emellertid visa att det kan finnas skäl att i ökad utsträckning använda de möjligheter att ingripa med tvång mot narkotikamissbrukare som den nuvarande lagstiftningen ger. Jag tycker att det ger en realistisk bild av den faktiska situationen.

Jag vill till fru Sigurdsen säga att när jag använder uttrycket att jag blev glad att läsa det, så betyder det inte att jag skulle vara glad i och för sig över att tvångsåtgärder måste tillgripas. Min uppskattning av propositionen grundar sig på de erfarenheter som jag har av den många gånger misslyckade vården av narkomaner, där man i en förment humanitär inställning talar för frivillighet. Jag menar att det inte är någon human inställning att man använder frivillighetslinjen på ett sådant sätt att narkomanerna till slut hamnar i fängelse, ty det är det de gör när de får fortsätta med narkomanin. Då ökar ju också kriminaliteten, och till sist blir fängelse den enda "vårdform" som de kan erhålla. Jag skulle vilja fråga fru Sigurdsen om hon tycker att den nuvarande ordningen, där fängelse i många fall blir det enda alternativet, är att föredra framför att vård tvångsvis i vissa situationer åstadkommes inom sjukvårdens område.

På en punkt tycker jag att utskottets betänkande är särskilt positivt. Det är på s. 9, där utskottet säger: "Enligt utskottets mening kan ett ingripande på ett förhållandevis tidigt stadium med stöd av barnavårdslagen vara det enda alternativet till ett fortsatt narkotikamissbruk och kriminalitet från den unges sida. För sådana fall kan det vara motiverat att i ökad utsträckning använda de möjligheter att ingripa med tvång mot unga narkotikamissbrukare som barnavårdslagen ger."

Det är egentligen att med andra ord ge uttryck åt det som stod i propositionen, men det gläder mig att socialutskottet accepterat detta.

I övrigt ger socialutskottets betänkande en ganska splittrad bild av dessa problem. Det verkar inte som om utskottets ledamöter — om jag får hålla mig till majoritetsbetänkandet — egentligen är inställda på att beslutsamma åtgärder nu skall vidtas. Man känner att man är ungefär på

Torsdagen den
25 maj 1972

*Vissa åtgärder mot
narkotikamissbruk,
m. m.*

status quo. Det är, tycker jag, ganska deprimerande att konstatera, att trots att utvecklingen varit så negativ och oroande är riksdagen ännu inte beredd att vidta åtgärder till hjälp för de unga och de ungas föräldrar.

Som herr Hamrin sade är frivillighet eller tvång den fråga som har fått dominera debatten. Jag vet inte om jag tycker att det är fel. Det är naturligt att det är kontroversiella frågor som kommer att spela en stor roll i debatten. Vi är alla eniga om att de narkomaner som frivilligt efterfrågar vård självfallet skall ha vård. Det är ingenting som man i och för sig behöver debattera, ty det tycker jag är så självklart. Problemet är ju vad man skall göra med dem som inte frivilligt efterfrågar vård, på vilket stadium man skall ingripa, om man över huvud taget skall ingripa, hur långt de skall tillåtas sjunka i asocialitet och kriminalitet. En sak skall vi ha klart för oss, och det är att om en ung människa under en längre tid får fortsätta i en asocial tillvaro kommer rehabiliteringen att försvåras förutom naturligtvis att de medicinska följdverkningarna av ett omfattande och långvarigt narkotikamissbruk blir svåra och nästan omöjliga att bota. Det är den realiteten vi måste ta ställning till. Det hjälper inte att rent allmänt säga att vården måste vara frivillig, utan vi måste från rent humanitära utgångspunkter försöka visa ett visst mod och ta ställning till de åtgärder som verkligen kan vidtas och som leder till resultat.

Min uppfattning är också att ifall t. ex. barnavårdslagen tillämpades på det sätt som den var avsedd att tillämpas — så sker i varje fall inte i Stockholm för närvarande — skulle det få som positiv effekt att det för många ungdomar blev en tankeställare. De kanske skulle dra sig för att börja med narkotika om de visste att de så småningom kommer att hamna i en tvångssituation som gör att de blir omhändertagna.

Jag kan nämna ett par exempel från verkligheten här i Stockholm som jag tycker talar sitt tydliga språk. Jag fick härömdagen i min hand en redogörelse av föreståndarna för ungdomsgårdarnas verksamhet i Stockholmsområdet. Den redogörelsen är inte uppmuntrande.

Från en ungdomsgård säger man: "NN var på ett strålände humör, slog sönder fönster, dekorerade speglar och väggar med spaghetti och köttsås, rev ned taket i korridoren och var allmänt trevlig. Gammal gårdsbesökare kommer på visit och är på dojan. Kvällen förblir ändå lugn."

På en annan ungdomsgård: "Måndag biljardturnering och pingis — — — knivhot och otrevligheter mot en ledare, inbrott hos XX, helkväll. — — — Onsdag. Uppvisning av judoförbundet och uppvisning i hur man gör när någon tar thinnerflaskan ifrån någon, alla mot alla. — — — Ett gäng från Mälarhöjden kom med cykelkedjor." Och så en slutkommentar från den ungdomsgården: "Man frågar sig vad det är man arbetar med. Ledare som slutar säger att det är likvärdigt med att vara på ölschapp. Vad gör man? Alla tillbud den här veckan slutade utan personskador."

På en annan ungdomsgård: "Diskussionskväll om djävlighet i samhället. — — — Fredag: den värsta fylla jag i mitt liv har sett. Vi fick gå och torka spyor hela kvällen. Söndag: vi var tvungna att ha stängt efter helgens inbrott. Allt låg i en enda röra. Inga protester från ungarna som kom och såg röran."

Ännu en ungdomsgård: "Sniffningen ökar katastrofalt. Ser mycket

Torsdagen den
25 maj 1972

*Vissa åtgärder mot
narkotikamissbru-
ket, m. m.*

allvarligt på det här. — — — Vi har 30–50 ungdomar som sniffar men den riktiga siffran för hela området är den dubbla. Situationen är sådan att vi snart tappar kontrollen. Vi har inbrott varje vecka.”

Och slutligen: ”Mikroteatern spelar ’Vård?’ för hundratalet intresserade. Bra att diskutera efter. Men är det så illa ställt att bara den knarkande och mentalsjuke patienten är den som är riktigt klok medan alla läkare och socialvårdare är idioter?” Det var alltså pjäsens filosofi.

Detta var ett litet axplock ur ungdomsgårdsföreståndarnas erfarenheter. Det är möjligt att det är ett specifikt Stockholmsproblem, men det är inte acceptabelt att sådant får fortgå. Det måste vara en skyldighet för barnavårdsnämnden — här handlar det för övrigt om verksamhet i barnavårdsnämndens egna lokaler — också i den här staden att försöka hålla ordning på ungdomarna. Det kan inte accepteras att mängder av ungdomar går under för att inga åtgärder vidtas.

Jag tycker för min del att det är önskvärt att vården av narkomaner i så stor utsträckning som möjligt kan ske på sjukhus och inte på fängelser — fängelser är ingen vårdform. Det är också angeläget att man får möjligheter att överföra en intagen på en anstalt till medicinska vårdformer. Man har också prövat detta. Jag har ett exempel. En intagen på Österåker skulle få en chans att vårdas på ett sjukhus här i Stockholm; det var för övrigt på avdelning M 16 på Långbro, som vi såg litet om i TV för ett tag sedan. Den intagne kom till avdelning M 16, och där är det så att patienterna själva diskuterar den persons situation som önskar bli intagen. Man diskuterar om man skall ta hand om vederbörande eller inte, och man gör det i närvaro av den person det gäller. Inte mindre än tre gånger försökte vederbörande få chansen att vårdas på Långbro, men alla tre gångerna sade man nej på avdelning M 16. Det tycker jag är grymt.

Som jag nämnde är det alltså patienterna själva som tillsammans med personalen bestämmer om vilka som skall tas in på den här avdelningen, och resultatet har blivit att man endast tar hand om dem som är verkligen vårdmotiverade. Tyvärr är det inte så många som är det. Resten får alltså lämnas utanför.

När det gäller lagen om slutna psykiatrisk vård tycker jag att socialutskottets betänkande är ganska avvaktande. Det verkar inte riktigt som om man ville ge en uppmaning om att den lagen skall tillämpas såsom den var avsedd. I stället säger man att man vet att socialstyrelsen har tillsatt en arbetsgrupp för att se över lagen och att man vill avvakta hur den utredningen kommer att se ut. Enligt de uppgifter jag har tycks socialstyrelsen närmast mena att den här lagen inte har fyllt någon funktion och alltså inte egentligen behövs. Socialstyrelsens hela vårdfilosofi utgår ju ifrån frivillighet.

Här kommer jag till den fråga som jag tycker är viktig och där jag gärna skulle ha velat se ett samband mellan justitieutskottets betänkande och socialutskottets. I justitieutskottets betänkande om de kriminalpolitiska åtgärderna, som grundar sig på propositionen, har man enligt min mening kommit långt, eftersom man förstår att man måste göra en differentiering av klientelet. Vi har en kriminalvård som är inriktad på så öppna vårdformer som möjligt, men vi måste acceptera att det finns vissa

Torsdagen den
25 maj 1972

*Vissa åtgärder mot
narkotikamissbruk,
m. m.*

grova brottslingar som måste behandlas på ett annat sätt. Det är klart att vi alla strävar efter att socialvården generellt sett skall vara frivillig, men vi måste acceptera att narkomaner måste behandlas på ett speciellt sätt just därför att narkomanin representerar ett så starkt giftberoende att det krävs alldeles särskilda behandlingsåtgärder. Det är detta som man har missat i socialutskottets betänkande, och det gör mig mycket bekymrad.

Man talar om symtomteorin och menar därmed att det egentligen är samhällets fel att narkomanin har fått en sådan utbredning. Det råder sociala missförhållanden och man skall bota narkomanin genom att förändra samhället, genom att skapa en bättre social miljö. Jag tror att vi behöver ha en bättre social miljö, jag tror att vi behöver ha ett annat samhälle på det sättet att vi måste förstärka normbildningen och den enskildes ansvar. Men vi måste komma ihåg att när en person väl en gång har blivit narkoman gäller det att hjälpa honom ur giftberoendet. Det är det som är det centrala, och tyvärr är det också det som är det svåra. Den problematiken verkar det inte som om socialutskottets majoritet hade velat förstå, och det tycker jag som sagt är mycket beklagligt.

Fru Sigurdsen gick ganska hårt åt mig. Det är jag inte ledsen för i och för sig, eftersom jag inte är rädd för att diskutera de här frågorna. Jag vill ta upp ett par punkter i vad fru Sigurdsen sade. Först var det det här centrala registret. Jag har nämnt en motivering till detta förut. En annan motivering är att ett centralt register gör det möjligt att värdera olika behandlingsmetoder. Hur skall man kunna värdera behandlingsmetoder, ifall man inte har något register över narkomaner? Det är det som är den grundläggande motiveringen för ett sådant centralt register.

Sedan säger fru Sigurdsen att ett sådant här angiverisystem skall vi väl ändå inte ha. Men det finns kanske anledning att erinra om att domstol har skyldighet att till körkortsregistret anmäla domar för narkotikabrott. Det anses alltså acceptabelt.

Jag har i den motion som jag väckt i anslutning till propositionen framhållit att jag tror att institutionsvård inte skall vara längre än nödvändigt därför att den i sig inte är någonting positivt. Men skall man sträva efter att förkorta institutionsvården är det nödvändigt att den som skrivs ut från en sluten anstalt får kontakt med en person som liksom håller i vederbörande hela tiden tills de värsta symtomen är över. Det har inte utskottet egentligen brytt sig om. Jag tycker annars att det var en mycket positiv tanke, och jag skulle gärna ha velat se att man hade utarbetat någon plan för hur en sådan kontaktverksamhet skulle fungera.

Utskottet säger att en särskilt betydelsefull roll spelar i detta sammanhang socialstyrelsen. Ja, det kan jag hålla med om. Den borde i varje fall spela en betydelsefull roll. Men jag måste säga att socialstyrelsen tyvärr under många år har missat dessa frågor på ett ganska upprörande sätt. Man fick exempelvis år 1967 ett uppdrag från narkomanvårds-kommittén att utarbeta råd och anvisningar för hur narkomanvården skulle bedrivas. Men ännu i denna dag har sådana anvisningar icke sett dagens ljus. I höstas upplyste socialministern i en debatt i denna kammare om att nu var råd och anvisningar att vänta men, som sagt, fortfarande lyser de med sin frånvaro. Jag har ingenting emot att socialstyrelsen får en personalförstärkning – det tror jag behövs. Men det

är inte bara detta som är viktigt, utan det är också viktigt att det är rätt personal som kommer till socialstyrelsen, personal som har en realistisk bild av hur narkomanvärden skall fungera, för annars är det bortkastade pengar.

Till slut, herr talman, vill jag säga att jag tycker att den splittrade bild som socialutskottets betänkande ger är beklaglig och att betänkandet i sig verkligen talar för de krav som har förts fram från flera håll om en parlamentarisk kommitté. Vore det inte naturligt, när det gäller ett av våra allra viktigaste samhällsproblem, att vi parlamentariker som är intresserade av de här frågorna fick komma samman och förutsättningslöst diskutera de effektiva åtgärder som enligt min mening är absolut nödvändiga?

Jag vill, herr talman, med detta yrka bifall till justitieutskottets betänkande och till de reservationer som är fogade till socialutskottets betänkande och som herr Carlshamre tidigare har yrkat bifall till.

I detta anförande instämde herrar Oskarson, Werner i Malmö, Nilsson i Trobro och Regnéll (samtliga m).

Herr HAMRIN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Fru Kristensson nämnde i sitt anförande något om hur jag hade uppfattat debatten om frivillighet eller tvång. Vad jag sade var att det är skäligen meningslöst att resonera om frivillighet eller tvång i narkomanvärden så länge vi inte har vårdfrågan ordnad. Det är skäligen meningslöst att använda tvång – enbart för tvångets skull – om vi inte har någon vård att erbjuda den som vi tvingar.

Jag kan påminna om att vi har ungefär 1 000 narkomaner i våra fängelser för närvarande. I de flesta fall är de där primärt av helt andra skäl, men antingen var de narkomaner när de kom dit eller också har de blivit det sedan de kommit dit. Vad erbjuder vi dem för vård? Större tvång kan man ju knappast tänka sig än att bura in folk i fängelse.

Det är alltså vårdfrågan, menar jag, som är det primära i den här satsen. Att sedan värden - det har jag belägg för -- ger ett betydligt bättre resultat, om man slipper använda tvång, kanske vi också är ense om.

Fru SIGURDSEN (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag är glad över att fru Kristensson säger att det är vårdfrågan som är det centrala.

Fru Kristensson tog upp den här passusen i socialutskottets betänkande om att man i ökad utsträckning skall använda sig av barnavårdslagen och de möjligheter som där finns till omhändertagande. Jag skall villigt erkänna, fru Kristensson, att den passusen i betänkandet var jag ledsn över. Jag menar att man använder sig av de lagar som finns i den utsträckning som behövs, men i diskussionen i utskottet har jag inte funnit anledning att framställa något yrkande därvidlag, eftersom det är i överensstämmelse med bl. a. propositionen.

Jag fick en direkt fråga, om fängelse är det alternativ som jag vill plädera för i stället för tvångsåtgärder när det gäller dem som behöver vård. Nej, det är det givetvis inte. Det är ju fråga om att försöka få

Torsdagen den
25 maj 1972

*Vissa åtgärder mot
narkotikamisshuset,
m. m.*

människor motiverade för denna vård. Jag vet att fru Kristensson inte tycker att det är så man skall gå till väga i sammanhanget. Jag anser emellertid att våra barnvårdsnämnder, i den mån jag har kännedom om deras verksamhet, använder möjligheterna till omhändertagande. Och riksdagen kan ju inte sitta och besluta i varje enskilt fall, om det skall ske ett omhändertagande eller inte och om hur vården skall skötas. Det måste ändå överlåtas åt barnvårdsnämnderna.

Visst finns det problem på våra ungdomsgårdar. Säkerligen var det en helt riktig skildring som fru Kristensson gav. Det är ett antal ungdomsgårdar i Stockholm där man har den här problematiken, och jag är övertygad om att barnvårdsnämnden i Stockholm försöker komma till rätta med svårigheterna.

Sjukhus i stället för fängelser – ja, det är givetvis det val man skall göra i en sådan situation. Fru Kristensson säger att hon inte tror på den symtomteori som vi i utskottet för fram när vi tycker att detta är ett socialt eller socialpsykologiskt problem. Visst skall vi ha bättre social miljö osv., säger hon, men det gäller att komma ur giftberoendet. Ja, det gör det givetvis, och där kanske det i flera sammanhang behövs en medicinsk vård så att säga i det första skedet. Men att komma ur giftberoendet på sikt är enligt utskottsmajoriteten en social uppgift. Vi tror inte man kan medicinera bort detta, därför att det är ett mycket djupare liggande problem.

När det sedan gäller den här registreringen och "angiveriet" vill jag säga, fru Kristensson, att ordet angiveri har inte jag stått för. Jag har använt det i parallell med vad moderaterna talat om då det gällt registrering och försäljning av TV-mottagare. Jag sade att i det fallet kallade man detta för angiveri, men i det här fallet tyckte man att det var ett led i en vårdpolitik för de narkotikaskadade.

Fru KRISTENSSON (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag håller givetvis med herr Hamrin om att vi har brist på vårdresurser. Men vad jag menar är att så länge vi inte har någon genomtänkt vårdpolitik innebär den vård som i dag bedrivs ett slöseri med våra knappa resurser. Att en narkoman tas om hand ett par dagar och får komma ut igen för att sedan åter tas om hand och åter få komma ut och för varje gång blir allt sämre är ju inte någon vård som förtjänar namnet. Det kostar också sjukvårdshuvudmännen stora pengar utan att det leder till något positivt resultat. Det är därför jag menar att det centrala är att vi får en parlamentarisk kommitté som får fundera över hur en realistisk och effektiv vårdpolitik skall vara utformad.

Fru Sigurdsen tycker alltså inte att fängelse är ett bättre alternativ än sjukhus. Men fortfarande kvarstår min fråga: Vad skall man göra med dem som icke är vårdmotiverade och som sjunker djupare ner i kriminalitet så att fängelse sedan blir enda alternativet, därför att sjukvårdshuvudmännen inte använder de legala möjligheter som finns till tvångsingripande? Det är ju den faktiska situationen. Självfallet tycker jag att det mest angelägna är att försöka motivera en narkoman för vård. Det trodde jag att alla förstod. Men vad gör man i de fall då detta inte går? Och narkomaner är inte något lätt klientel att vårdmotivera; det

säger alla som har sysslat med sådan vård.

Jag vill fråga fru Sigurdsen om det inte är mera humant att också tvångsvis ta hand om unga narkomaner, innan de har sjunkit för djupt i kriminalitet, och att under omhändertagandet försöka motivera dem för att frivilligt underkasta sig vård i fortsättningen, sedan de har blivit avgiftade.

Jag kan tala om för fru Sigurdsen att jag har haft kontakt med många föräldrar. En av dem ringde mig för en tid sedan och berättade att deras pojke började knarka när han var 17 år, och när han var 25 år tog han livet av sig. "Och det var en dag då vi var glada, min fru och jag", sade han, "ty det har varit ett helvete under alla dessa år." Varför har det varit det? Jo, föräldrarna har icke fått gehör hos någon instans, när de begärt att den unge pojken skulle omhändertas för vård. De har inte fått gehör vare sig hos barnavårdsnämnden eller hos socialstyrelsen. Undra sedan på att föräldrar i det här landet är förtvivlade!

Fru SIGURDSEN (s) kort genmäle:

Herr talman! Vad som åligger de sociala och barnavårdande myndigheterna i detta sammanhang är, fru Kristensson, att försöka få de narkomaner motiverade för vård som inte vill ha någon vård. Och jag tycker att vi inom barnavårdslagen har många former för ett så att säga mjukt omhändertagande. Vi har möjligheter att ta kontakt med dessa ungdomar och försöka påverka dem och få dem själva motiverade för vården. Jag tror helt enkelt att det är omöjligt att vårda en människa som inte vill bli vårdad. Vill fru Kristensson spärra in och låsa in dessa människor och sedan försöka påtvinga dem vård? Jag vet inte hur man skulle kunna vårda människor genom att tvångsvis ta hand om dem. Nej, det måste till en uppsökande verksamhet, en öppenvårdsverksamhet som gör att dessa människor möts med förtroende. Någon måste tro och lita på dem, inte bara fördöma dem – som så ofta sker i sådana fall.

Jag tvivlar inte på att fru Kristensson på ett riktigt sätt har redovisat sina kontakter med familjer med narkomaner, men jag vägrar tro att man hos barnavårdsnämnden inte får gehör för sin hemställan om hjälp till dessa ungdomar. Kommunernas barnavårdsnämnder gör insatser för att klara den situationen. Men vi skall ha klart för oss att detta är ett mycket stort och svårt problem, som i många avseenden är nytt för oss att hantera.

Fru KRISTENSSON (m) kort genmäle:

Herr talman! Det är just den uppsökande verksamheten och organisationen med kontaktmän som jag har föreslagit i min motion. Jag menar att det är viktigt att det skapas ett förtroendefullt förhållande mellan dessa kontaktmän och narkomanerna. Självklart tycker jag också att vi skall sträva efter ett mjukt omhändertagande, som fru Sigurdsen säger, men det måste ändå ske ett omhändertagande. Och i de situationer där narkomanen inte själv blir motiverad kvarstår fortfarande frågan: Vad skall hända?

Fru Sigurdsen säger att detta är ett svårt problem, och det är det. Men jag håller inte med om att problemet är nytt. Narkomanin började här i

Nr 87

Torsdagen den
25 maj 1972

*Vissa åtgärder mot
narkotikamissbruk,
m. m.*

landet i slutet på 1940-talet, och nu presenteras det i propositionen som en nyhet att vi skall få ett visst belopp till en försöksverksamhet för hur värden skall bedrivas. Jag tycker att det är något av en skandal att vi har fått acceptera narkomanins utbredning här i landet under så lång tid utan att några åtgärder, som jag kan kalla effektiva, ännu har vidtagits.

Herr ERNULF (fp):

Herr talman! Den viktiga frågan om åtgärder mot narkotikamissbruket behandlas i dag, i riksdagens slutspurt, under en mycket hård tidspress på grund av att så många andra stora frågor trängs om utrymmet på tidsschemat. Jag skall därför avstå från att mera utförligt ge uttryck för mina synpunkter i frågan men vill ändå göra en del kommentarer som delvis grundar sig på de erfarenheter jag gjort under sju år som ordförande i en övervakningsnämnd för kriminalvård i frihet.

Den stora satsning som polisen gjorde mot narkotikalangningen i början av 1969 ledde till minskad tillgång på narkotika, till en minskning av narkotikamissbruket, framför allt utanför de största städerna, och dessutom till en påtaglig minskning av den kriminalitet — stölder, inbrott, förfälskning, bedrägeri, etc. — som sammanhänger med narkotikamissbruket. Narkotikamissbrukare måste ju på något sätt skaffa pengar till inköp av narkotika.

Vad jag nu sagt innebär naturligtvis inte att jag tror att man kan lösa narkotikaproblemet enbart eller ens främst genom polisingripanden. Men när polisens narkotikakampanj av brist på resurser fick begränsas i slutet av år 1969 ökade tillgången på narkotika. Det dröjde inte heller särskilt länge innan missbruket ökade på nytt. Under vintern 1971—1972 tycks det ha ökat mycket kraftigt på många håll ute i landet. Jag kan som exempel ta den trakt jag bäst känner till, nämligen Borås med omnejd, där dock polisingripanden med åtföljande åtal ledde till minskad tillgång till narkotika och nu på våren till en viss förbättring. Men i en så pass liten stad som Alingsås finns det — en pågående utredning tyder på det — omkring 150 kända narkotikamissbrukare, huvudsakligen ungdomar. Och antalet tycks ha ökat mycket kraftigt under den gångna vintern. Det skulle vara av intresse att få några siffror för utvecklingen i hela landet. Kanske har statsrådet Lidbom tillgång till sådana?

Om man gör bedömningen att åtgärder mot narkotikalangningen är en typ av åtgärder som behövs för att begränsa narkotikamissbruket, måste man godta de förslag till skärpta ingripanden mot de professionella storlangarna av narkotika som framlagts i proposition nr 67. Jag finner dessa förslag till alla delar väl avvägda. Detta gäller även åtgärderna beträffande permission och villkorlig frigivning. Huvudsynpunkten måste vara att både permission och villkorlig frigivning skall syfta till återanpassning i samhället och inte får användas om påtaglig risk föreligger för fortsatt brottslighet. Man måste där främst se till ändamålet med instituten. Denna princip måste enligt min mening vara vägledande och avgörande vid tillämpningen av reglerna om permission och villkorlig frigivning.

Jag vill i detta sammanhang ge statsrådet Lidbom en cloge för en väl genomarbetad och omsorgsfullt avvägd proposition. Jag gör det desto

hellre som det inte är alltid som vi inom oppositionen har anledning att på detta sätt berömma regeringens propositioner.

Efter vad jag nu sagt vill jag på nytt understryka att repressiva ingripanden mot narkotikalangningen bara är en åtgärd bland många som behövs för att minska narkotikamissbruket. Alla är vi väl överens om att tyngdpunkten måste ligga på förebyggande åtgärder för att hindra uppkomsten av missbruk och på vård av olika slag för den som ändå blivit missbrukare.

När det gäller de förebyggande åtgärderna måste ett ökat samarbete etableras mellan skola, hem och kommunernas ungdomsvårdande organ och, inte minst, ideella föreningar av olika slag. Det har gjorts alltför litet för att få ett tillräckligt sådant samarbete till stånd, åtminstone på många håll i landet. Här har kommunernas ungdomsvårdande organ ett särskilt ansvar för att ta initiativ.

När det gäller orsakerna till narkotikamissbruk måste man enligt min mening undvika att bita sig fast vid *en* orsak. Säkerligen spelar sociala missförhållanden, olämplig bostadsmiljö och olyckliga familjeförhållanden en mycket stor roll. Jag anser emellertid att man gör ett mycket stort misstag om man tror att detta skulle vara de enda orsaksfaktorerna och rättar åtgärderna därefter. Det finns många exempel på att t. ex. nyfikenhet och ungdomligt oförstånd har lett till missbruk. Man kan också visa på fall där påverkan från en olämplig kamratkrets har fört en ungdom in på missbruk av narkotika. Det finns en hel rad tillfälligheter som man inte heller skall förbise när man överväger åtgärderna. Jag tror att det är viktigt att man beaktar att orsakerna till narkotikamissbruket är mycket växlande, när man utformar de förebyggande åtgärderna; annars kan de få andra verkningar än dem man har avsett.

Av tidsskäl skall jag inte närmare gå in på den centrala frågan om vårdens utformning, trots att detta naturligtvis är det väsentliga problemet. Att frivillig vård är att föredra om man kan få sådan till stånd är väl alla överens om. Men lika klart är att man mycket ofta inte kan räkna med frivillig medverkan från missbrukarens sida. Jag vill i detta sammanhang ge exempel på en försöksverksamhet, som vi nyligen startade inom Borås skyddskonsulentdistrikt. I samarbete med Alingsås kommun har man påbörjat denna verksamhet i Alingsås. Den är främst avsedd för narkotikamissbrukare inom kriminalvården, men den kan också så småningom, hoppas vi, bereda plats för en del klienter från socialvården. Man har lyckats hyra en hel fastighet i staden. Ledaren av verksamheten, som har lång erfarenhet av praktisk kriminalvård och socialvård, bor i fastigheten. Vidare finns där även en behandlingscentral, där läkare och en psykoterapeut medverkar dels för individuell terapi, dels för gruppsamtal och liknande. Det finns också möjlighet att temporärt låta klienter utan bostad bo i fastigheten.

Är detta frivillig vård eller tvångsvård? Naturligtvis innebär den ett starkt indirekt tvång, eftersom övervakningsnämndens klienter ju är underkastade övervakning efter dom på skyddstillsyn eller frigivning från fängelse, ungdomsfängelse eller interneringsanstalt. Vidare måste skyddskonsulenten och hans medarbetare lägga ner mycket arbete på att uppsöka missbrukarna och övertala dem att komma till behandlings-

Nr 87

Torsdagen den
25 maj 1972

*Vissa åtgärder mot
narkotikamissbru-
ket, m. m.*

Torsdagen den
25 maj 1972

*Vissa åtgärder mot
narkotikamissbru-
ket, m. m.*

centralen. I bakgrunden finns också risken för att missbrukaren som inte vill medverka till vården kan bli utsatt för ingripanden av olika slag från övervakningsnämnden, i sista hand fängelse. För min personliga del tycker jag ändå att det är bättre att försöka med en sådan verksamhet trots det indirekta tvång som den innebär än att låta missbrukarna förstöra sig själva och kanske också dra med kamrater i olyckan.

Helst borde vårdåtgärderna sättas in på ett tidigare stadium. Ju tidigare ett ingripande sker desto mjukare kan det bli och desto större är naturligtvis utsikterna till ett gott resultat. Huvudansvaret bör därför enligt min mening ligga hos kommunernas barnavårdande organ och naturligtvis hos socialstyrelsen. Men jag vill i anledning av replikväxlingen mellan fru Kristensson och fru Sigurdsen säga att jag också har uppsökts av föräldrar som har sagt att deras minderåriga barn är missbrukare och i mycket stort behov av åtgärder. Föräldrarna har vänt sig till barnavårdsnämnden, men denna har av olika skäl inte gjort något ingripande. I stället får föräldrarna på kvällarna gå till Näckrosdammen i Göteborg och bland de hundratals knarkmissbrukarna som ligger där och ägnar sig åt sitt missbruk plocka fram sina barn och försöka få dem med hem åtminstone tillfälligt. Men detta är en stor fråga som jag av tidsskäl inte skall gå närmare in på. Jag hoppas att vi skall få tillfälle att diskutera den någon annan gång.

Herr talman! Jag skall sluta mitt anförande med att yrka bifall till justitieutskottets hemställan i dess betänkande nr 14 och till reservationerna 1, 2 och 6 vid socialutskottets betänkande nr 21.

Herr SVENSSON i Kungälv (s):

Herr talman! När justitieutskottets värderade ordförande vänder sig mot socialutskottets betänkande och påstår att det ger en splittrad bild, är naturligtvis orsaken härtill – om det nu kan utläsas en sådan splittrad bild – att problematiken är så besvärlig, att det är oerhört svårt att finna några självklara linjer som man utan vidare kan följa. Justitieutskottet har i det stycket haft det lättare.

Justitieutskottet har behandlat sådana frågor som som skärpt lagstiftning och permitteringar, och det glädjer även mig att utskottet är enigt på dessa punkter. Jag tror att socialutskottet för sin del har haft det besvärligare. Att vi inte har kunnat komma fram till en så klar linje som fru Kristensson önskar beror på att verkligheten är besvärlig och inte på att socialutskottet inte skulle ha förmåga att samla sig.

Det finns anledning att understryka vad som står i propositionen och i de båda betänkningarna, nämligen att man får föra denna kamp på många olika fronter och att man måste sätta in åtgärder över hela fältet. På s. 6 i justitieutskottets betänkande talas det om vad som händer på det internationella planet. Där sägs att viss risk finns för att tyngre narkotika förs in på den svenska marknaden. Utskottet anför: "Enligt utskottets mening får inga vägar lämnas oprövade när det gäller att hindra en dylik utveckling."

Jag skulle gärna vilja understryka detta, men jag vill samtidigt återigen framhålla att det kanske är lättare sagt än gjort. Det finns en internationell narkotikamarknad, som är besvärande och som vi inte kan

Torsdagen den
25 maj 1972*Vissa åtgärder mot
narkotikamisbruk,
m. m.*

isolera oss ifrån. Vi vet att den yttrar sig på olika sätt i olika länder. Huvudorsaken härtill är de internationella ligor, som kallt räknar ut var narkotikaförsäljning är mest lönande. Det är inte för mycket sagt att påstå att sådana beräkningar låg bakom, när narkotika på allvar började föras in i Sverige. Sverige hade en ganska liberal lagstiftning när det gällde straff för narkotikabrott och den svenska ungdomen hade gott om pengar. När narkotika skulle introduceras på den skandinaviska marknaden valdes Sverige och Stockholm. Man lyckades också till en del.

Fru Kristensson och jag var båda med på symposiet i Strasbourg. Vi fick där reda på hur det förhåller sig i andra länder. Heroinet har kommit till Frankrike. Man räknar med 15 000–20 000 missbrukare. Ökningen i England är stark. Uppräkningen kan fortsättas, trots att det deklarerar – vilket är alldeles självklart – att missbruket inte alltid kan mätas. Ibland försöker man trycka ned siffrorna därför att man inte riktigt vill föra fram dem i offentlighetens ljus. Från Holland rapporteras att ungefär 140 000 människor är beroende av cannabis. Det sker naturligtvis i vissa fall ganska sporadiskt och har då inte lett till några större svårigheter, men i andra fall är det inledningen till ett missbruk som naturligtvis kan bli oerhört besvärande för detta land.

Vad är det man upptäcker där, som jag nu vill föra fram? Jo, att bruket är så utbreddt att det faktiskt har blivit en politisk faktor. Om jag känner till det rätt är det så, att man av politiska skäl inte har kraft att ingripa. Det skulle vara fruktansvärt om vi här fick ett liknande förhållande, dvs. om vi fick den lätta narkotikan så utbredd att man – för att inte stöta sig med stora ungdomsgrupper – inte skulle våga ingripa. Vi har inte fått den situationen, och jag hoppas att vi inte får den. Men det tål kanske att sägas att vi efter den debatt vi nu för skall föra en debatt om mellanölet och där föreligger egentligen denna situation: man har svårt att ingripa därför att konsumtionen av mellanöl är så utbredd att många människor blivit beroende av det, människor som säger att det går att använda utan att det leder till några skador.

Summan av vad jag sagt är naturligtvis att man måste inrikta mycket av verksamheten på det här området på det internationella samarbetet. Det har inte poängterats så mycket i debatten, att socialstyrelsen och regeringen inte har varit överksamma därvidlag, och man kan gärna ge en eloge till dem – och jag tror att det är på det fältet några av de största insatserna kan göras.

I socialutskottet har vi självfallet behandlat vårdfrågan: Skall vi gå in för den frivilliga vården eller för tvång? Det har förts en lång diskussion på den punkten. Man kan naturligtvis gå fram på den linjen som innebär ökat tvång och en ny lag. Jag hörde inte fru Kristensson återkomma till sitt förslag att nykterhetsvårdslagen skall gälla för narkomanerna, men de två andra lagarna – barnvårdslagen och lagen om psykiatrisk vård i vissa fall – har tagits upp i diskussionen, och vi säger faktiskt i vårt betänkande att de kan tillämpas i större utsträckning än för närvarande.

Jag tror att de förslag som nu läggs fram från bl. a. fru Kristenssons sida om hårdare tag kan komma att användas som en huvudkudde, som man sover gott på: Nu har vi föreslagit en ny lagstiftning, och därmed är allt bra! – Man tror att man har gjort någonting, men i själva verket har

Torsdagen den
25 maj 1972

*Vissa åtgärder mot
narkotikamissbru-
ket, m. m.*

man inte åstadkommit något.

Det är inte svårt att förstå den förtvivlan människor kan känna inför de här problemen. Människor kommer till fängelserna och människor – ofta unga – går under. I debatten måste man emellertid fråga sig vad som händer om vi tillgriper tvångsåtgärder i mycket större utsträckning än hittills. Är det inte ändå ungefär samma mekanism som kommer att fungera? Vi skulle för en tid kunna både torrlägga det här landet från alkohol och göra det fritt från narkotika om vi hade resurser att sätta in människor i Kumlaliknande anstalter. Det skulle vi kunna klara under någon månad, men den dag skulle komma då internerna måste ut igen, och då skulle vi åter ha problemet över oss.

Saken är alltså komplicerad även i den delen. Jag tror att vi måste vara överens om att försöka gå fram på frivillighetens väg och inte binda upp det här i alltför hög grad vid tvångsåtgärder.

På sätt och vis är jag skadad av min egen verksamhet inom nykterhetsvården. Där har det funnits en tvångslagstiftning under många år. Det var först en asyllagstiftning. Därefter har vårdfrågan kommit mer i förgrunden. Ändå tror jag, att ett av de stora mistagen har varit detta hot: "Gör du inte detta, så åker du in – vi tar in dig på anstalt." Så är han där och familjen är skyddad. Ibland måste man tillgripa intagning på anstalt just för familjens skull, men vederbörande kommer snart ut igen, och så är karusellen i gång på nytt.

Vad är det då som gör att RIA-byråerna, som herr Hamrin talade om och som de kristna samfundens nykterhetsrörelse driver, har lyckats så bra? Vad är det som gör att de alkoholpolikliniker som nykterhetsnämnderna sätter upp lyckas så bra? Där säger man ifrån att de som kommer dit icke skall anmälas till nykterhetsnämnden – de skall inte gå vidare in i registren. Ja, det är naturligtvis så att de hjälpsökande känner ett förtroende för dem som arbetar där. Det är det förtroendet – detta har framhållits i debatten här tidigare – som måste finnas, om man över huvud taget skall kunna lyckas med de här tingen.

Socialstyrelsen har, som redan nämnts här, fått i uppdrag att utarbeta råd och anvisningar. Vi väntar på dem. Det har sagts i ett interpellations-svar av socialministern att de skall komma relativt snart; det var för ungefär ett halvår sedan. Vi återkommer till detta i socialutskottets betänkande, och herr Takman menade att det var en from förhoppning. Jag förstår inte vad det är som gör att inte dessa råd och anvisningar kommer fram. Socialstyrelsen måste naturligtvis ta sig samman – nu får ju socialstyrelsen ytterligare personal – och komma med dessa råd och anvisningar, ty de är nödvändiga, om vi skall få någon rätsida på vårdfrågorna. Jag vill inte uttala hårda ord mot socialstyrelsen, men det är naturligtvis nära nog otillständigt att man måste vänta på dessa råd och anvisningar som måste till för att vi ute i landet skall få litet bättre riktlinjer för hur vi skall gå till väga på vårsidan.

Ja, herr talman, många har sagt och jag säger det igen, att i denna fråga finns oerhört mycket att anföra. Jag skall dock nöja mig med vad jag nu har sagt. Vi kommer nog att få anledning att återkomma till dessa ting längre fram. Tyvärr är det väl så att vi måste leva med problemet framöver och ständigt söka nya vägar till lösningar. Jag tror att det vore

farligt om vi låste våra positioner, så att vi inte kan söka nya vägar för att komma till rätta med de problem som har kommit över oss under senare år och som läggs till det andra giftmissbruket som finns i det här landet. Man kan säga att vi faktiskt inte har råd med en sådan utveckling.

Jag ber med det sagda, herr talman, att få yrka bifall till justitieutskottets och socialutskottets förslag.

Herr statsrådet LIDBOM:

Herr talman! Jag har suttit och lyssnat på den här debatten i ett par tre timmar. Med tidigare riksdagsdebatter om narkotikafrågorna i minnet är det en sak som slår mig. Det har blivit alltmer av uppslutning kring huvudlinjerna i den narkotikapolitik som samhället för och skall föra.

Visst finns det frågor där meningarna delar sig. Visst har det förekommit i vissa stunder att debatten har hettat till. Men ändå är det, utöver det sakliga allvaret, denna påtagliga enighet om huvudlinjerna som bestämmer totalintrycket av den debatt som jag hittills har lyssnat till. Jämför man med tidigare debatter och med debatter som förs utanför denna kammare om narkotika och narkomani är det påtagligt hur mycket av övertoner och överdrifter i argumentationen från olika håll som har försvunnit eller dämpats.

Det är klart att det fortfarande finns starkt värde- och känsloladdade frågor där meningarna kan bryta sig ganska hårt. Men vi har väl nästan alla med ökade kunskaper och erfarenheter av de sociala problem som ligger i botten på narkotikafrågorna och som är konsekvenser av narkotikans spridning fått en med tiden alltmer nyanserad uppfattning om hur problemen skall bemästras.

Det förefaller som om det egentligen är två frågor där lidelserna har en tendens att fortfarande svalla upp. Den ena frågan gäller tvång och frivillighet i vården, och den andra frågan gäller temat "brott och straff" och kriminalpolitiska åtgärder över huvud taget.

Beträffande först vårdfrågan tror jag att vi tämligen allmänt kan ställa oss bakom den uppfattning som så många läkare och socialarbetare kan inrapportera och bekräfta, nämligen att narkomanin är en sjukdom med ungefär samma sociala och psykologiska bakgrund som alkoholmissbruket. Det är de miljöer som i andra sammanhang är svårt ställda och de människor som i andra sammanhang är utsatta för stora risker som också löper de största riskerna att dras in i narkotikamissbruk. Därför blir naturligtvis narkotikafrågan i det långa perspektivet framför allt en fråga om att komma till rätta med de socialt otillfredsställande miljöerna och att i framtiden hindra att nya otillfredsställande miljöer uppstår. Det är en fråga om vår politik i stort, reformer på skolans område, utbildningen, arbetslivet, socialpolitiken och mycket annat.

Det är klart att insikten om att narkotikafrågan framför allt är ett socialt problem måste bestämma våra åtgärder när det gäller vården av de redan sjuka, de som redan har fallit offer för narkotikamissbruket. Jag tror också att vi får en allt större uppslutning under årens lopp kring grundtanken att vården i största möjliga utsträckning bör bygga på frivillighet. Forna tiders militanta rop om att man borde skaffa några öar där man kunde isolera narkomanerna under lång tid och vårda dem under

Nr 87

Torsdagen den
25 maj 1972

*Vissa åtgärder mot
narkotikamissbru-
ket, m. m.*

Torsdagen den
25 maj 1972

*Vissa åtgärder mot
narkotikamissbru-
ket, m. m.*

tvångsmässiga former har avklingat. Man hör inte längre mycket av sådana militanta krav och de förekommer inte alls i debatten här i riksdagen.

Det finns åsiktsskillnader om hur mycket av tvång och hur mycket av frivillighet man skall ha, men att grundlinjen bör vara frivillighet tror jag att de flesta av oss är tämligen överens om. Jag lägger med stor tillfredsställelse märke till att socialutskottet utan reservationer har tillbakavisat de yrkanden som fanns i motioner om att man borde utvidga tvångsmöjligheterna i barnvårds-, nykterhetsvårds- och den psykiatriska vårdens lagstiftning.

Den andra frågan där det finns en tendens att hetta till är det här med "brott och straff". Jag tror det var herr Takman som tog upp den frågan från en principiell synpunkt då han riktade något av en förebräelse mot regeringen och mot många andra här, antar jag, för att vi från samhällets sida fullföljer två motstridiga linjer. Genom den föreliggande propositionen och genom tidigare propositioner i det här ämnet visar man samtidigt två linjer som är oförenliga. Det var vad han kallade den hårda linjen och den humanitära linjen.

Med detta syftade herr Takman uppenbarligen på att samtidigt som man betraktar detta som ett socialt problem – förstärker upplysningen, bygger ut de sociala åtgärderna och den frivilliga vården och inför försöksverksamhet med nya vårdformer – så har man också en strafflagstiftning, övervakning, förbud och straff, som man nu till och med passar på att föreslå skärpta. Och de straffen träffar direkt eller indirekt just dem som man vill hjälpa. Det är där som herr Takman ser motsägelsen.

Låt mig då först säga att det är riktigt på sätt och vis att det här rör sig om två motstridiga linjer. Men det är en motsägelse som vi aldrig kommer ifrån. Vi kan också se av justitiekammarens betänkande, som är så gott som enhälligt – i grundelementen helt enhälligt – att riksdagen är väl medveten om att denna motsägelse är ofrånkomlig.

Man kan naturligtvis om man vill vara konsekvent säga att narkotikamissbruket är enbart ett socialt problem som vi skall angripa med enbart sociala åtgärder. Akta er för att satsa för mycket på det här med polis och tull och för att ha strängare lagar på området också, därför att det enda som händer över huvud taget, om polisen och tullen är effektiva, är att tillförseln av narkotika till marknaden snörs åt, priserna stiger och de stackars människor som redan är fast i sitt narkotikaberoende och kanske ibland är i desperat behov av narkotika då får fruktansvärt svårt att tillgodose sin konsumtion. Jag har hört nämnas exempel på att dagskonsumtionen för en narkoman vissa tider kan kosta 200 kronor. Det är naturligtvis ingen ung människa som kan skaffa de pengarna på ett normalt eller hederligt sätt. Vad blir då utvägen? Utvägen blir naturligtvis brott. Den här narkomanen måste kanske stjäla eller låna – eller vad han nu skall göra. Om han väljer att stjäla till dessa 200 kronor lär han enligt uppgift få stjäla varor för upp till 1 000 kronors värde om dagen för att klara finansieringen av sitt behov av narkotika – ungefär sådana är priserna på härlarnas marknad.

Men det betyder alltså – skulle då herr Takman kunna säga, om han

Torsdagen den
25 maj 1972

*Vissa åtgärder mot
narkotikamissbru-
ket, m. m.*

vore konsekvent — att ni här avsiktligt har en lagstiftning och en övervakning av den lagstiftningen som driver olyckliga och sjuka människor allt djupare in i brottet och på det viset tillfogar dem skada. Det är ofrånkomligt att de en dag hamnar på kriminalvårdens anstalter och att de i stället för att bli hjälpta störtas definitivt ned i eländet.

Delvis är väl detta en träffande anmärkning. Det är bara det att skall man dra ut konsekvensen av herr Takmans resonemang så kan vi inte hålla oss med någon förbudslagstiftning. Vi kan inte sätta in polis- och tullresurser för att försöka minska tillförseln av narkotika. Vi kan inte införa sådana nya spaningsmetoder som telefonavlyssning till polisens hjälp därför att slutresultatet blir destruktivt och inhumanitärt.

Men anser vi det får vi också acceptera narkotikan ungefär på samma sätt som vi under generationer och århundraden har tvingats att acceptera alkoholen. Jag tror inte att det finns någon här i riksdagen som är beredd att ta risken av att narkotika blir en del av svenska folkets levnadsvanor och av vårt kulturmönster på motsvarande sätt som alkoholen. Vi får alltså leva med denna motsägelse — om det nu inte räcker med enbart upplysningsåtgärder för att hindra folk att bruka narkotika, och det är väl ingen som tror det. Vid sidan av upplysningen är det också nödvändigt med åtgärder inriktade på att komma åt smuggligen och handeln med narkotika.

Nå, men nu säger man kanske ändå: Är det nödvändigt att skärpa åtgärderna? Räckte det inte som det var förut? Min grundläggande filosofi på denna punkt är följande. Om vi är medvetna om att vi är tvungna att arbeta även med förbud och övervakning för att komma åt narkotikahandlingen och minska narkotikatillförseln, blir vår första uppgift att försöka rikta dessa åtgärder så hyggligt som vi kan. Vi måste försöka i görligaste mån utforma lagstiftningen — även om det skall erkännas att det är svårt — så att den träffar dem som den bör träffa. Det är härvid naturligtvis den organiserade och kommersialiserade narkotikahandeln som vi egentligen vill komma åt. De skärpta maximistraff som har föreslagits i denna proposition är ju enbart avsedda för det absolut grövsta klientelet. På denna punkt är det ju helt entydiga uttalanden i propositionen och i utskottsbetänkandet. Till skillnad från herr Takman är jag förvissad om att domstolarna kommer att ta intryck av sådana kraftiga och entydiga ställningstaganden från riksdagen.

På samma sätt är det med de kriminalpolitiska åtgärderna i övrigt. Vi har där tvingats att — fastän det är motbjudande — vidta skärpningar. Vi försöker rikta åtgärderna så att de träffar den organiserade särskilt samhällsfarliga brottsligheten. Det är de som har dömts till mycket långa straff och som mer eller mindre tillhör den syndikatmässiga brottsligheten som man tvingas att sätta under skärpt övervakning när de vistas på kriminalvårdsanstalterna. Man måste begränsa deras möjligheter till permissioner, till villkorlig frigivning, till placering på öppna anstalter osv.

Herr Takman vill till sist mot den kriminalpolitik som vi för på detta område invända att åtgärderna i stor utsträckning är fäfänga. Det är inte nog, menar han, med att ni förvärrar brottsligheten genom förbudslagstiftningen och nu ytterligare skärper eländet och därmed åstadkommer en brutalisering av brotten — en sådan följer ju alltid med ökade straff —

Torsdagen den
25 maj 1972

*Vissa åtgärder mot
narkotikamissbru-
ket, m. m.*

utan det är dessutom ineffektivt och något av ett illusionsnummer att försöka komma åt narkotikahandlingen på detta sätt.

Herr Takman är inte ensam om detta sätt att resonera. Det har sagts att vi aldrig kan komma åt de stora hajarna. Man har återgivit namnen på den del s. k. kungar i branschen, som sitter tryggt utomlands och är skyddade för den svenska polisens och tullens uppmärksamhet och intresse. Man har också framhållit att med de öppnare gränser som vi har och med de livliga förbindelser mellan länderna som tillhör dagens värld är det alldeles omöjligt att komma till rätta med narkotikan utan ett välorganiserat internationellt samarbete, där alla länder gör likartade satsningar och tar med samma allvar på problemen. Man tror inte på möjligheterna att åstadkomma detta.

Mot denna kritiska linje vill jag säga att den ändå är överdrivet pessimistisk. Jag tror visst att det kan vara svårt och kanske omöjligt att komma åt dem som tidningarna litet dramatiskt betecknar som narkotikakungar. Men nog har den erfarenhet som vi har av dessa problem, inte minst den kraftigt ökade satsningen 1968–1969, visat att det lönar sig, att det går att till en del hejda spridningen av narkotika genom bl. a. polisinsatser och skärpt lagstiftning i förening med andra åtgärder. Jag vill ändå beteckna det som en stor framgång att de narkotiska preparat som vi haft mest bekymmer med – centralstimulantia – har blivit föremål för stor internationell uppmärksamhet. Det finns numera en FN-konvention om s. k. psykotropa ämnen, undertecknad av ett fyrtiotal stater, och vi har goda förhoppningar att den skall ratificeras.

De länder som försörjer oss med narkotika har vi också försökt bearbeta bilateralt, och det har inte varit utan framgång. Västtyskland har skärpt sin lagstiftning, och centralstimulantia ingår numera i den västtyska narkotikalagstiftningen. Italien har alldeles nyligen beslutat att klassa amfetaminerna som narkotika. Det har pekats på Nederländerna och sagts att där har vi ändå den stora fristaden för narkotikahajar och där håller den famöse herr Pauksch till. Ja, det må konstateras att våra olika kontakter – på regeringsnivå och parlamentarisk nivå – än så länge inte har haft effekt. Det finns emellertid ingen annan väg att gå i det internationella umgänget än att försöka förklara problemen, att försöka övertyga holländarna, så att deras egna politiska instanser bestämmer sig för att ändra kurs. Jag tycker inte att vi skall resignera. Vi får fortsätta dessa övertalningar så gott vi kan.

Jag har för min del en utomordentligt stor förståelse för de människor som känner ett djupt obehag inför nödvändigheten att dra till med stränga straff. Det är beklagligt att vi, när vi håller på att försöka göra kriminalvården litet mera inriktad på resocialisering ändå är tvungna att begränsa permissionerna för en viss liten kategori, att vi är tvungna att inskränka den villkorliga frigivningen osv. för samma lilla kategori. Men jag tror inte att vi kan komma ifrån den motsägelsen. Vi är tvungna att klara oss med en hygglig differentiering av åtgärderna och försöka att i grunden och i det väsentliga hålla fast vid den sociala eller, som herr Takman ville kalla det, den humanitära linjen, under samtidigt beaktande av behovet av en annan typ av åtgärder för ett fåtal verkligt samhällsfarliga förbrytare.

Torsdagen den
25 maj 1972*Vissa åtgärder mot
narkotikamissbru-
ket, m. m.*

När jag alltså har konstaterat att man i justitieutskottet och socialutskottet faktiskt enhälligt har slutit upp kring grundlinjerna i vår narkotikapolitik, så ser jag det som en bekräftelse på den syn som jag här har redogjort för. Även om jag tar hänsyn till de reservationer som finns kan jag inte finna någon avvikelse i fråga om grundlinjerna för vår narkotikapolitik. Det tror jag är av utomordentligt stort värde att notera som en behållning av denna debatt.

Så besvärliga som dessa problem är att hantera i praktiken, så bekymmersamma som de måste upplevas av socialarbetare, läkare och polismän som i olika roller har att hantera dem, tror jag att det är en stor styrka att dessa människor kan veta att om uppläggningsen av satsningen på narkotikafrågorna råder det i riksdagen en så gott som total enighet.

Med den grundinställningen från min sida är det rätt naturligt att jag avstår från att försöka komplettera meningutbytena på olika mer eller mindre detaljbetonade punkter här i dag. Det är kanske bara någon fråga som jag borde besvara. Det efterlystes från ett par håll besked om utvecklingen under den allra senaste tiden. Hur många narkomaner har vi numera? Och hur har utvecklingen på senaste tiden varit? Till det vill jag säga att vi har inga pålitliga siffror. Ett av skälen till att vi i propositionen har föreslagit ett utbyggt system med olika s. k. frekvensundersökningar är att vi i framtiden lättare skall få en säker uppfattning om antalet missbrukare och om missbrukets utveckling. Det finns en del undersökningar, och de tillåter vissa allmänna indikationer, men jag vågar inte uttrycka mig i antal narkomaner vid den ena eller andra tidpunkten. Det finns tendenser som är rätt oroväckande, bl. a. får man nog konstatera att missbruket i viss utsträckning går ner i yngre åldrar. Det är rätt oroväckande att morfinbas har dykt upp på den svenska marknaden. Men det är å andra sidan glädjande och får väl ses som ett resultat av de samlade ansträngningarna i kampen mot narkotikan att intresset bland ungdom och vuxna för centralstimulantia ganska påtagligt har minskat. På den punkten är alla besked i olika undersökningar entydiga.

Herr TAKMAN (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Narkotikaproblemen är besvärliga. Jag har aldrig sagt något annat, men de har förvärrats, och de förvärras ytterligare, genom irrationella och skadliga åtgärder.

Statsrådet Lidbom målade delvis en vrängbild av vad jag hade sagt. Jag är inte någon fånge i illusioner om att man kan avstå från brottsbalk, polis och fängelser. Vad jag vände mig emot var tron på att tio år i stället för sex år skulle spela någon som helst roll gentemot de farligaste männen i den internationella narkotikahandeln, som man ändå inte får fast.

Jag vände mig också mot den spridningseffekt som en straffskärpning får på brott av mindre allvarlig beskaffenhet.

Jag är, och det sade jag, kritisk mot att man jämför hasch och andra icke narkotiska preparat med heroin och verkligt farliga narkotika. I den mån man följer lagen på denna punkt och på detta sätt rör ihop alltsammans luckrar man upp den verkliga respekt som bör finnas för lagarna om narkotika.

Torsdagen den
25 maj 1972

*Vissa åtgärder mot
narkotikamisbruk,
m. m.*

Fru KRISTENSSON (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill först säga att jag lyssnade med stort intresse till herr Svenssons i Kungälv inlägg tidigare. Jag har en känsla av att herr Svensson och jag egentligen står varandra närmare än exempelvis fru Sigurdsen och jag.

Som många talare anfört är problematiken besvärlig, och narkotikafrågan är verkligen inte ett lättlost problem. Det är möjligen det som man med statsrådet Lidboms ord kan beteckna så att debatten numera blivit mera nyanserad. Vi har fått klart för oss att man inte löser narkotika-problemen på ett enkelt sätt.

Det som särskilt glädde mig i vad herr Svensson i Kungälv sade var de hårda ord som han använde om socialstyrelsen, och jag instämmer verkligen i det. Jag tycker att socialstyrelsen bär ett mycket tungt ansvar för att vi fortfarande inte har en genomtänkt vårdpolitik i detta land.

När statsrådet Lidbom förklarar att det ändå är en stor uppslutning kring samhällets narkotikapolitik skulle jag till honom vilja säga att det är rätt på ett sätt, men den centrala frågan i hela problematiken är enligt min mening ändå vårdfrågan, och där råder det en betydande osäkerhet. Det finns ingen genomtänkt vårdpolitik, och det är det som är den stora bristen i detta sammanhang. Det är framför allt det som gör att jag menar att det verkligen är hög tid att vi får en parlamentarisk kommitté som sätter sig ner och funderar över dessa problem. Det är inte alls säkert att det är så svårt att komma överens om vi får sitta i lugn och ro och diskutera problemen. Men att försöka diskutera vårdfrågorna fram och tillbaka från riksdagens talarstol kan inte leda till några konkreta resultat så lätt. Men just en parlamentarisk kommitté där man förutsättningslöst får diskutera hur vi skall lösa dessa frågor är enligt min uppfattning ytterst angelägen.

Jag skulle vilja fråga statsrådet Lidbom varför inställningen till denna självklara fråga är så negativ.

I socialutskottets betänkande hänvisar man till socialutredningen. Det har statsrådet Lidbom — eller det kanske var socialministern — tidigare gjort i en debatt. Men att säga att socialutredningen får lösa dessa frågor tycker jag verkligen är att kringgå problemen. Då missar man själva poängen, nämligen att frågor om narkomanvård får bedömas på ett alldeles speciellt sätt.

Jag menar alltså i olikhet mot statsrådet Lidbom att de meningsskiljaktigheter som här har funnits inte gäller detaljfrågor utan en kärnfråga, nämligen hur vårdpolitiken skall utformas praktiskt.

Herr statsrådet LIDBOM:

Herr talman! Till herr Takman vill jag säga att hela intresset för straffhöjningen från 6 till 10 år maximalt är något överdimensionerat. För min del kan jag omöjligen se den som ett av de viktigaste inslagen i den proposition jag har lagt fram. En annan sak är att denna höjning i den allmänna debatten, i press och andra massmedia har framställts som det centrala.

De skäl som vi har haft för att föreslå en straffhöjning framgår rätt väl av propositionen. Vi har sagt att när man är så beroende av interna-

Torsdagen den
25 maj 1972*Vissa åtgärder mot
narkotikamisbruk,
m. m.*

tionellt samarbete på detta område är det rimligt att vi utformar vår lagstiftning något litet efter de regler som gäller i de närmaste grannländerna. Det gjorde vi 1968 och 1969, och det bör vi göra nu också. Den närmaste anledningen till straffhöjningen är, som herr Takman väl vet, att bland andra våra närmaste grannländer Norge och Finland nyligen har höjt straffen till 10 år. Även Tyskland och en rad andra länder har lagt sig på en högre nivå än vår nuvarande.

Jag förmenar inte fru Kristensson rätten att vara oense med mig i fråga om den parlamentariska utredningen om vårdfrågorna. Vad jag ville påpeka i mitt tidigare anförande var att vi ändå har kommit varandra mycket närmare än tidigare även i denna kontroversiella fråga om frivillighet eller tvång i vården. Ett av tecknen på detta är att det vid socialutskottets betänkande inte finns en enda reservation om bifall till någon av de motioner som vill ändra systemet och införa mer av tvångsmöjligheter i lagstiftningen om barnavård, psykiatrisk vård och nykterhetsvård.

Sedan må det vara riktigt att det inte är färdigtänkt i fråga om hur vården skall bedrivas, att det fortfarande fattas en del i fråga om forskning, att erfarenheterna behöver samlas och ordnas och att det behövs centrala anvisningar beträffande vården, så att kommuner och andra ansvariga huvudmän vet hur de praktiskt skall lägga upp sin verksamhet. Där har efterlysts de råd och anvisningar som socialstyrelsen arbetar på.

Enligt de upplysningar som jag har fått kan man till hösten vänta att detta arbete kommer att vara färdigt. Vi har från regeringens sida varit väldigt angelägna att hjälpa till på den punkten, och det är inte minst därför som vi nu vill förstärka socialstyrelsens resurser på narkomanvårdssidan.

Herr TAKMAN (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Att de nordiska grannländerna höjt straffen och att andra länder har höjt dem ännu mera tycker jag är ett dåligt argument. Jag undrar vart det kommer att leda. Skall vi i fortsättningen, innan vi avskaffar lagar som blir obsoleta genom sin brutalitet och genom att moralregler förändras, vänta på att de som har ännu hårdare och reaktionärare lagar går före? Eller skall vi göra som tidigare – vilket man kunde vara stolt över i sin egenskap av svensk – när den svenska lagstiftningen reformerades i progressiv riktning? Man avskaffade lagar mot brott som inte längre betraktades som brott och man mildrade straffen för andra brott, och vi hyllades världen runt i kriminologiska kretsar för att vi var framsynta och mänskliga.

Herr statsrådet LIDBOM:

Herr talman! På det senaste vill jag bara svara, att den här skärpta strafflagstiftningen, som herr Takman gång på gång återkommer till, ju siktar enbart på de grövsta, yrkesmässiga förbrytarna inom de internationella syndikat – eller nationella, för all del – som arbetar i narkotikabranschen. Jag tycker inte att det kan vara någonting att vara så förfärligt stolt över att inte försöka oskadliggöra dessa människor. Åtgärder mot dessa förbrytare kan rädda en hel del.

Torsdagen den
25 maj 1972

*Vissa åtgärder mot
narkotikamissbru-
ket, m. m.*

Herr TORWALD (c):

Herr talman! I motionen 1572 har jag förordat att man skall skapa bättre möjligheter för tvångsvård av narkomaner i de fall där socialarbetare och föräldrar eller andra anförvanter är eniga om behovet. Talrika kontakter med såväl föräldrar till narkomaner som företrädare för polisväsen och socialvård har övertygat mig om behovet av dylika åtgärder. Samma uppfattning har också förts till togs av bl. a. den norske stortingsrepresentanten Johan Östby. Jag citerar vad han nyligen har anfört i en artikel i tidskriften Nordisk kontakt:

”For det annet må det besørges lovhjæmmel for tvangsinnlegging av unge narkotikere og bygges et tilstrekkelig antall av lukkede behandlingsinstitusjoner som er slik sikret at de utelukker innblanding – utenfra. I dag må narkomane være ’motivert’ for innlegging. Ellers kan de ikke legges inn. Men langtkomne narkotikere er ikke ’motivert’ for noe som helst. Eller retttere sagt: De er motivert i ett sekund, og ikke-motivert det neste. Deres personlighet er i de fleste tilfelle så nedbrutt at de ikke representerer noen selvstendig vilje. Utend adgang till tvangsinnlegging vil institusjonene for mange bli et slag i luften. Jeg tror det er viktig at de unge, når de er tvangsinnlagt, avkreves disiplin og pålegges arbeid, plikter og ansvar.”

Många menar att tvångsvård skulle stå i motsatsställning till den frivilliga vård som för närvarande bedrivs. Men så är ju inte alls fallet. Givetvis är det ur alla synpunkter fördelaktigast om en narkoman frivilligt underkastar sig vård, men dessvärre visar erfarenheten att det bara är ett par procent som har vilja och uthållighet att fullfölja en dylik behandling.

Jag hävdar att situationen nu är så prekär att kraftigare åtgärder erfordras. Under april månad t. ex. redovisades ett flertal dödsfall i Skåne och Uppland efter användning av det nya preparatet morfinbas. Det finns också ganska samstämmiga uttalanden om att antalet narkomaner som injicerar stimulantia har ökat på senare tid.

Motståndarna till tvångsvård hävdar att dylik vård skulle vara ett utslag av en reaktionär inställning till narkomanerna. Låt mig då citera vad Ulla och K.-A. Westerberg anför i en artikel i Aftonbladet den 4 april:

”Under de år vi arbetat med s. k. narkomaner har inte en enda frivilligt önskat lägga av. Först efter ett par månader i avskildhet från sin tidigare miljö har de blivit motiverade och resultaten över förväntan.

Barnavårdsnämndens (Mariapoliklinikens) fasthet och individens begränsade valmöjligheter (alternativ ungdomsvårdsskola) har skapat gynnsamma förutsättningar att i avskildhet från sina tidigare miljöer bygga upp positiva känslorrelationer till den nya inre och yttre miljön. Detta för att man senare avspänt skall kunna arbeta (diskutera) igenom utstöttningsprocessen – –, rollfördelningen, beteende, social anpassning, framtid och mycket annat. Detta är positivt tvång – frihet till något – frihet (tvång) till positiva miljöer – frihet (tvång) till positiva relationer till medmänniskor utanför missbruksbilden. Något absolut nödvändigt i vården för ungdomsnarkomaner.”

Många hävdar också att man i första hand måste inrikta sig på att klara den sociala bakgrunden och att man först därefter har möjlighet att

Torsdagen den
25 maj 1972

*Vissa åtgärder mot
narkotikamissbruk,
m. m.*

komma till rätta med narkotikaproblemen. Detta kan i och för sig vara riktigt, men det utesluter inte behovet av omedelbara åtgärder för att reda upp situationen för den som redan är fast i narkotikaträsket. Låt mig för att belysa detta bara återge två uppgifter ur häftet "Fakta om narkotika och narkomani". På s. 19 anges att en utredning visat, att av dem som regelbundet injicerar stimulantia har närmare 90 procent någon gång gjort inbrott, och drygt tre fjärdedelar har varit så djupt deprimerade att de umgåtts med tanken att ta livet av sig. Jag menar alltså att tvångsvård i dessa fall kan dels verka förebyggande ur brottsynpunkt – dvs. vederbörande kriminaliserar sig inte ytterligare och allmänheten skyddas mot ökad brottslighet – dels hindrar honom från att begå självmord.

I detta sammanhang kan man väl också få litet ledning av det fall som kommenterats i dag i tidningarna och som gäller en läkare vilken underlät att tillgripa våld. En patient var intagen för sluten psykiatrisk vård men kom över ett preparat. När sköterskan vände sig till läkaren för att få råd, eftersom hon inte lyckades förmå vederbörande att frivilligt lämna ifrån sig preparatet, sade läkaren att hon skulle försöka få honom att lämna ifrån sig preparatet, men om han vägrade så fick hon inte tillgripa våld. Vad blev resultatet? Vederbörande vägrade att lämna ifrån sig preparatet och injicerade det på sig själv och en medpatient, och medpatienten avled. Jag tror att när vederbörande patient blev medveten om vad han hade ställt till med, så uppfattade han det inte som särskilt humant att man underlät att tillgripa våld i det fallet.

Det är många som påstår att tvångsvård alltid är ineffektiv, men detta motsägs av vad Ulla och K.-A. Westerberg har anfört i sin artikel och av de erfarenheter man haft i Malmö av en grupp narkomaner som drabbats av gulsot. Dessa narkomaner hade vårdats på sjukhus under en längre tid för sin gulsot och därigenom hindrats att använda injicerad stimulantia, men efter denna vård hade hälften av gruppen slutat att injicera narkotika. I artikeln anges: "Under den tid som missbrukarna vistades på sjukhuset i Malmö betraktades de som vilka kroppssjuka patienter som helst. Detta synsätt hade en positiv inverkan på dem. De stämplades inte som narkomaner. — — Hur man än betraktar missbrukaren, visar undersökningen att man måste ge dessa patienter, när de söker för gulsot inte bara intagning av enbart epidemiologiska och medicinska skäl utan de skall tas in på även rent psykologiska grunder." Det rörde sig här om en grupp på 47 patienter med en medelålder på 18,5 år.

Eftersom i denna debatt även många andra talare belyser konsekvenserna av narkotikabruket skall jag nu inte gå djupare in på detta. Jag vill avslutningsvis bara framhålla att det förhållandet, att jag förordar bättre lagliga möjligheter för tvångsvård av narkomaner i de fall socialvårdare och anförvanter är ense om behovet, inte innebär att jag menar att man därför skall minska ansträngningarna att försöka få narkomaner att frivilligt underkasta sig vård. Tvärtom tror jag att just den frivilliga vården och kanske speciellt den frivilliga eftervården, i vilken tidigare narkomaner får tillfälle att medverka, måste ges kraftigt ökade resurser.

Herr talman! Då jag är relativt nöjd med utskottets skrivning med

Torsdagen den
25 maj 1972

*Vissa åtgärder mot
narkotikamissbru-
ket, m. m.*

anledning av min motion har jag inget särskilt yrkande utan har bara med detta anförande velat närmare ange bakgrunden till motionen.

Herr DAHLÉN (fp):

Herr talman! Den här debatten har med all önskvärd tydlighet återigen visat att narkotikaproblemet inte går att angripa med ett enda radikalmedel. Samordnade insatser behövs beträffande forskning, socialvård och direkt narkomanvård liksom beträffande lagstiftningen i allmänhet. Det är endast beträffande ett särskilt område som jag tänker säga några ord – det gäller behovet av samordning på det internationella fältet. Bl. a. fröken Bergegren och fru Kristensson har redan pekat på vikten av detta.

Större delen av den narkotika som används i Sverige kommer, som alla vet, in på olagliga vägar utifrån. Det rör sig om miljoner tabletter årligen. Polis och tull gör allt vad man kan för att stoppa denna trafik. Ibland gör man också utomordentliga kap, men alltför mycket slinker ju igenom.

De svenska polismyndigheterna har i många fall ett gott samarbete med andra länders polis. Via Interpol söker man också komma till rätta med de verkliga marodörerna, narkotikakungarna, stortillverkarna och storlangarna av narkotika.

Lagstiftningen i en del europeiska länder har emellertid varit sådan att det inte gått att komma till rätta med dessa marodörer. Statsrådet Lidbom har redan antytt vad som skett beträffande Västtyskland och Italien. Det är mycket glädjande att Italien nu har fört upp en del av de centralstimulerande medlen på listan över narkotika. Detta bör göra det möjligt för polisen att på ett kraftfullare sätt ta itu med narkotikahandeln. Vi hoppas att denna förändring från Italiens sida skall visa sig betydelsefull.

Men det största problemet är, som flera talare redan antytt, Holland. Svenska myndigheter har under senare år vid upprepade tillfällen sökt få till stånd en bättre samverkan med de holländska myndigheterna. Statsrådet Lidbom, rikspolischefen Carl Persson, byråchefen Ešbjörnson i rikspolisstyrelsen m. fl. har varit i Holland och påpekat önskvärdheten av att Holland, liksom andra västeuropeiska länder, t. ex. inför fenmetralin under narkotikalagstiftningen. Därigenom skulle exporten av detta och en del andra centralstimulerande medel kunna effektivare stoppas.

Det har varit förvånansvärt svårt att få förståelse för detta i Holland. Det var mot denna bakgrund som tio ledamöter av riksdagen, representerande samtliga partier, riktade följande skrivelse till den holländska regeringen den 15 mars i år:

”Vi, enskilda ledamöter av den svenska riksdagen, har uppmärksammat att de framställningar som gjorts av den svenska regeringen och rikspolisstyrelsen till den holländska regeringen att vidta åtgärder för att lättare komma åt smugglingen av narkotika från Holland inte fått tillräckligt positivt bemötande.

Opinionen i Sverige upplever det som ofattbart att Holland med sina starka rättstraditioner inte ansett sig kunna medverka till effektivare åtgärder.

Vi vädjar till den holländska regeringen att skyndsamt vidta åtgärder

som kan underlätta ingripanden mot den upprörande handeln med narkotika.”

Skrivelsen var undertecknad, förutom av mig själv, av fruarna Nancy Eriksson, Astrid Kristensson och Karin Söder samt herrar Johannes Antonsson, Staffan Burenstam Linder, Per Israelsson, Torsten Nilsson, Lars Werner och Daniel Wiklund.

TV-nytt hade i det här sammanhanget några utmärkta reportage om de upprörande förhållandena i Holland. Så småningom började också tidningar, tidskrifter, press och TV i Holland att uppmärksamma de framstötter som gjordes från olika håll. Jag har här ett urval av vad som skrevs under ett par veckor i Holland. Bildmaterialet är bl. a. hämtat inte så långt från riksdagshuset.

Justitiedepartementet i Holland avvisade, enligt uppgifter av en pressbyrå, den framställning som vi riksdagsledamöter gjorde.

En del uppgifter tyder emellertid på att man är i färd med att överväga en förändring av lagstiftningen, men ingenting definitivt har ännu skett. Statsrådet Lidbom underströk ju också för en stund sedan att ingenting ännu har hänt i Holland. Nu skulle jag ha velat begagna tillfället att till statsrådet Lidbom rikta en fråga – jag meddelade honom redan i går att jag tänkte göra det, så jag hoppas att jag får ett svar. Jag skulle vilja ha reda på hur statsrådet Lidbom nu bedömer utsikterna att för den närmaste framtiden få till stånd en ändring i Holland och vilka åtgärder den svenska regeringen planerar att vidta för att vinna förståelse hos de holländska myndigheterna för att en internationell samverkan här måste åstadkommas. Jag tror det är nödvändigt att vi med jämna mellanrum under lämpliga former framhåller att Sverige och andra länder är oroade och väntar på resultat. Och en lämplig form är givetvis att vi här i riksdagen understryker att vi ser mycket allvarligt på denna fråga och att den kräver en snabb lösning.

Dessa svårigheter är ju ett exempel på att internationella krafttag mot narkotikahandeln är besvärliga att ta så länge vi även i det här sammanhanget hårt håller på nationalstaten. Det visar att vissa sociala problem inte kan lösas, när nationalstaterna hävdar sin egen suveränitet.

Narkotikamissbruket känner inga gränser. Det sprider sig som en epidemi och drabbar förr eller senare sannolikt alla länder. Redan nu är tillräckligt många drabbade. Därför är en internationell samverkan nödvändig, och det gäller att skapa internationell förståelse härför. Det är helt enkelt fråga om att skapa ett världssamvete, som gör det möjligt att ingripa på ett sätt som är effektivt och som därför också behöver korsa nationsgränserna. Redan det gamla Nationernas förbund och därefter FN har försökt att verka i denna riktning och har åstadkommit mycket. Jag vill också erinra om det symposium som hölls i Strasbourg för en tid sedan.

Men vi är väl alla överens om att här återstår ännu väsentliga uppgifter, och därför är det nödvändigt att hålla den internationella debatten levande.

Herr PERSSON i Stockholm (s):

Herr talman! Alla torde vi vara ense om att narkotikamissbruket är ett

Nr 87

Torsdagen den
25 maj 1972

*Vissa åtgärder mot
narkotikamissbru-
ket, m. m.*

Torsdagen den
25 maj 1972

*Vissa åtgärder mot
narkotikamissbru-
ket, m. m.*

ytterst allvarligt samhällsont, och för dem som drabbas av det är det nättopp det värsta som kan hända, i varje fall när det får sin yttersta konsekvens. Den enda logiska följden av ett dylikt konstaterande blir givetvis att allt måste göras för att stoppa denna verksamhet. Ett sådant resonemang är inte hysteri utan den enda tänkbara utgångspunkten för samhällspolitiken på området, alltså att befria vårt folk från detta elände, vilket givetvis skall ske främst av hänsyn till människan, till de individer som eljest drabbas direkt och indirekt, men också av allmänekonomiska och sociala skäl.

Detta arbete måste ske på två huvudplan, dels genom att söka stoppa tillförseln av narkotikapreparaten, dels genom att ge de redan drabbade en så adekvat vård som möjligt och förena detta arbete med resocialisering där så behövs — och det behövs väl i de flesta fall.

Vad gäller vården skall jag fatta mig kort och bara säga att den självfallet skall bära den sanna humanitetens prägel. På den punkten hoppas jag att vi inte behöver diskutera i dag i vårt samhälle.

När det gäller förhindrandet av tillförseln av narkotika måste vi självfallet — vilket vi ju också gör — arbeta med flera medel och på olika fronter. Tidsknappheten i dag tvingar mig till hård begränsning, och jag skall därför endast uppehålla mig vid strafflagstiftningen, alltså propositionen 67, och då närmast den avskyvärda verksamhet som vi kallar för knarkklängning.

När vi förra gången beslöt om en straffskärpning deltog jag i riksdagsdebatten och antog därvid att de då beslutade åtgärderna inte skulle vara till fyllest. Tyvärr fick jag och andra med mig rätt i det fallet. Fråga är om det nu framlagda och av utskottet tillstyrkta förslaget skall visa sig något så när fylla sin uppgift. Att det innebär en påtaglig skärpning av straffsatserna är klart. En strävan från regeringen har varit att knyta an till den maximistrafftid som har blivit allt vanligare i andra länder, nämligen tio år. Det är möjligt att det är riktigt tänkt, och i varje fall är det högst förståeligt att man resonerat som man gjort i propositionen.

Men vad som inte framgår av propositionen är — om jag nu läser rätt — vilka regler som gäller i de andra länderna i fråga om straffeftergifter. I den mån man är hårdare i andra länder skulle vi även sedan vi antagit denna lag ha en lindrigare total straffpåföljd än andra länder och då fortfarande befinna oss i den situationen att Sverige även av det skälet måste framstå som ett särskilt attraktivt operationsfält för knarkkungarna. I så fall tror jag att det är en allvarlig svaghet i förslaget, eftersom det står klart att åtminstone de stora distributörerna och syndikaten, de som gör de stora affärerna, individuellt eller i grupp, gör dylika riskmässiga avvägningar och väljer det operationsfält där de har de största chanserna att komma lindrigt undan om de blir fast.

Villkorlig frigivning under vissa förutsättningar anser jag vara en förnuftig ordning rent allmänt i vår strafftillämpning. Jag ifrågasätter dock om detta institut är konstruktivt och realistiskt när det gäller att komma till rätta med knarkgrossisterna och deras hantlangare — jag betonar att det är dessa stora "arbetare" på detta område jag talar om. När regeringen i fråga om grova knarkbrott föreslår en begränsning i

Torsdagen den
25 maj 1972

*Vissa åtgärder mot
narkotikamissbru-
ket, m. m.*

användandet av detta instrument, så är det naturligtvis därför att det inte längre är praktisk politik att behandla ifrågavarande klientel helt efter samma grunder som andra.

I propositionen föreslås således att nedsättning med halva tiden skall upphöra utom i undantagsfall. Däremot avser man tydligen att ge tredjedelseftergifter på ungefär samma grunder som för andra straffade, möjligen med en viss skärpning. Med de maximala straffsatser som kommer att gälla innebär detta att ganska grova narkotikabrott kan ske till straffsatser som i verkligheten är av sådan längd att de inte torde avskräcka de cyniker det här är fråga om särskilt mycket.

Jag undrar också om inte respekten för lagen skulle bli påtagligare — och detta är verkligen en fråga — om straffsatserna vore mera fixa än de blir när man använder straffefterskänkning, som givetvis ger utrymme för förhoppningar att komma lindringt undan efter en fällande dom. I varje fall vill jag hoppas att det farliga klientel det här är fråga om inte på ett lättvindigt sätt erhåller straffefterskänkning, som i de flesta fall endast leder till fortsatt brottslighet på samma område. Den typen bör — naturligtvis med beaktande av våra allmänna humanistiska värderingar — effektivt oskadliggöras under tillbörlig tid.

Permitteringar och vård i öppen anstalt har hittills flitigt utnyttjats till flykt och smitning från straff av dömda för grova brott. Många som fått fleråriga straff har kunnat smita i väg efter endast några få månader. Särskilt på denna punkt har den praktiska tillämpningen i långa stycken varit verklighetsfrämmande, för att inte säga direkt löjlig. Att tro att de typer det här är fråga om skulle respektera reglerna därför att de sluppit undan en del av straffet är nämligen enfaldigt. Jag hoppas att man med resonemangen i propositionen avser att åstadkomma en mer realistisk politik även på denna punkt. Om inte, är jag övertygad om att vi inom ett år får ta upp den debatten på nytt. Statistiken över hur många av dem som fällts för brott som på detta sätt smiter undan är närmast skrämmande. Inom polismyndigheterna tycker man också i stor utsträckning att det är meningslöst att slita hårt i årtal för att fånga in de stora bovarna när de sedan får möjligheter att komma mycket lindringt undan.

Jag inser att det här bara är en åtgärd bland många, men jag tror att det är ytterst viktigt att ha en fast och hårdhänt politik på just detta område.

Herr POLSTAM (c):

Herr talman! Så här i slutet av debatten skall jag begränsa mig till ett par detaljfrågor.

Reservationen 2 i socialutskottets betänkande nr 21 avser statsbidragsbestämmelserna för narkomanvård som ej sker i enskilda hem. Det har sagts i dag att det vore fel att ändra statsbidragsreglerna på grund av att det finns outnyttjade anslag. Jag har en annan uppfattning. Just det faktum att beviljade anslag inte utnyttjats av huvudmännen tyder på att nuvarande regler inte är bra. Högst 18 000 kronor skall utgå per vårdplats, och alla vet väl att den verkliga kostnaden är mångdubbelt högre. Speciellt under nuvarande ekonomiska förhållanden för huvudmännen har de helt enkelt inte råd att utnyttja så låga statsbidrag. Det är

Torsdagen den
25 maj 1972

*Vissa åtgärder mot
narkotikamissbru-
ket, m. m.*

dessutom inte bara anordnandet av vårdplatser som kostar pengar; det gör även driften, och till den utgår inte mer än 75 procent av de styrkta nettokostnaderna. Detta är inga konstruerade uppgifter, utan de har redovisats av utskottet på s. 11 i betänkandet.

Eftersom reglerna i sin nuvarande utformning inte kan utnyttjas av huvudmännen, anser vi att reglerna bör ändras så att under en treårig aktiveringsperiod full kostnadstäckning skall utgå för anordnande av behandlingsplatser för narkomaner. Det är i det sammanhanget av största vikt att reglerna utformas så, att statsbidrag kan utgå även till mera smidiga och i speciella situationer insatta behandlingsmetoder, exempelvis behandlingskollektiv, lägervistelser, intensivplatser.

När det sedan gäller bidrag till vård i enskilda hem tycks utskottet till en del ha missuppfattat innebörden i förslaget. På s. 11 i socialutskottets betänkande står: "Beträffande yrkandet i motionen 1972:1625 om statsbidrag till vårdkostnaden vid vård av narkomaner i enskilda hem får utskottet framhålla att missbruk av narkotika ofta torde utgöra endast en av de faktorer som barnavårdsnämnden beaktar vid en fosterbarnsplacement och att det knappast kan komma i fråga att i alla dessa fall låta staten överta en stor del av kommunernas kostnad för vården. Utskottet avstyrker motionsyrkandet."

Men frågan gäller inte bara vård av ungdomar som lyder under barnavårdsnämnden. Minst lika viktigt är att kunna erbjuda eftervård och rehabilitering i enskilda hem för vuxna narkomaner, och det kravet kan man inte bara vifta bort genom att hänvisa till barnavårdsnämnderna. Värdet av denna form av eftervård och rehabilitering för många narkomaner är stort och omvittnat. Människor som engagerar sig i denna vårdform har det rätta intresset och den rätta inställningen till sin nästa, och det är den första förutsättningen för ett gott resultat. Herr Torwald har här alldeles nyss berört en artikel den 7 maj i år i Dagens Nyheter om makarna Westerberg och deras fyra barn i Hassela norr om Hudiksvall, som sedan 1969 eftervårdar narkomaner där. Jag rekommenderar läsning av den artikeln. Atmosfären i Hassela verkar vara varm och kärleksfull och ger resultat, och det är ju vad vi eftersträvar och vill eftersträva.

Herr talman! I övrigt instämmer jag i vad herr Gustavsson i Alvesta har sagt, och jag yrkar bifall till reservationerna 2 och 3 i socialutskottets betänkande nr 21.

Herr statsrådet LIDBOM:

Herr talman! Herr Dahlén har nyss ställt ett par frågor till mig, och jag vill i största korthet besvara dem.

Den första frågan är vilka utsikter som skulle finnas för att holländarna ändrar sin inställning och genomför radikala skärpningar av straffen för narkotikabrott. På det vill jag svara att jag inte tror att det finns någonting som för närvarande tyder på att Nederländerna inom en mycket nära framtid skulle komma att radikalt ändra sin inställning. Vi har emellertid vissa förhoppningar om att det skall ske vissa modifieringar i deras lagar så att det åtminstone blir möjligt att utlämna förbrytare, som har gjort sig skyldiga till narkotikabrott i Sverige.

Den andra frågan -- hur regeringen ser på möjligheterna att övertyga

Torsdagen den
25 maj 1972*Vissa åtgärder mot
narkotikamissbruk,
m. m.*

den holländska staten om betydelsen av att vi får ett bättre internationellt samarbete så att de omprövar sin inställning - är en svår fråga. Vi använder alla tillgängliga vägar och kanaler. Men det är ytterst en fråga om opinionbildning. Där kan många goda frivilliga krafter hjälpa till, organisationer, tidningar, TV osv. Lika viktig är opinionsbildningen på ett politiskt ansvarigt plan. Vi har våra bilaterala kontakter på regeringsplanet, vilka vi tänker fortsätta med. Det har även förekommit parlamentariska framstötningar från svensk sida. Jag tror att det vore värdefullt om dessa kontakter kunde byggas ut.

Jag har närt en tanke att man skulle försöka intressera det nederländska parlamentet för någon form av utbyte eller ett sammanträffande med parlamentariker och experter i Sverige, där vi gemensamt kunde diskutera problemen. Holländarna kan då få tillfälle att studera våra förhållanden. Jag har bett vår ambassadör i Haag att undersöka intresset i Holland för en sådan sak.

Herr DAHLÉN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag tackar statsrådet Lidbom för svaren på mina frågor. Det första var inte särskilt förhoppningsfullt. Statsrådet Lidbom tror inte att det händer något radikalt inom den närmaste framtiden, dock med en viss modifikation. Han instämmer sedan med mig i att det gäller att försöka övertyga den holländska regeringen om att en ändring är nödvändig. Det medel han nu för fram såsom nytt i sammanhanget, nämligen att det skulle vara lämpligt med ett visst utbyte med det holländska parlamentet för att klargöra för dess ledamöter hur vi ser på denna fråga i Sverige, tycker jag låter mycket bra.

Jag tror att det går att påverka opinionen. Det visade sig ju att de framstötningar som gjordes av regeringen, rikspolisstyrelsen samt en del riksdagsmän bara på några dagar åstadkom en mycket stor publicitet i Holland. Det hade tidigare varit ganska tyst i massmedierna, men sedan helt plötsligt, inte minst genom att TV i Sverige gjorde en hel del, visade det sig att man verkligen kunde få en reaktion. De reaktioner jag mötte från holländsk sida var mycket intressanta. Holländarna framhöll att de aldrig hade hört talas om att det fanns länder, som tyckte att den holländska narkotikalagstiftningen lämnade en del övrigt att önska.

Det gäller alltså att skapa en opinion, och jag tror liksom statsrådet Lidbom att det finns möjligheter till detta. Holland är som vi alla vet den kanal genom vilken en stor del av narkotikan kommer till Sverige. De olyckliga människor som lider under narkotikan kommer, kan vi hoppas, i någon mån att kunna dämpa sitt missbruk, om vi kan stoppa kanalerna från Holland. Den svenska riksdagen är ju ett lämpligt forum när det gäller att understryka att vi ser mycket allvarligt på saken. Självfallet kommer regeringen och parlamentet i Holland jämte den holländska opinionen i allmänhet att få reda på vad vi har sagt här i dag.

Fröken MATTSON (s):

Herr talman! Myndigheter, domstolar och förvaltningar är alla mycket lyhörda för vad som sker här i huset, inte bara de beslut som vi fattar utan också vad som sägs i denna kammare. Därför tror jag att denna

Torsdagen den
25 maj 1972

*Vissa åtgärder mot
narkotikamisbruk,
m. m.*

ganska långa debatt har varit ytterligt värdefull.

Inte minst viktigt har det varit att statsrådet Lidbom så väldigt klart har angivit vad han menar med sitt förslag till straffskärpning i den proposition som justitieutskottet har haft att behandla. Straffskärpningen gäller ett mycket litet klientel, personer som enligt propositionen i vinningssyfte gjort sig skyldiga till omfattande grova narkotikabrott och av vilka en mycket stor del saknar hemvist i Sverige. Jag tror det är viktigt att detta fastslås, eftersom inte minst herr Takman och även i viss mån herr Yngve Persson fastän ur olika synvinklar talade om paraplyeffekten av en straffskärpning. Till statsrådets Lidboms uttalanden, som kommer att återfinnas i riksdagsprotokollet, skulle jag gärna vilja foga en del kommentarer till konstitutionsutskottets betänkande nr 26, ur vilket herr Takman citerade. Herr Takman tog upp exempel nr 11 ur redovisningar av vissa nådcärenden och sade att det är ett typexempel på hur man i Sverige ser på narkotikabrottslighet.

Jag har studerat de här fallen ingående redan tidigare, och som alltid när man får en summarisk redogörelse av förhållanden som är mer eller mindre hemligstämplade blir det bara en mycket kortfattad översikt, som man kanske inte kan dra några mer principiella slutsatser av. Men såvitt jag kan se rör sig de 24 exemplen om 25 fall av nådcansökningar, på vilka Kungl. Maj:t endast i sex fall givit avslag. I andra fall har strafftiden förkortats, domen har förändrats till skyddstillsyn och böter eller enbart skyddstillsyn. En del har omedelbart frigivits.

Jag skulle också mycket gärna vilja tillfoga att – under den tid då propositionen varit under utarbetande och medan den presenterades riksdagen och diskuterades i socialutskottet och justitieutskottet – en rad nådcärenden som gäller narkotikabrott också har avgjorts med för klienten förmånligt utslag. Jag tycker det ger en ganska tydlig antydning om och en ytterligare markering av att denna straffskärpning endast avser dem som verkligen ägnar sig åt organiserad brottslig verksamhet – de s. k. storlangarna.

Jag vill gärna slå fast detta, eftersom vi i justitieutskottet också har fört en diskussion om den villkorliga frigivningen och om kriminalvårdsnämndens praxis i sammanhanget. Sedan vi ändrat våra strafflagsbestämmelser från frigivning efter fyra femtedelar av strafftiden till efter två tredjedelar eller efter halva tiden – det senare skulle dock tillämpas med mycket stor restriktivitet – är det kriminalvårdsnämnden ensam som får avgöra sådana fall när det rör sig om domar på över ett år. Jag har tillhört denna nämnd ända sedan starten, och jag vill gärna vitsorda att uppgiften att vara ledamot av nämnden – som alltid när det gäller människor och ingripanden i människors liv och kanske deras framtid – är mycket svår, känslig och grannlaga. Den har kanske varit ännu svårare än nödvändigt genom att propositionen inte från början gav riktigt klara direktiv. Första lagutskottets utlåtande gav inte heller klara riktlinjer för hur vi skulle förfara. Vi har emellertid diskuterat oss fram till vissa rekvisit, som vi tror att vi allt fortfarande skall kunna använda även när det gäller narkotikabrott av den mindre grova karaktär som propositionen inte syftar till.

Jag tror att det som justitieutskottet har skrivit när utskottet har tagit

upp de olika villkor som anges i propositionen för frigivning på halva tiden är ganska värdefullt. Utskottet anför att vi allt framgent endast när det gäller de verkligt grova narkotikabrotten skall använda en straffskärpning och tillämpa restriktivitet för halvtidsfrigivning. Vi får nämligen inte glömma bort, som statsrådet Lidbom också har påpekat, att det här gäller mycket grav brottslighet och inte de många människor som kanske har gjort sig skyldiga till mindre grova narkotikabrott men som själva är hemfallna åt narkotikamissbruk och alltså av den anledningen ofta gör sig skyldiga till langning. Jag tror det är värdefullt att detta sägs och förs in i kammarens protokoll. Jag tror också det är värdefullt att det har betonats här i dag av statsrådet Lidbom, eftersom hela principen för vår strafflags bestämmelser om institutet med villkorlig frigivning efter halvtid eller efter två tredjedels tid ändå går ut på att göra ett, låt vara höftat, försök till individuell bedömning av fallen under de villkor som är oss givna enligt praxis och enligt bestämmelser i lag. Jag tycker det är viktigt att få detta fastslaget i kammarens protokoll i dag.

Till herr Persson i Stockholm vill jag säga: Man kan icke generellt föreskriva att man för just denna grova art av brott skall ställa alla våra lagbestämmelser för rättskipningen på spel. Man kan icke underlåta att släppa en som har varit intagen på två tredjedelstid, om vederbörande uppfyller villkoren för frigivning: Om han har en övervakare, om han har bostad, om han har arbete och om han har skött sig. Man kan inte ändra lagen. Det är ganska viktigt att också detta påpekas. Jag vill nämligen också att vi skall ha klart för oss att det sitter många utlänningar i våra fängelser. Man kan inte heller dra dem över en kam. De kan ha det svårare i svenska fängelser än andra, isolerade på grund av språksvårigheter, isolerade på grund av sin religion eller sina matvanor. Det är för dem många gånger svårare än för svenskar. Det tycker jag också att vi skall ha med i bilden, när vi med ledning av dagens debatt slår fast att kriminalvårdsnämnden endast i de verkligt grova langarfallen, stimulerade från ligor internationellt, skall ta denna hänsyn men att i övrigt den praxis som vi har fått enligt lagstiftningen för en del år sedan skall kvarstå.

Herr BÖRJESSON i Falköping (c):

Herr talman! Under de senaste åren har narkotikafrågan mer och mer kommit i blickpunkten. Jag vill erinra om hur oengagerat och med vilket ljust intresse narkotikafrågan möttes i början av 1960-talet av de dåvarande riksdagsledamöterna när jag som nyvald riksdagsman interpellade i frågan.

Utan att på något sätt överdriva kan man påstå att narkotikafrågan har blivit en verkligt allvarlig samhällsfråga. Narkotikahandlingen är i högsta grad internationaliserad. Den internationella försäljningsmarknaden synes vara inriktad på bl. a. Sverige där förtjänstmöjligheterna är stora och där riskerna för verksamheten bedöms vara förhållandevis måttliga. Det synes därför vara välmotiverat, herr talman, med en höjning av straffen för grova narkotikabrott och grov varusmuggling, inte minst med hänsyn till de straffskärpningar som är föreslagna i Norge, Förbundsrepubliken Tyskland, Schweiz och Frankrike. Jag delar därför såväl departements-

Torsdagen den
25 maj 1972

*Vissa åtgärder mot
narkotikamissbruk,
m. m.*

chefens som utskottets uppfattning att en straffskärpning är välmotiverad när det gäller, märk väl, grova narkotikabrott och grov varusmuggling. Det är också angeläget med största möjliga likformighet med övriga närliggande stater på här berört område.

Som framhålles i motion 1604, undertecknad av mig och herr Harald Pettersson i Kvänum, är de som gör sig skyldiga till så grova brott som det här är fråga om rena marodörer som hänsynslöst utnyttjar människors beroende av stimulansframkallande medel. Enligt vår mening är den föreslagna straffskärpningen motiverad då brott av detta slag leder till att tusentals människor, inte minst barn och ungdom, hamnar i ekonomisk och social misär och slutligen avlider i unga år. För dylika brott, herr talman, finnes inga straff nog hårda. Den föreslagna höjningen av maximistraffet för grovt narkotikabrott och grov varusmuggling, som avser narkotika, från fängelse i sex år till fängelse i tio år är en ganska kraftig straffskärpning och bör ses mot bakgrunden av de allvarliga brott som det här är fråga om.

Det är också angeläget för dessa olyckliga människor som hamnat i narkotikatrasket att de erhåller vård som gör det möjligt för dem att återvinna sin hälsa. Jag är medveten om att samhällets vårdresurser inte är tillräckliga för att bereda de tusentals personer som det här är fråga om tillräcklig och adekvat vård. Det är enligt min mening angeläget att dylika vårdresurser skapas. Om inte annat bör det vara vår skyldighet att känna solidaritet och ansvar för alla dessa som för sin existens har blivit beroende av narkotika.

Vården bör enligt såväl departementschefen som utskottet vara frivillig. Tyvärr är det så, att åtskilliga narkotikamissbrukare inte frivilligt vill ta emot den behandling som erbjudes dem. De möjligheter till tvångsåtgärder, som lagen öppnar, torde användas ytterst sparsamt. Frågan om utvidgad möjlighet att bereda narkotikamissbrukare vård mot deras vilja motiveras helt och fullt av viljan att hjälpa dem. Narkotikamissbrukaren, som vägrar att ta emot hjälp i form av omhändertagande och vård, är i de allra flesta fall i den situationen att han ej själv kan avgöra värdet av den vård som erbjudes honom. Vore jag en av de narkomaner där nere på Sergels torg som är i behov av omhändertagande och vård skulle jag personligen önska att samhället hade resurser och vilja att ta hand om mig. Jag skulle säkerligen vara tacksam därför, när jag en gång hade tillfrisknat.

Det kan vara lika motiverat att ta hand om en narkoman som vägrar att bli omhändertagen som att ta hand om ett litet barn som är sjukt och vägrar ta emot hjälp, vägrar att låta läkaren göra ett operativt ingrepp. Det är föräldrarna som i detta fall inträder i barnets ställe. De ser ett ingripande från läkarens sida såsom en nödvändighet. Barnet förstår det inte själv. Efteråt, när barnet blir äldre, kan det begripa det hela.

Man skall komma ihåg att tillgripandet av tvångsåtgärder motiveras av hänsynen till vederbörandes bästa, av önskan att rädda honom från att gå under i social och ekonomisk misär, och då bör ett tillgripande komma till stånd oavsett om han vill det eller ej. Tvångs-ingripande av ifrågavarande slag skall inte enligt min mening omfatta någon längre tid utan exempelvis högst en månad. Innan denna tid har förflutit, skall

vederbörande själv få bestämma, om vården skall fortsätta eller avbrytas. Därmed garanteras den enskildes rättssäkerhet.

Jag beklagar att inte vare sig departementschefen eller utskottet velat gå med på ett dylikt omhändertagande. Jag förstår inte att det kan förefinnas en ovilja emot ett omhändertagande som kan rädda vederbörande från att gå under i narkotikaträsket.

Eftersom, herr talman, narkotikafrågan är ett verkligt allvarligt samhällsproblem, vilket omvittnats av jag tror samtliga talare här, och kräver betydligt större insatser än vad som här föreslagits, synes frågan enligt mitt bedömande kräva en parlamentarisk utredning. Vi har vårdfrågan i dess helhet som ger anledning till överläggningar och överväganden. Vi har grundmaterialet i stort sett klart i narkomanvårds-kommitéens betänkande, vilket betänkande bör kunna utgöra grundmaterial för utredningens arbete. Utredningen skall utföra sitt arbete skyndsamt och framlägga förslag till samlande lösningar för att komma till rätta med den för vår tid allvarliga samhällsfråga som narkotika-problemet utgör.

Fru ERIKSSON i Stockholm (s):

Herr talman! Jag har tidigare instämt i herr Takmans anförande. Det var särskilt på två punkter jag var intresserad av att instämma i hans mening, nämligen när han pekade på – i stället för att resonera allmänt om problemet och ta till djupa tonfall – en medicinsk behandling som på visst område har gett resultat. Han såg litet kallt på den frågan och därmed varmt för dem det gällde.

Han talade också om meningslösheten i att ändra siffran sex till tio, när det gällde maximistraffet för narkotikaförbrytelse. Jag anser också, att det är meningslöst, och efter vad jag har förstått, är det också meningen, att det skall vara meningslöst. Det är den ursäkt som statsrådet Lidbom framfört, när han först talar om att det är viktigt med en straffskärpning - viktigt att höja maximistraffet från sex till tio år - men i samma ögonblick tillägger att det inte är meningen att den längre strafftiden skall tillämpas någon gång. Han sade det i TV också. Jag ser det nog som en gest som kanske lugnar en del men som i sig själv inte betyder att vi kommer narkotikaförbrytarna till livs ett enda uns mer än tidigare.

Det som uppkallade mig, trots att jag inte sitter i något av utskotten och därför egentligen inte borde yttra mig här i dag, var att socialutskottets talesman sade, att det fanns medel tillräckliga för vården, och pekade på att tillgängliga statsmedel inte har använts av huvudmannen, som skall klara av vården. Har man i utskottet inte gjort någon liten reflexion över varför medlen inte har använts, när det ändå måste stå klart för alla, att det behövs vårdplatser. Har man då känt sig befriad från att ordna ytterligare vård bara därför att medel frusit inne och inte har kommit till användning? Vad är det som ligger bakom?

Jag har tagit upp frågan i socialstyrelsen. Jag erkänner att det för "menig man" kan vara svårt att få ett expertsvar översatt till sitt eget förstånd, men jag har fått den uppfattningen att det har fästs sådana villkor för användningen av dessa medel att de inte kan användas för den

Nr 87

Torsdagen den
25 maj 1972

*Vissa åtgärder mot
narkotikamissbru-
ket, m. m.*

Torsdagen den
25 maj 1972

*Vissa åtgärder mot
narkotikamissbru-
ket, m. m.*

vård som verkligen behövs. Kraven är att vårdplatser för narkomaner skall vara lika dem som traditionellt funnits för institutionsvård av alkoholister. Men socialstyrelsen och de läkare som sysslar med frågan är övertygade om att den vården passar inte för narkomaner. Även här i kammaren i dag har sagts att den vården inte är lämplig, om man vill nå resultat med narkomanvården. Då borde väl normerna omarbetas så att de verkligen passar det syfte som man haft för att anvisa dem.

Sanningen är alltså, fru Sigurdsen, att det inte finns medel för vården. De medel som är anvisade för kommuner och landsting är otillräckliga – kommunerna har själva ont om pengar i dag – därtill får de anslag som finns inte användas för *modern* narkomanvård.

Jag har tagit upp denna fråga i socialstyrelsen. Där har det fattats beslut om att Kommunförbundet, Landstingsförbundet och socialstyrelsen tillsammans skulle försöka konkretisera kraven på lämpliga vårdplatser och sedan hemställa till de statliga myndigheterna om rätt att anordna sådana vårdplatser för pengarna. Jag förutsätter att även socialdepartementet skall gå med på att pengarna används så som de ansvariga för vården och socialstyrelsen, som skall ge anvisningar för vården, anser vara riktigt.

I betänkandet hänvisas till att socialutredningen skall lägga fram ett förslag. Jag känner till den tekniken från den tid då jag var ordförande i ett utskott: när man vill bli av med en motion och fösa bort problemet hänvisar man till en utredning. Man anger när den väntas lägga fram sitt betänkande och säger att den inte bör föregripas. När jag icke längre är utskottsordförande kan jag inte acceptera detta slag av argumentering. Det är skenargument att avvisa omedelbara insatser med hänvisning till att socialutredningen funderar på en ny lagstiftning.

Utskottet hänvisar också till något som kallas för SBN. Då frågar jag: Hur ofta sammanträder detta samarbetsorgan för bekämpande av narkotikamissbruk? Vilka medel har det till sitt förfogande? Man har tydligen inte känt någon lust att sätta sprätt ens på de medel, som redan har anvisats för vård. Vilket telefonnummer har SBN, och har man ett sekretariat som lyssnar på människor med narkotikabekymmer? När träffar man föräldrarna till narkomaner och narkomanerna själva? Självfallet kan inte en kommitté med sådan sammansättning fungera på det sätt som krävs för att göra en intensiv insats och förena alla goda krafter.

En annan fråga har också berörts i dag, nämligen om man bör använda tvång för att få narkomaner under vård eller om man bör eftersträva frivillig vård. Denna diskussion har jag tidigare betecknat som en skendebatt, eftersom vi inte kan ge vård ens till dem som verkligen vill ha sådan. Vi behöver inte syssla med tvång, utan bara ordna så att de som vill får vård. När vi inte kan ge någon vård, vad är det då för mening att föra en rent teoretisk debatt i dagens trängda läge?

Vad gör man t. ex. med en liten tös som har stick i armarna, utslag i ansiktet, som är nervös, som har tics, som kanske lider av gulsot och som har flytt från skolan, som inte är hemma och som bara sitter och ser sin framtid i svart? Vad gör man med den flickan? Avfärdar man henne med det relativt förnöjsamma skrivsätt som socialutskottet har åstad-

kommit? Gör man det, måste det väl finnas mycket starka skäl för detta. Det kan aldrig vara enbart ekonomiska skäl som hindrar kraftigare tag. Orsaken måste väl vara att man inte riktigt har accepterat problemen såsom angelägna att lösa.

Någonting annat som jag tycker illa om och som har förekommit i dag är det småborgerliga moraliserandet över barnens föräldrar och ungdomarnas hem. Man anger som orsak till narkomanin hos barnen att föräldrarna varit kärlekslösa mot dem och inte lyckliga med varandra, att pappan hade gett sig i väg från familjen eller att pappan söp, osv. För den som är gammal i arbetarrörelsen, är detta ett sätt att argumentera som inte kan godkännas. — Vore det på det sättet, att ett hem som verkligen inte är något mönsterhem hade ett sådant samband, skulle många av oss varit utlämnade. Hur många av oss vågar påstå att vi har fått barn som har klarat sig från narkomani därför att vi själva har varit så bra föräldrar eller därför att hemmet varit så lyckligt? Hur många hem är så lyckliga? Det får väl bli folk av ungarna ändå. Jag tycker inte om att man skjuter problemet från sig med att säga att ett barn inte har lyckliga föräldrar eller ett bra hem. Man får försöka att ta hand om barnen utan att pricka dem såsom produkten av olyckliga familjeförhållanden.

Det är en flykt från ansvaret för narkotikaproblemet, när man dels anger föräldrarna som orsak, dels hänvisar till djupgående brister i samhället. Vidare avvisas vårdproblemet med att man bör inrikta sig på den förebyggande vården. Då frågar jag: Vem går och säger till en magsårspatient eller till en människa med hjärtinfarkt, som kommer in på ett sjukhus: "Vi vill inte bry oss om era problem; socialstyrelsen håller på med en kostpropaganda och en motionskampanj för att förebygga magsår och hjärtinfarkter"? Eller vem vågar vägra någon med lungcancer operation med motiveringen att det är mycket viktigare att säga till människor att de aldrig skall börja röka? Godtar man inte det sättet att argumentera i dessa fall, kan man inte heller godta sättet att skjuta undan de omedelbara åtgärder som behövs för att ge vård åt den som missbrukar narkotika. Att ge vård åt de akuta fallen är i alla avseenden också förebyggande vård.

Alla kan säga att det är lätt att prata runt om problemet, och det är det. Jag vet att det finns sociala myndigheter och kommunala myndigheter som verkligen skulle vilja allvarligt ta itu med de här frågorna men som det har sagts i dag väntar på att socialstyrelsen utger råd och anvisningar. Det är kanske väl, att socialstyrelsen inte har gjort det än utan att man där har sansat sig litet. Vilken trollformel kan väl socialstyrelsen komma med till dem som vill göra något ute i kommunerna? Jag tycker det är bättre att socialstyrelsen nu exemplifierar åtgärder som kan vidtas och som har vidtagits, att man meddelar de rön som har gjorts forskningsmässigt och erfarenhetsmässigt och att man ställer detta till förfogande för kommunerna och de sociala myndigheterna. Det vore nämligen oriktigt om man från socialstyrelsen kom med ett recept och sade att så här *skall* man fixa problemet. Det vore det mest oriktiga av allt. Vi skall vara glada att man inte alltför snabbt har slängt ut råd och anvisningar. Även om man kanske skulle ha kunnat samla ihop sig litet tidigare än man har gjort, så är det riktigt att inte ha rusat i väg.

Torsdagen den
25 maj 1972

*Vissa åtgärder mot
narkotikamissbru-
ket, m. m.*

Vården klaffar inte riktigt i dag, det måste erkännas. Därför bör väl det förslag som jag har lagt i dag och tidigare om att tillsätta en kommission, med kampen mot narkotikan som huvuduppgift, inte helt förkastas. Några ledamöter i utskottet har reserverat sig för ett sådant förslag och därför kommer jag att rösta för den reservationen. Jag förstår dem som misstror det, men låt mig åtminstone och några till få tro att detta skall vara en möjlig väg att få skjuts på problemet. Vi har så länge sett SBN och de andra organ som haft ansvaret inte kunna göra någonting för vården eller uppsökandet av narkomanerna eller för att få fram en lagstiftning som skulle kunna vara tjänligare än den vi har i dag. Därför kommer jag att demonstrera min tro på en kommission sammansatt av alla goda krafter. Även om förslaget avvisas i dag så kan man inte lösa detta problem vare sig genom SBN eller genom hänvisning till kommittéer som inte är färdiga eller med hänvisning till att vetenskapsmännen håller på att forska, vetenskapsmännen är osäkra. Man kan heller inte vinna något genom att hävda att vi får inte ingripa i människors liv, de måste bestämma själva. Ansvaret för dem som är sjuka ligger på oss alla. Detta är för mig så angeläget att jag skulle vilja se ett särskilt organ som fick ett direkt ansvar och som också kunde få medel direkt anvisade för sitt ändamål.

Herr LEVIN (fp):

Herr talman! Efter att ha lyssnat till fru Nancy Eriksson vill jag säga att jag knappast tror att folk i vanliga fall brukar känna någon direkt entusiasm inför propositioner signerade Carl Lidbom, men i det här fallet tror jag att statsrådet kan räkna med mycket starka sympatier i vida kretsar för syftet, dvs. att genom skärpta straff för de värsta marodörerna söka hindra den förnedrande människoexploatering som narkotikahandeln utgör. I ansträngningarna att värja sig mot dessa förbrytare av allra värsta slag må gärna de strängaste straff tillgripas.

Vid förra årets riksdag, herr talman, slöt inrikesutskottet upp bakom ett av mig framfört motionsyrkande om en sådan författningsändring att passmyndigheten därigenom skulle åläggas att ovillkorligen återkalla pass tillhörande dem som avtjänar långvariga fängelsestraff. Jag hade givetvis i första hand då också narkotikalangarna i tankarna. Det kan tilläggas att ett flertal remissinstanser, bland dem kriminalvårdsstyrelsen och rikspolisstyrelsen, i princip tillstyrkte förslaget.

Inrikesutskottet underströk speciellt att det administrativa förfarandet borde effektiviseras så att reglerna kunde upprätthållas i praktiken. För den händelse inte arbetet med en ny passlag kunde väntas leda till resultat inom rimlig tid borde enligt utskottets mening en provisorisk lösning övervägas. Riksdagen beslöt den 5 november i enlighet med utskottets hemställan.

Jag tillåter mig därför, herr talman, att hövligast rikta den frågan till statsrådet: Har riksdagsbeslutet föranlett någon Kungl. Maj:ts åtgärd och i så fall vilken? Om frågan inte kan besvaras jakande vore jag tacksam för en upplysning om när åtgärder kan förväntas i syfte att effektivisera riksdagsbeslutet.

Torsdagen den
25 maj 1972

*Vissa åtgärder mot
narkotikamissbru-
ket, m. m.*

Herr statsrådet LIDBOM:

Herr talman! Avsikten är att vi skall försöka komma med en ny passkungörelse till hösten.

Herr TAKMAN (vpk):

Herr talman! Jag är tacksam för de inlägg som Nancy Eriksson, Lisa Mattson och på sätt och vis också statsrådet Lidbom har hållit här. Efter alla dessa preciseringar är jag något mindre orolig för att straffskärpningen inte kommer att användas mot andra än den ytterligt lilla gruppen av syndikatgangsters i den internationella narkotikahandeln. Det är naturligtvis ändå min förhoppning att den om en stund skall avslås av kammaren.

Debatten om frivillig eller icke frivillig vård är – det håller jag med Nancy Eriksson om liksom jag också instämmer i det mesta som hon sade i sitt anförande – delvis en skendebatt. I vissa fall måste man tillgripa tvång av olika art, men den som ropar på tvång mot personer som inte får vård trots att de skulle vara eller är motiverade för sådan gör definitivt fel. Jag nöjer mig med att konstatera detta.

Herr Torwald försökte med sin vanliga tvärsäkerhet på ett område, där man verkligen inte har alltför stor anledning att vara tvärsäker med hänsyn till det vetenskapliga underlag vi har, bevisa med hjälp av en uppsats att man inte får positiva resultat annat än av tvångsvård. Men han citerade i förbigående också en Malmöundersökning, som visar raka motsatsen till vad herr Torwald försökte bevisa. Jag råkar ha denna undersökning tillgänglig. Den publicerades i nr 18 av Läkartidningen i år och har rubriken "Efterundersökning av unga narkotikamissbrukare värdade för gulsot". Undersökningen är gjord av Terje Neraal, Helena Nilsson och Håkan Törngård. Man utgick från en grupp på 47 ungdomar under 20 år, som tagits in 1969 vid infektionskliniken i Malmö för säkerställd eller misstänkt "narkomanhepatit", alltså gulsot. Av dem förnekade 4 att de hade använt narkotika. Av de 43 återstående ungdomarna lyckades man få tag i 39 för efterundersökning 12--18 månader efter vårdtillfället. Genomsnittsåldern vid undersökningstillfället var 18,5 år för de 10 flickor och 29 pojkar som det gällde. Av dessa missbrukare hade 20 upphört med sitt injektionsmissbruk mer än sex månader före efterundersökningen. Av dessa tillhörde 12 gruppen grava missbrukare. Man fann dock att 9 av de 20 som hade upphört med injektionsmissbruket fortfarande rökte hasch. Det räknar man alltså inte som narkotikamissbruk.

Det var fråga om en fullständigt frivillig vård, och jag tyckte att herr Torwald citerade följande avsnitt som visar just detta:

"Under avdelningsvistelsen blev missbrukarna i de flesta fall behandlade som vilken patient som helst med en somatisk " – dvs. kroppslig – "sjukdom." De vårdades som nämnts på en infektionsklinik, och de upplevde denna vård som positiv. Vidare skriver författarna:

"Genom en tids miljöbyte, hjälp med bostads- och arbetssituationen samt erbjudande om stödkontakt skulle sannolikt flera i denna grupp ytterligare ha kunnat påverkas i positiv riktning.

Detta aktualiserar således frågan om hur man bäst hjälper miss-

Torsdagen den
25 maj 1972

*Vissa åtgärder mot
narkotikamissbru-
ket, m. m.*

brukaren med gulsot, antingen genom att betrakta honom som medlem av en särgrupp med behov av mycket kraftfulla hjälpåtgärder eller genom att behandla honom som en ung människa med en somatisk sjukdom.”

Jag nöjer mig med detta exempel på värd utan egentligt tvång som avslutning på den här debatten, som delvis har varit ganska svåruthärdlig att lyssna till men som jag hoppas har givit oss åtminstone det positiva resultatet att den reaktionära tendens i svensk lagstiftning, som kommit till uttryck här för ett historiskt kort ögonblick, hädanefter skall vara på retur.

Herr KARLSSON i Huskvarna (s):

Herr talman! Det är lätt att prata runt, sade fru Eriksson i Stockholm, och jag ger henne obetingat rätt i det. En mer utpräglad rundmålning än den fru Eriksson gjorde av det här problemet får man söka efter.

Fru Eriksson sitter själv i socialstyrelsen. Hon säger att det är väl att råden och anvisningarna inte kom ut tidigare, och hon frågar: Vad kan socialstyrelsen komma med för trollformel till kommunerna för hur de skall sköta narkomanvården? Samtidigt klagas fru Eriksson på socialutskottet, som inte tillräckligt tagit itu med problemet utan så att säga tagit lättvindigt på det. Det tycker jag, fru Eriksson, är en något märkvärdig argumentering. Fru Eriksson tillhör styrelsen för det organ som har hand om sjukvården och därmed också narkomanvården i landet, som skall prioritera vårdområdena, som skall fördela läkartjänsterna, som haft till uppgift att ge råd och anvisningar till landsting och kommuner – varför har inte fru Eriksson, med det brinnande intresse som hon nu visar, gjort någonting i socialstyrelsen, som verkligen är det organ som skall arbeta med problemet?

Jag tycker att man bör akta sig för rundmålningar när man befinner sig i fru Erikssons ställning och inte kan påvisa något bättre resultat. Det är lätt att klaga på ett utskott, men utskottet har byggt på propositionen, och propositionen innebär – det har omvitnats från alla håll här i dag – betydande förbättringar på det här området. Man skärper straffen och man förbättrar vården. Det är alltså ett betydande framsteg som sker.

Men då står fru Eriksson i Stockholm upp och säger att det enda som skulle kunna lösa problemet är en parlamentarisk kommission. Hon säger dessutom att när hon var utskottsordförande kunde hon hänvisa till de utredningar som fanns. Men, fru Eriksson, den pågående socialutredningen har all den expertis som behövs på det här fältet. Vad skall en parlamentarisk kommission med låt oss säga fru Eriksson, herr Takman och några till kunna göra mera åt narkotikaproblemet än vad exempelvis socialutredningen kan göra?

Nej, jag tycker att man bör dämpa det hela litet grand och att fru Eriksson bör akta sig för rundmålningar i fortsättningen. Är man engagerad för en sak och sitter med i det organ som verkligen har till uppgift att arbeta med frågorna, då tycker jag att det är bättre att göra insatsen där än att agera med rundsnack från riksdagens talarstol.

Fru ERIKSSON i Stockholm (s):

Herr talman! Tror herr Karlsson i Huskvarna att det bara är här jag rundsnackar?

(Herr Karlsson i Huskvarna (s): Nej.)

Jag kan försäkra, att jag inte varit överksam i socialstyrelsen, men vad jag anmärkte här var ju att jag inte anser att det räcker att överlämna till socialstyrelsen att driva denna fråga. Det har jag sagt tidigare, och jag säger det i dag igen. Jag tror att det måste ske en kraftsamling på ett annat sätt av ett organ som inte har så oändligt många ansvarsuppgifter som socialstyrelsen har. Det var det första.

För det andra: när jag bemötte de anklagelser som riktats mot socialstyrelsen för att den inte fått fram anvisningarna snabbt, så gjorde jag det med orden att det var kanske bra att man inte varit för snabb med dessa anvisningar. En metod som skulle vara riktgivande för all vård tror jag inte kan anvisas, och jag anser att det i dag kan göras en mera nyanserad bedömning. Därför kan det vara bra att anvisningarna inte har kommit tidigare.

När herr Karlsson i Huskvarna påstår att jag inte skulle ha försökt att aktualisera de här frågorna i socialstyrelsen, så är det nog ingen som tror herr Karlsson. Jag har varit ganska mycket i gäng. Som vanligt är herr Karlsson uppe och försvarar sitt utskott med angrepp men aldrig med att definiera meningen i det betänkande som han står för. I betänkandet har påståtts att det finns tillräckliga möjligheter till vård, det är inte riktigt. Och en av orsakerna är att de pengar som är anvisade inte kunnat användas. Efter vad jag erfarit har de inte kunnat användas dels för att de inte täcker kommunernas utgifter för vården, dels för att man fäster sådana villkor vid anordning av vårdinstitutioner, att dessa inte passar för de vårdbehövande. Det hade legat nära till hands för herr Karlsson att säga något om hur man har tänkt i utskottet, om man har varit helt nöjd med att dessa pengar inte kommit till användning. Det var den förnöjsamheten jag opponerade emot.

För övrigt tycker jag att man har rätt att reflektera över ett så allvarligt problem, även om man inte sitter i utskottet. Det var en aning självvironiskt när jag sade att man naturligtvis hade samma benägenhet som nu har kommit till uttryck i socialutskottet när man satt ordförande och inte kunde finna en annan formulering, nämligen att man hänvisade till en sittande utredning — låt oss vänta på den. Det var litet självironi som jag tycker att även herr Karlsson kunde kosta på sig. Ibland vet man faktiskt, när man skriver ett betänkande, att en sådan utväg kanske var något långsökt, men man vill inte alltid bråka. När man sitter som ordförande vill man samla utskottet men när man inte är ordförande behöver man inte ta samma hänsyn utan får göra sina egna reflexioner. Man är fri helt enkelt. Man behöver inte svara för ett helt utskott. Man svarar för sig själv. Och det gör jag när jag riktar förebråelser mot utskottets förnöjsamhet och när jag säger att jag anser icke att socialstyrelsen är tillräcklig som organ för att leda denna kampanj.

Herr KARLSSON i Huskvarna (s):

Herr talman! Det är inte säkert att alla utskott arbetar med samma mönster som allmänna beredningsutskottet gjorde på sin tid. Det kan ju finnas utskott som är seriösa i sitt arbete när det gäller att hänvisa till utredningar som finns.

Fru Eriksson anser att det är bra att socialstyrelsen inte gett ut råd

Torsdagen den
25 maj 1972

*Vissa åtgärder mot
narkotikamissbru-
ket, m. m.*

och anvisningar, men i själva verket är det sådana som kommunerna saknat men som de behöver. Kritiken drabbar därför socialstyrelsen och även dess ledamot fru Eriksson.

Vad vårdresurserna beträffar vill jag med hänsyn till att debatten fortskridit så långt bara ge fru Eriksson rådet: Läs utskottsbetänkandet, se vad det innehåller och begrunda det! Då kommer fru Eriksson fram till att vad vi har sagt innebär helt enkelt att det finns pengar till ytterligare vård men de har inte tagits i anspråk av kommunerna.

Fru ERIKSSON i Stockholm (s):

Herr talman! Man har inte ifrågasatt att det varit något fel när medel förblivit oanvända. Har man inte, när man nu är så seriös i detta utskott, undrat: Varför finns det pengar som inte används och vårdbehov som inte tillgodoses?

Herr KARLSSON i Huskvarna (s):

Herr talman! Vi har bara redovisat fakta!

Fru ERIKSSON i Stockholm (s):

Herr talman! Man har väl också anvisat hur man vill lösa problemet? Över huvud taget har väl utskottet tagit upp de frågorna också och inte bara varit ett slags publiceringsapparat för inskickade uppgifter? Det hade väl legat mycket nära till hands att reflektera litet grand över innebörden i de uppgifter man hade tillgängliga.

Herr KARLSSON i Huskvarna (s):

Herr talman! Jag försäkrar fru Eriksson i Stockholm att utskottets arbete har bedrivits med all saklighet och att vi har tagit alla de hänsyn som behövs för att skriva det betänkande som vi nu behandlar.

Överläggningen var härmed slutad.

Socialutskottets betänkande nr 21

Punkterna A och B

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

Punkten C

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 1 av herrar Hamrin och Romanus, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Hamrin begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialutskottets hemställan i betänkandet nr 21 punkten C röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 1 av herrar Hamrin och Romanus.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Hamrin begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	—	274
Nej	—	57
Avstår	—	2

Punkterna D—F

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

Punkten G

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 2 av herr Gustavsson i Alvesta m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Gustavsson i Alvesta begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialutskottets hemställan i betänkandet nr 21 punkten G röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 2 av herr Gustavsson i Alvesta m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Gustavsson i Alvesta begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	—	210
Nej	—	120
Avstår	—	1

Punkten H

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 3 av herr Gustavsson i Alvesta m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Gustavsson i Alvesta begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialutskottets hemställan i betänkandet nr 21 punkten H röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 3 av herr Gustavsson i Alvesta m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Gustavsson i Alvesta

Nr 87

Torsdagen den
25 maj 1972

*Vissa åtgärder mot
narkotikamissbru-
ket, m. m.*

begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	-	260
Nej	-	70
Avstår	-	2

Punkterna I och J

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 4 av herrar Carlshamre och Åkerlind, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Carlshamre begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialutskottets hemställan i betänkandet nr 21 punkterna I och J röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 4 av herrar Carlshamre och Åkerlind.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Carlshamre begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	-	290
Nej	-	41
Avstår	-	2

Punkten K

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten L

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 5 av herrar Carlshamre och Åkerlind, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Carlshamre begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialutskottets hemställan i betänkandet nr 21 punkten L röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 5 av herrar Carlshamre och Åkerlind.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Carlshamre begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	-	290
Nej	-	40
Avstår	-	2

Punkterna M och N

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

Punkten O

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 6 av herr Hamrin m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Hamrin begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialutskottets hemställan i betänkandet nr 21 punkten O röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 6 av herr Hamrin m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Hamrin begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja — 231
Nej — 101
Avstår — 1

Punkten P

Utskottets hemställan bifölls.

Justitieutskottets betänkande nr 14

Punkterna A och B

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av herr Måbrink, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Takman begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller justitieutskottets hemställan i betänkandet nr 14 punkterna A och B röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av herr Måbrink.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Takman begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja — 312
Nej — 17
Avstår — 2

Fru Dahl (s) anmälde att hon avsett att rösta ja men markerats som frånvarande.

Nr 87

Torsdagen den
25 maj 1972

*Vissa åtgärder mot
narkotikamisbruk,
m. m.*

Torsdagen den
25 maj 1972

En analys av alkohol- och narkotikamissbrukets utveckling på längre sikt, m. m.

Punkterna C-E

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

§ 14 En analys av alkohol- och narkotikamissbrukets utveckling på längre sikt, m. m.

Föredrogs socialutskottets betänkande nr 22 i anledning av motioner om en analys av alkohol- och narkotikamissbrukets utveckling på längre sikt, m. m.

I detta betänkande behandlades

motionen 1972:231 av herr Wiklund i Stockholm m. fl. (fp) vari hemställdes att riksdagen hos regeringen begärde att en analys snarast genomfördes rörande de närmaste 20 årens alkohol- och narkotikaproblem i samhället, de motåtgärder som bedömdes nödvändiga och effektiva för att bekämpa alkohol- och narkotikaskadorna under denna period samt de kostnader som dessa åtgärder kunde föranleda och motionen 1972:1028 av herr Stålhammar m. fl. (fp).

Utskottet hemställde

- A. att riksdagen skulle avslå motionen 1972:231,
- B. att riksdagen skulle avslå motionen 1972:1028.

Reservation hade avgivits av herrar Hamrin (fp) och Romanus (fp), som ansett att utskottet under A bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1972:231 hos Kungl. Maj:t begärde att en analys snarast genomfördes rörande de närmaste 20 årens alkohol- och narkotikaproblem i samhället, de motåtgärder som bedömdes nödvändiga och effektiva för att bekämpa alkohol- och narkotikaskadorna under denna period samt de kostnader som dessa åtgärder kunde föranleda.

Herr HAMRIN (fp):

Herr talman! Efter den ingående debatt vi haft i narkotikafrågan nyss skall jag inskränka mig till att yrka bifall till reservationen vid socialutskottets betänkande nr 22. Jag hänvisar också till de två motioner som behandlats i socialutskottets betänkande.

Herr SVENSSON i Kungälv (s):

Herr talman! Vi hade en debatt om den här frågan i höstas, och jag hänvisar också till den debatt vi haft i dag och till utskottets betänkande samt ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed slutad.

Punkten A

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av herrar Hamrin och Romanus, och förklarades den förra

propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Hamrin begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Nr 87

Torsdagen den
25 maj 1972

Mellanöl

Den som vill att kammaren bifaller socialutskottets hemställan i betänkandet nr 22 punkten A röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av herrar Hamrin och Romanus.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Hamrin begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	--	269
Nej	---	60
Avstår	-	2

Herr Ericsson i Ätvidaberg (fp) anmälde att han avsett att rösta nej men markerats som frånvarande.

Punkten B

Utskottets hemställan bifölls.

§ 15 Mellanöl

Föredrogs skatteutskottets betänkande nr 30 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition 1972:61 med förslag till lag om ändring i ölförsäljningsförordningen (1961:159), m. m. jämte motioner.

I propositionen 1972:61 hade Kungl. Maj:t under åberopande av utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för den 3 mars 1972 föreslagit riksdagen att

dels anta vid propositionen fogat förslag till lag om ändring i ölförsäljningsförordningen (1961:159),

dels till Upplysning om alkohol- och narkotikaproblemen för budgetåret 1972/73 under sjunde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 5 000 000 kronor.

I propositionen hade föreslagits, att en åldersgräns på 18 år skulle införas vid utminuterung av öl och att åldersgränsen för utskänkning av öl skulle höjas till 18 år. Vidare hade föreslagits att 5 miljoner kronor skulle anslås för en upplysningsverksamhet rörande alkohol, narkotika m. m. under en tid av 2 år.

Som huvudman för informationsverksamheten förordade departementschefen statens ungdomsråd, som inte själv skulle svara för verksamheten utan fördela tillgängliga medel till organisationer med en allmän och riksomfattande spridning.

I detta sammanhang hade behandlats
dels de i anledning av propositionen väckta motionerna

1972:1513 av herr förste vice talmannen Bengtson m. fl. (c, fp, m) vari hemställt att riksdagen fastställde Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning – CAN – som huvudman för reservationsanslaget på 5 000 000 kronor under sjunde huvudtiteln för budgetåret 1972/73 till Upplysning om alkohol- och narkotikaproblemen,

1972:1568 av fru Åsbrink (s) vari hemställt att riksdagen hos Kungl. Maj:t skulle anhålla om sådana åtgärder att mellanölet i distributionshänseende likställdes med rusdrycker,

1972:1602 av herr Johansson i Trollhättan m. fl. (s) vari hemställt att riksdagen hos Kungl. Maj:t skulle anhålla att Kungl. Maj:t uppdrog åt alkoholpolitiska utredningen att pröva frågan om sänkning av alkoholhalten i mellanölet,

1972:1603 av herrar Jönsson i Arlöv (s) och Alf Pettersson i Malmö (s),

1972:1627 av fru Kristensson (m) vari hemställt att riksdagen fastställde Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning som huvudman för reservationsanslaget på 5 000 000 kronor under sjunde huvudtiteln för budgetåret 1972/73 till Upplysning om alkohol- och narkotikaproblemen,

1972:1628 av herr Levin (fp) vari hemställt att riksdagen

1. utöver vad Kungl. Maj:t föreslagit anvisade ytterligare 500 000 kronor för upplysning om alkohol- och narkotikaproblemen,
2. anvisade 50 000 kronor för undersökning av effekterna av de höjda åldersgränserna,

1972:1629 av herr Wennerfors (m),

1972:1630 av herr Wirtén m. fl. (fp) vari hemställt

1. att riksdagen beslutade att med öl enligt ölförsäljningsförordningen skulle förstås maltdryck vars alkoholhalt översteg 1,8 men inte 2,8 viktprocent, varigenom försäljning av mellanöl i den allmänna handeln inte blev tillåten,
2. att riksdagen beslutade att Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning skulle utses till huvudman för den i propositionen föreslagna särskilda verksamheten med upplysning om alkohol- och narkotikaproblemen,

dels de vid riksdagens början väckta motionerna

1972:8 av herrar Henmark (fp) och Westberg i Ljusdal (fp) vari hemställt att riksdagen beslutade att tillverkning och tillhandahållande av mellanöl tills vidare försöksvis upphörde fr. o. m. 1 juli 1972,

1972:207 av herr Engkvist m. fl. (s),

1972:209 av herrar Hamrin (fp) och Larsson i Umeå (fp) vari hemställda att riksdagen beslutade om förbud mot försäljning av mellanöl,

1972:411 av herrar Börjesson i Falköping (c) och Persson i Heden (c) vari hemställda att riksdagen beslutade att mellanöl hänfördes till rusdrycker och att dess försäljning reglerades enligt rusdrycksförsäljningsförrordningen,

1972:416 av herr Helén m. fl. (fp),

1972:640 av herr Johansson i Skärstad m. fl. (c),

1972:829 av herr förste vice talmannen Bengtson m. fl. (c),

1972:835 av herr Engkvist m. fl. (s) vari hemställda att riksdagen hos Kungl. Maj:t begärde att medel ställdes till förfogande för en upplysningsverksamhet i mellanölsfrågan,

1972:845 av herr Israelsson m. fl. (vpk) vari yrkats att riksdagen uttalade sig för överförande av bryggerinäringsen i statens ägo och hemställde hos regeringen om härför erforderlig utredning och framläggande av förslag om övertagandet samt att riksdagen för sin del beslutade om införande av förbud mot reklam i varje form för alkoholhaltiga drycker,

1972:846 av fru Jonäng (c),

1972:853 av herr Larsson i Öskevik m. fl. (c) vari hemställda att riksdagen beslutade att öl innehållande mera än 2,8 volymprocent alkohol skulle försälas enligt samma bestämmelser som nu gällde för starköl,

1972:858 av herrar Magnusson i Nennesholm (c) och Persson i Heden (c) vari hemställda att riksdagen

1. beslutade förbjuda tillverkning och försäljning av mellanöl tills vidare under ett år med början den 1 juli 1972,

2. uttalade sig för att under samma tid motreklam mot alkoholbruket ordnades,

1972:869 av herrar Olsson i Kil (fp) och Ångström (fp) vari hemställda att riksdagen i enlighet med alkoholpolitiska utredningens delbetänkande "Mellanölsfrågan" beslutade om dels lagfäst 18-årsgräns för inköp av mellanöl, dels obligatorisk försäljning över disk av mellanöl,

1972:881 av herrar Stålhammar (fp) och Jonsson i Alingsås (fp) vari hemställda att riksdagen beslutade

1. att försäljning av mellanöl under en försöksperiod överflyttades till

systembutikerna,

2. att förbud mot reklam för mellanöl infördes,
3. att en intensiv information gavs i särskilda radio/TV-kampanjer om mellanölets medicinska verkningar,
4. att obligatorisk varudeklaration gavs på mellanölsförpackningarna med innehållsangivelse och beskrivning av ölets verkningar,
5. att, om dessa åtgärder visade sig otillräckliga, förslag om tillverkningsstopp – tillfälligt eller definitivt – framlades för riksdagens prövning,

1972:885 av herr Svensson i Kungälv m. fl. (s) vari hemställdes

att riksdagen skulle anhålla att Kungl. Maj:t förelade riksdagen förslag om att ölförsäljnings- och rusdrycksförsäljningsförordningen gavs ett sådant innehåll att reklam för alkoholhaltiga drycker inte fick ske, om det stod i strid med alkoholpolitikens mål,

att riksdagen uttalade sig för att ett allmänt reklambud för alkohol infördes så snart detta var möjligt med hänsyn till tryckfrihetsförordningen,

1972:889 av herr Wiklund i Stockholm m. fl. (fp, c, s) vari hemställdes att riksdagen hos Kungl. Maj:t skulle anhålla om förslag till sådan lagändring att endast maldrycker med högst 2,8 viktprocent alkohol fick försälas i allmän handel,

1972:1458 av herr Engkvist m. fl. (s) vari hemställdes

1. att riksdagen som princip för genomförandet av en i motionen angiven upplysningsverksamhet i mellanölsfrågan uttalade att denna verksamhet skulle handhas av folkrörelserna med Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning som samordnande organ samt

2. att riksdagen begärde att nykterhetsrörelsen och Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning vid fördelning av de medel som kunde komma att anvisas, utan att detta tilläts inverka på medelsfördelningen för den egentliga upplysningsverksamheten, tillförsäkrades ekonomiska resurser som gjorde det möjligt att vidmakthålla den organisatorisk-administrativa kapaciteten.

Utskottet hemställde

A. att riksdagen med avslag på det i propositionen 1972:61 framlagda förslaget till lag om ändring i ölförsäljningsförordningen (1961:159) och motionerna 1972:869, 1972:1603 och 1972:1629 samt med anledning av motionerna 1972:8, 1972:209, 1972:411, 1972:853, 1972:858, 1972:881, 1972:889, 1972:1568 och 1972:1630, i vad motionerna avsåg förbud mot eller ändrade försäljningsbestämmelser för mellanöl, skulle anta av utskottet framförda förslag till

1. förordning angående ändring i förordningen (1960:253) om tillverkning och beskattning av malt- och läskedrycker,
2. lag om ändring i ölförsäljningsförordningen (1961:159),
3. lag om ändrad lydelse av 1 § rusdrycksförsäljningsförordningen (1954:521),

4. förordning om ändring i tulltaxan (1971:920),

5. förordning om ändring i förordningen (1960:258) om utjämnings-skatt å vissa varor, vilka förslag innebar, att detaljhandeln fick sälja ett öl med högst 2,8 viktprocents alkoholhalt och att den särskilda skatteklassen för mellanöl slopades,

B. att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t begärde förslag till 1972 års höstriksdag om skärpt beskattning av i första hand maltdrycker i enlighet med vad utskottet förordat,

C. att riksdagen med avslag på motionerna 1972:1628 och 1972:1629 i vad avsåg informationsfrågor samt med anledning av propositionen 1972:61 och motionerna 1972:835, 1972:1458, 1972:1513, 1972:1627 och 1972:1630 i vad avsåg informationsfrågor

1. till Upplysning om alkohol- och narkotikaproblemen för budgetåret 1972/73 under sjunde huvudtiteln anvisade ett reservationsanslag av 5 000 000 kronor,

2. beträffande informationsverksamhetens bedrivande gav Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anfört,

D. att riksdagen skulle avslå följande motioner

1. motionen 1972:8
2. motionen 1972:207
3. motionen 1972:209
4. motionen 1972:411
5. motionen 1972:416
6. motionen 1972:640
7. motionen 1972:829
8. motionen 1972:835
9. motionen 1972:845
10. motionen 1972:846
11. motionen 1972:853
12. motionen 1972:858
13. motionen 1972:881
14. motionen 1972:885
15. motionen 1972:889
16. motionen 1972:1458
17. motionen 1972:1513
18. motionen 1972:1568
19. motionen 1972:1602
20. motionen 1972:1603
21. motionen 1972:1627
22. motionen 1972:1629
23. motionen 1972:1630

i den mån de inte kunde anses besvarade genom vad utskottet i betänkandet anfört och hemställt.

Utskottet hade ansett att Centraförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning – CAN – skulle bli huvudman för i punkten C angiven informationsverksamhet.

Reservationer hade avgivits

beträffande formerna för ölförsäljningen

1. av herr Brandt (s), fru Holmqvist (s) samt herrar Carlstein (s), Wikner (s), Nilsson i Trobro (m), Westberg i Hofors (s) och Söderström (m), vilka ansett att utskottet under A och B bort hemställa,

att riksdagen med bifall till propositionen 1972:61 i ifrågavarande del skulle anta det vid propositionen fogade förslaget till lag om ändring i ölförsäljningsförordningen (1961:159),

beträffande alkoholhalten i mellanöl

2. av herr Wikner (s), som ansett att utskottet under D 19 bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1972:1602 begärde att alkoholpolitiska utredningen fick i uppdrag att ompröva frågan om sänkning av alkoholhalten i mellanölet i enlighet med de i motionen angivna riktlinjerna,

beträffande frågan om huvudman för viss information

3. av herr Brandt (s), fru Holmqvist (s) samt herrar Carlstein (s), Wikner (s), Westberg i Hofors (s), Olof Johansson i Stockholm (c) och Björk i Gävle (c), vilka ansett att utskottet under C bort hemställa,

att riksdagen med avslag på motionerna 1972:835, 1972:1458, 1972:1513, 1972:1627, 1972:1628, 1972:1629 och 1972:1630 i vad avsåg informationsfrågor och med bifall till propositionen 1972:61 i ifrågavarande del till Uppllysning om alkohol- och narkotikaproblemen för budgetåret 1972/73 under sjunde huvudtiteln anvisade ett reservationsanslag av 5 000 000 kronor.

Till betänkandet hade fogats särskilda yttranden

1. av herrar Engkvist (s), Wärnberg (s), Carlstein (s), Stadling (s) och Olof Johansson i Stockholm (c) samt

2. av herr Hörberg (fp).

Herr BRANDT (s):

Herr talman! Alla är vi väl lika besjälade av en önskan att söka lösa ungdomens missbruk av mellanöl och narkotika. Jag tror att ingen kan slå sig för sitt bröst och påstå att just han känner bäst till problemet och har den rätta lösningen. Vi är alla medvetna om problemet och starkt intresserade av att finna metoder att stävja missbruket, att analysera dess orsaker och inte bara syssla med symtomen. En diskussion med oss reserveranter, som i dag inte vill tillgripa alltför drastiska åtgärder, är alltså i det avseendet överflödig - det blir att slå in öppna dörrar. Låt oss i stället diskutera hur vi skall gå till väga för att nå målet för vår strävan.

Som ett bevis på att alla i såväl det tidigare bevillningsutskottet som skatteutskottet insett frågans allvarliga karaktär vill jag - som både utskottsmajoriteten och vi reserveranter gör - erinra om att bevillningsutskottet 1970 framhöll att ungdomens missbruk av alkohol motiverade att alkoholpolitiska kommittén tog upp mellanölsfrågan till behandling med förtur, och skatteutskottet instämde enhälligt i detta krav vid förra

årets riksdag. Jag tillät mig då att klandra utredningen därför att den trots riksdagens beslut ännu inte hade verkställt vad riksdagen begärt. Nu har utredningen villfarit vår begäran, och utredningen har utan några direktiv att bryta ut mellanölsfrågan ur sitt utredningsarbete framlagt ett förslag, så att vi har fått en proposition i ärendet. Detta håller vi utredningen räkning för.

Utredningens majoritet förordar att 18-årsgränsen vid utminuterung skall lagfästas och att all försäljning av mellanöl skall ske över disk samt att ett anslag till information till främst ungdomen skall beviljas. Av remisshandlingarna framgår att flertalet instanser – och bland dem är det många vilkas åsikter bör tillmätas särskild betydelse – delar den uppfattningen att man inte bör vidta alltför ingripande åtgärder innan vi har kommit fram till alkoholpolitiska utredningens helhetslösning. Praktiskt taget alla instanser går emot förslaget om diskförsäljning.

Departementschefen har med hänsyn till remissinstansernas yttranden hyst en viss tvekan om att ta upp mellanölsfrågan med förtur, och åtskilliga grupper som tidigare fann frågan oroande tycks numera inte vilja förorda några förhastade åtgärder. Det är också ganska ovanligt att vi omedelbart innan en utredning framlägger sitt resultat – och alkoholpolitiska utredningens betänkande är ju snart att vänta – bryter ut en detalj som är avhängig det hela och beslutar om den. Detta är ett problem som bör sättas in i sitt stora sammanhang. Ingen kan i dag med någon större säkerhet bedöma konsekvenserna av ett radikalt beslut nu.

Finansministern har föreslagit att en åldersgräns vid 18 år införs vid såväl utminuterung som utskänkning av öl och att 5 miljoner kronor anslås för upplysningsverksamhet rörande alkohol, narkotika m. m. under en tid av två år.

Utskottsmajoriteten föreslår i praktiken förbud för mellanöl. Det skall inte få säljas vidare. Öl skall finnas endast i tre klasser: lättöl, vanligt öl och starköl, och detaljhandeln skall få sälja öl med högst 2,8 procent alkohol. Den särskilda skatteklassen för mellanöl slopas. Det är vad majoriteten föreslår.

Samtidigt har utskottsmajoriteten avvisat yrkande om att mellanölet skulle få försäljas endast i systembutiker, och motiveringen härför är att det skulle bli praktiskt besvärande för bolaget. Man skulle då få överta över 13 000 försäljningsställen. Det skulle också kunna leda till en ökad konsumtion av starkare drycker genom att besök på systembolagsbutikerna kan fresta till inköp av sådana varor. Detta är ju också riktigt. Utskottets talesman kommer väl här att närmare redogöra för den saken, förmodar jag. Det är ingen praktisk och lämplig väg att gå att helt föra över den försäljningen till systembolaget.

Vi reserverar vill inte förorda ett generellt eller temporärt förbud. Vi menar att det inte löser problemen. Och här kan vi hänvisa till erfarenheter både i vårt land och i andra länder, där man har provat detta. Det motverkar också den strävan som statsmakterna under senare år har haft att söka få en förskjutning från starkare till svagare drycker. Och där var faktiskt mellanölet avsett som ett av medlen. Det vill också synas som om vi i det fallet är på rätt väg. Systembolaget har där kommit till intressanta siffror. År 1971 var det första året som bolaget sålde

mindre sprit än vin. Spritkonsumtionen sjönk från 53 miljoner liter till knappt 51 miljoner. Däremot ökade vinförsäljningen från 51 miljoner till 56 miljoner liter.

Men ännu mer anmärkningsvärt och glädjande är att den totala alkoholförsäljningen per vuxen i vårt land – mätt i ren, alltså hundra procentig alkohol -- har sjunkit. Det är faktiskt första gången det har inträffat sedan 1960-talet, bortsett från strejkåret 1963. Spritkonsumtionen var under 1971 lägre än under motboksåren 1947--1954 och den nedgången gäller också för mellanöl, vanligt öl och starköl, inte bara för 1971 utan den började faktiskt tidigare. För första gången har en obruten ökning av den totala alkoholförsäljningen förbytt i en minskning.

Det bör också framhållas att den starka stegringen av alkoholkonsumtionen huvudsakligen beror på öl – det vill jag gärna betona. Men om denna förskjutning är resultatet av propagandan mot starksprit, så är den ju ändå värdefull. Det är synd att den samtidigt skapar sådana problem för ungdomen som vi diskuterar i dag. Men även om 1971 var ett lågkonjunkturår vågar jag påstå att nedgången inte är temporär utan ett resultat av en medveten propagandastyrning av konsumtionen.

Man får inte heller bortse från att ungdomens ökade konsumtion av öl också är en följd av levnadsstandardens stegring. Den totala alkoholkonsumtionen i industriländerna visar under de senaste decennierna en ökning som står i direkt relation till höjningen av levnadsstandard. Man skall alltså inte låta sig förledas att tro att man löser detta problem så enkelt som många föreställer sig. I dessa andra länder kan man däremot inte påvisa den förskjutning mellan olika drycker som vi i vårt land har åstadkommit med vår styrning. Därför får man vara försiktig med att skylla allt på mellanölet. En ökad alkoholförbrukning ligger liksom i tiden, oavsett mellanölet.

Man kommer aldrig förbi att missbruket beror på många faktorer, om vilka vi vet alldeles för litet. Vi har inga hållbara analyser av detta. Därför vill vi så nära inpå alkoholpolitiska utredningens väntade betänkande inte tillgripa så drastiska åtgärder som majoriteten föreslår utan tillstyrker propositionens förslag, som ändå innebär att man temporärt gör mellanölet svårtillgängligare. Man bör ha en riktigare bild av missbrukets karaktär och vad ett förbud kommer att medföra, t. ex. om man därmed driver ungdomen i ännu värre fördärv. Missbruk är ofta inte en isolerad företeelse. Det förekommer i samband med andra alkoholdrycker och även narkotika. Alkoholpolitiska utredningen säger bl. a.: "Genom att försvåra åtkomsten av mellanöl utan att undanröja de bakomliggande orsakerna till missbruket riskerar man att detta kanaliseras till andra medel, vilkas verkningar kan vara allvarigare än mellanölets." Vi får heller inte bortse från att följderna kan bli langning, hembränning och missbruk av teknisk sprit, för att nu inte tala om narkotika.

Majoritetens förslag innebär, som sagt, ett klart förbud. Det medger varken tillverkning eller försäljning av mellanöl – det måste vi vara på det klara med. Jag vill bara nämna att det då kan uppstå arbetslöshet inom industrin – det har man ju tidigare, t. ex. i går, talat så vackert om att man måste förhindra. Men största förlusten, om man inför ett förbud,

kommer naturligtvis detaljhandeln att drabbas av, något som man kanske borde tänka på. Det kommer vidare att bli ett skattebortfall på ca 500 miljoner kronor. Det är en uträkning som kansliet gjort och garanterar är riktig. Det utgår ju också moms på den försäljning som då bortfaller.

Majoriteten vill klara detta genom att begära att Kungl. Maj:t till höstriksdagen föreslår skärpt beskattning av öl. Det är enligt min mening helt otroligt att man på den vägen kan få in dessa pengar. Vore det inte under dessa omständigheter klokare att man följde departementschefens förslag och tillgrep dessa temporära åtgärder, när man ändå skall vänta till höstriksdagen för att få finansieringsfrågan bedömd och få förslag från alkoholpolitiska utredningen?

Jag vill, herr talman, ta upp ett par andra frågor i samband med propositionen 61. I en motion har påpekats det problem som 18-årsgränsen kan innebära för de handelsanställdas del, och detta får vi naturligtvis inte negligera. Det har visat sig att ungdomar under 18 år i provokativt syfte — för att bevisa att ungdom under 18 år kan köpa mellanöl — gått in i butikerna och köpt öl. På folknykterhetens dag sade en framstående man i ett anförande — vill jag minnas — att provokationer av motsvarande slag och angiveri kan bli följderna av en lagstadgad 18-årsgräns. Det är uppenbart att detta gagnar varken nykterheten eller nykterhetsrörelsen.

Oron från de handelsanställdas sida kan därför enligt min mening naturligtvis vara berättigad. Man kan förstå att de befarar problem med 18-årsgränsen; det är vi medvetna om. Men här får man sätta in en ordentlig kontroll och följa upp frågan, inte bara vi utan också APU. Men vi anser att de handelsanställda får ett starkt stöd då de i tveksamma fall kan stödja sig på en faktisk lagstiftning — visserligen gäller inte lagen ännu, men vi förutsätter att alkoholpolitiska utredningen följer upp denna fråga i sitt fortsatta arbete.

Slutligen har samma motionärer yrkat att riksdagen skall slopa den kommunala rätten att meddela dispens för försäljning av öl på annan tid än vardagar mellan kl. 8 på morgonen och 20 på kvällen. Det är naturligtvis ett led i strävan att göra mellanölet svårtillgängligt, men vi har ändå inte ansett oss kunna tillstyrka motionen. För min del vill jag gärna understryka att jag förutsätter att kommunerna ändå förhåller sig så restriktiva i detta avseende som omständigheterna medger.

I en reservation behandlas frågan om vart informationsanslaget på 5 miljoner kronor skall gå. Från visst håll hävdas att beloppet skall gå till CAN, men propositionen föreslår ungdomsrådet. Kulturutskottet har uttalat sig för detta, och vi ansluter oss helt och hållet till vad kulturutskottet har sagt på den punkten. Vi menar att detta är ett ungdomsproblem, och vi tror att ungdomen själv kan bäst tala med och få kontakt med ungdomen. För min del har jag klart för mig att ungdomsrådet bör få anslaget, men det skall givetvis vara en god kontakt med CAN och man skall sköta denna fråga på ett förståndigt sätt.

Då vi reserverar inte anser oss kunna rekommendera ett förbud utan kännedom om dess alla konsekvenser och då alkoholpolitiska utredningen snart väntas framlägga sitt betänkande, som bör ge oss större möjlighet att bedöma frågan i dess stora alkoholpolitiska sammanhang,

och då inte ens majoritetens förslag med hänsyn till finansieringsfrågan kan i sin helhet bedömas förrän tidigast vid höstriksdagen, yrkar jag bifall till de av mig m. fl. framställda reservationerna 1 och 3 i skatteutskottets betänkande nr 30.

Herr tredje vice talmannen, som under detta anförande övertog ledningen av kammarens förhandlingar, tillkännagav att anslag utfärdats om sammanträdets fortsättande kl. 19.30.

Herr NILSSON i Trobro (m):

Herr talman! Då vi nu behandlar detta betänkande, vill jag först erinra om att spritkonsumtionen under de senare åren har förändrats så att man kan skönja en övergång till alkoholsvagare drycker, vilket ligger i linje med vad riksdagen tidigare uttalat sig för. Vi har en utredning som fortfarande sysslar med dessa problem, och då kan det väl knappast vara riktigt att bryta ut mellanölet ur sitt alkoholpolitiska sammanhang och genomföra en särslagstiftning genom att införa förbud för detsamma eller ge det karaktären av rusdryck, vilket skulle innebära ungefär samma sak.

Det går inte att göra någon säker prognos för konsumtionsutvecklingen, om Systembolaget skulle kunna överta försäljningen av mellanölet. Det står emellertid klart att en stor del av försäljningen då kommer att falla bort, vilket i sin tur leder till att tillverkningen går ned med därav följande arbetslöshet för dem som är anställda i produktionen. Om systembolaget skall kunna överta försäljningen, måste stora summor läggas ned på grund av ökat lokalbehov. Stora förluster kommer att drabba detaljhandeln, vars lokaler dimensionerats för denna försäljning och där vinsten på mellanölsförsäljningen ingår i lönsamhetskalkylen. Detta kan, såsom vi ser det, komma att leda till delvis ökade livsmedelskostnader.

Skattebortfallet kan bli ganska stort och kan röra sig kring 400–500 miljoner kronor. Om detta skall kompenseras genom nya skatter på övriga drycker, blir det avsevärda prishöjningar. Vår alkoholbeskattning befinner sig redan nu på en sådan nivå, att väsentliga skärpningar kan medföra konsekvenser som motverkar både de nykterhetspolitiska och statsfinansiella strävandena. De kan leda till ökad hembränning, smuggling, langning, missbruk av teknisk sprit och narkotikamissbruk.

Man bör inte gå emot en bred opinion som vill ha kvar mellanölet. Departementschefen har uttalat att han med hänsyn till remissyttrandena tvekade att ta upp mellanölsfrågan med förtur, eftersom åtskilliga grupper, som tidigare fann mellanölsfrågan oroande, numera inte vill förorda några förhastade åtgärder och kraven numera främst kommer från nykterhetsrörelsen, som var motståndare till mellanölets införande. Det är inte troligt att ett förbud mot mellanöl har en starkare förankring i den allmänna opinionen. Förbud brukar över huvud taget inte lösa några problem.

Den i propositionen föreslagna 18-årsgränsen bör vara till fyllest för att hindra de yngre tonåringarna att skaffa sig tillgång till mellanölet. APU har framhållit behovet av att man ser till att gällande bestämmelser efterlevs, att en effektiv kontroll sker och att överträdelse beivras.

Departementschefen har helt anslutit sig till dessa förslag, och jag förmodar att APU kommer att ägna särskild uppmärksamhet åt detta problem i sitt fortsatta arbete.

Under den senaste tiden har en mängd propagandalitteratur överlämnats åt oss, och däri framhålles de svåra verkningar som mellanölet har på ungdomen. Det är högst beklagligt om så är fallet, men det kan inte vara någon stor procent som hemfaller åt detta missbruk. Det stora flertalet av våra ungdomar är skötsamma och skall inte stämplas därför att ett fåtal missköter sig. Jag tror på införandet av 18-årsgränsen och att detta beslut följs upp med upplysning och propaganda, vartill har föreslagits 5 miljoner kronor. Denna propaganda bör bl. a. inrikta sig på ungdomens sociala, kulturella och fritidspolitiska tillvaro.

Herr talman! Med dessa ord ber jag få yrka bifall till reservationen 1, som är undertecknad av herr Brandt m. fl.

Herr WÄRNBERG (s):

Herr talman! När mellanölet kom till år 1965 var några av motiveringarna att man skulle tillskapa en dryck som skulle försälas i livsmedelshandeln och att det skulle vara en måltidsdryck av sådan kvalitet att konsumenterna blev tillfredsställda ur smaksynpunkt. Men det anfördes också nykterhetspolitiska skäl. Genom att försäljningen skulle ske i livsmedelshandeln, menade man, skulle konsumenterna hålla sig borta från försäljningsställena för starkare drycker. Man menade också att den påbörjade övergången från starkare till svagare drycker skulle sätta fart. Det anfördes att man, genom att flytta alkoholgränsen för rusdrycker några tiondels procent uppåt till 3,6 viktprocent, skulle få en gynnsam nykterhetspolitisk effekt - hur ologiskt detta resonemang än kunde vara.

Mellanölets försäljningsframgång infriade helt de högt ställda förväntningarna hos bryggerinäringen och handeln, men huruvida denna försäljningsframgång var ett utslag av det nya ölets smaksensationer eller av den ohämmade reklamkampanjen är en fråga som är svår att besvara. Vi vet dock att senare utförda prover, som företagits bland konsumenter för utrönande av hur smaken på öl med olika alkoholhalter verkar, har resulterat i att enbart experterna kunnat säga vilket öl som var vilket, om etiketterna saknades. Vi vet också att mellanölet introducerades med en våldsamt reklam och propaganda - som därefter hela tiden har följts upp - som drog sådana kostnader att de 5 miljoner kronor som finansministern nu föreslår som moteld närmast verkar som en droppe i havet.

Om orsakerna till mellanölets försäljningsframgångar således kan diskuteras, är det emellertid helt klart att detta öls tillskyndare totalt felbedömde den nykterhetspolitiska effekten. På detta område har utvecklingen blivit just den som de varnande rösterna förutsade. Det blev ingen övergång från starkare drycker till svagare utan precis tvärtom. Spritkonsumtionen ligger i stort sett stilla på den höga nivån, och jag återkommer härtill senare. Men under mellanölsperioden fram till 1971 har starkölsförsäljningen på ett år ökat från 19 miljoner liter till 29 miljoner liter. Och starkölet har en procentsats av 4,5 medan mellanölet har 3,6. Det är alltså en uppgång till starkare drycker. Den relativt

alkoholsvaga vanliga pilsnern, som har en alkoholhalt av 2,8 procent – alltså 0,8 procent lägre än mellanölet – har kommit i kläm och nästan blivit helt utslagen.

År 1964 – dvs. före mellanölsreformen – såldes här i landet 228 miljoner liter pilsner och 1971 var summan 68 miljoner liter. När det gäller lättöl har man under det senaste året noterat en försäljningsframgång, men om man gör en jämförelse med år 1964 finner man att försäljningen ligger på ungefär 53 miljoner liter båda åren. Under mellanölstiden har emellertid den totala ölkonsumtionen i liter räknat dessutom gått upp med ca 50 procent genom att mellanölet säljs i så stor skala, eller närmare bestämt 314 miljoner liter. Den totala alkoholkonsumtionen i landet – om man räknar alla sorters alkoholhaltiga drycker och räknar per invånare över 15 år – har sedan 1964 stigit med 30 procent, eller från fem till sju liter alkohol per invånare. Och det är mellanölets förtjänst!

Jag nämnde tidigare att spritkonsumtionen under mellanölstiden stått stilla, och detta har nu av ölets vänner tolkats som en stor framgång. Samma argument har använts av dem som fogat reservationer vid utskottsbetänkandet. Man kan först konstatera att anspråken inte är särskilt stora. Reservanterna är nöjda med att man lyckats stabilisera spritkonsumtionen och dess skadeverkningar på den höga nivå där den låg före år 1965 genom att skapa en annan sorts alkoholkonsumtion med de nya problem den har medfört. Men inte ens denna klena tröst är självklar. Det är klart att man kan säga: Om inte mellanölet funnits så skulle svaga grupper ha hittat något annat berusningsmedel såsom sprit, narkotika, sniffning eller annat, och då är mellanölet att föredra. Men det finns inte ett spår av bevis för ett sådant antagande. Det bevismaterial som finns är inte stort men det pekar i klart motsatt riktning. Man kan nämligen på ganska säkra grunder anta att till mellanölets synder skall läggas att det troligen blivit inkörsporren till ännu värre saker, att det har blivit en tillväxningsdryck. Bästa beviset härför är att man kan konstatera att det är just under den tid som mellanölet har funnits i livsmedelshandeln som missbruket av andra gifter, inklusive sniffning, har brett ut sig mest. Det tycker jag är det mest slående beviset.

Beträffande stagnationen i spritkonsumtionen kan bara konstateras att den visade ungefär samma utveckling också före mellanölstiden. De tio mellanölsfria åren efter den stora alkoholrevolutionen har visat precis samma utveckling, och försäljningskurvorna kan på intet sätt kopplas samman med försäljningskurvorna för öl. Däremot kan ett klart samband spåras mellan spritförsäljningen och vinkonsumtionen.

Nya systembolaget har alltsedan mitten av 1950-talet drivit sin propaganda för vin, och konsumtionen därav har under den tiden tredubblats med stark accent på den senaste tiden. Man torde alltså kunna säga att Systembolaget haft en viss framgång med sin reklam, även om den naturligtvis har kommit i skymundan för de framgångar som ölhanteringen har haft i sin skrupelfria reklam för sin dryck. Men utgångspunkterna och avsikterna har ju också varit helt olika. Systembolaget har haft att utan vinstintressen styra konsumtionen efter de riktlinjer som riksdagen beslutat, medan ölnäringens målsättning har varit

att sälja så mycket som möjligt, att tjäna så mycket pengar som möjligt utan hänsyn till verkningarna. Det låter nästan som ett hän när en bryggeridirektör i radio talar om att om det blir ändringar i sättet att försälja mellanöl, måste riksdagen och samhället ta ansvaret, enkannerligen då för sysselsättningen. Min fråga blir: Vilket ansvar har direktören tagit för de skador som hans näring orsakat?

I en informationskrift som Bryggareföreningen utsänt till riksdagens ledamöter talas om att ölskatten räcker till så och så många tusen vårdplatser, men naturligt nog nämns inte ett ord om det behov av nya vårdplatser som just den näringen skapat.

Riksdagen har vid två tillfällen under senare tid uttryckt sin oro över alkoholkonsumtionens utveckling och mellanölets andel däri. Herr Brandt har själv såsom ordförande undertecknat det senaste betänkandet från skatteutskottet med detta innehåll. Herr Brandt här i dag ytterligare understrukt den oro han känner. Alkoholpolitiska utredningen har – enhälligt, om jag inte minns fel – konstaterat samma sak. Personligen här jag inte stort annorlunda bedömningar än APU, men när det gäller åtgärder för att råda bot på det onda skiljer sig bedömningarna. Man fick nästan det intrycket att APU lade fram ett förslag med små marginella ändringar av dagens system bara för att på något sätt ge riksdagen ett förslag till åtgärder som kunde hålla den lugn. Förslaget innebär lagstadgad 18-årsgräns och försäljning endast över disk. Ingen av de föreslagna åtgärderna var särskilt omfattande, men finansministern plockade ändå bort hälften och föreslog bara 18-årsgränsen. Utskottsmajoriteten menar att detta förslag innebär så små förändringar att det närmast är att betrakta som ett slag i luften och med mycket små verkningar mot det missbruk som alla har konstaterat föreligger. Förslagets största svaghet ligger i att lagen om 18-årsgräns inte effektivt kan efterlevas. Svagheten nr 2 är att snabbköpskassörskor och affärsbiträden skall agera som lagens hantlangare. Det är inte så lätt när det kolliderar såväl med kundens som affärsinnehavarens intressen. 18-årsgränsen kommer således troligen aldrig att effektivt kunna upprätthållas, liksom man kan befara att langningen från livsmedelsbutiken blir nästa stora problem.

Då således varken APU:s majoritet eller finansministern kunnat anvisa någon väg att lösa svårigheterna har utskottet tvingats angripa mellanölsproblematiken från andra utgångspunkter.

Som jag i början av mitt anförande antydde, fanns inte de stora ölungdomsproblemen före 1965, då vi hade ett öl i livsmedelsbutikerna med en alkoholhalt av bara 2,8 procent. Det kan naturligtvis inte med säkerhet sägas att allt skall återgå till denna relativa problemfrihet om man återgår till det alkoholsvaga ölet, men de största förutsättningar finns i alla fall att vi skall få ett bättre sakernas tillstånd.

Utskottsmajoriteten har därför anslutit sig till den uppfattning som APU-ledamöterna Burman och Nyberg företräder liksom de motionärer som velat klassificera mellanölet som rusdryck så att det därmed endast får försäljas i systembutikerna. Med undantag för herr Hörberg anser dock utskottsmajoriteten att man får sätta tilltro till systembolagets bedömning att man inte kan ombesörja försäljningen i den omfattning

som i dag sker i livsmedelshandeln. För att därför minska efterfrågan föreslår utskottet, att den särskilda skatteklassen för mellanöl slopas och att skatteförhållandet därmed blir detsamma som rådde 1964.

Reservanterna i utskottet har mobiliserat en del skäl för att mellanölet även fortsättningsvis bör distribueras på samma sätt som i nuläget. Ett av skälen är av mycket pessimistisk art, nämligen att ungdomen *måste* ha berusningskällor och att den därför kommer att söka ersättningsmedel för mellanölet som är värre. Jag har tidigare i mitt anförande talat om hur illa det påståendet stämmer överens med verkligheten.

Så anför reservanterna statsfinansiella skäl och säger att skattebortfallet blir inemot 500 miljoner kronor. Men de bryr sig inte om att i sak bemöta utskottsmajoriteten, som ju ändå i sin skrivning anvisat på vilket sätt skattebortfallet skall kompenseras. Man polemiserar i stället mot den ytterligare förbättring av samhällsekonomin i följd av minskade kostnader för polis och sociala ändamål som beräknas kunna bli följden men som utskottsmajoriteten inte har för avsikt att räkna in i skattetäckningen. För övrigt är det mig veterligt första gången som ett utskott har rekommenderat riksdagen att anta ett uttalande som motiverar en stor alkoholkonsumtion med statsfinansiella skäl.

När reservanterna räknat med inemot 500 miljoner kronor i skattebortfall, så har de inte bara räknat dagens hela skatteintäkt på mellanölet utan de har också räknat in den föreslagna höjningen från den 1 januari nästa år, vartill man också måste lägga en viss konsumtionsökning för att komma upp till de 500 miljonerna. Men det märkvärdigaste av allt är att reservanterna tydligen räknar med att de som i dag dricker mellanöl i fortsättningen skall dricka vattenledningsvatten. Vore det så enkelt att lösa alkoholproblemet, så är utskottsreservanterna att gratulera.

Majoriteten har en annan uppfattning. Mellanölskonsumenterna kommer väl i huvudsak att lämna den drycken — det skall inte bli något förbud på den men kanske den inte ens blir intressant för bryggerierna att tillverka i fortsättningen — och gå över till någon annan dryck, och pilsner kommer väl att återta sin förlorade terräng. Konsumtionsförändringarna för starköl och lättöl blir inte så stora och jämnar väl troligen ut varandra i stort sett. Då skatten på A-ölet är 60 öre per liter och på B-ölet, dvs. säga mellanölet, 1 krona och 30 öre per liter, uppstår ett skattebortfall. Konsumtionen av mellanöl uppgick år 1971 till 314 miljoner liter, vilket innebär att skattebortfallet blir 220 miljoner kronor och inte 500 miljoner kronor. Om summan slås ut på den samlade ölkonsumtionen, blir kanske pilsnern 15–20 öre dyrare per flaska än den är i dag, vartill kommer att förslaget till nya skatter från den 1 januari nästa år höjer priset på pilsner med ytterligare 2 öre per flaska utöver propositionsförslaget.

Utskottet anser dock att pilsnern inte ensam bör svara för den ökade skattebördan, utan att relationen till andra drycker bör beaktas. Därför beställer man hos Kungl. Maj:t ett skatteförslag till höstrikedagens början, i vilket lämpliga avvägningar bör göras. För den mellanölskonsument som övergår till alkoholsvagare dryck innebär det ändå en besparing, då det utöver skatten också är en annan liten prisskillnad mellan pilsner och mellanöl. Och det kan ifrågasättas om han känner någon smakskillnad.

Ett annat märkligt argument som reservanterna använder sig av är sysselsättningen. Detta argument förutsätter också att mellanölskonsumtionen skall övergå till vattenledningsvatten. Åtgången av arbetskraft kan nämligen inte variera särskilt mycket om drycken som tillverkas har 8 tiondels procent lägre alkoholhalt. Samma sak kan sägas om utrymmena i livsmedelshandeln och att ökade priser på andra varor skulle bli följderna om mellanölet kom bort. Annars måste reservanterna mena att handeln har passat på och tagit litet extra avans just på mellanölet. Det skulle i så fall vara ett praktexempel på hur det enskilda vinstbegäret nu har slagit sin rot i alkoholhandeln. Jag tycker det verkar som argumentnöd om man måste använda människors naturliga oro för sysselsättningen för att bevara kvar en dryck som i sin legitima användning så lätt kan ersättas av en annan och som när den används ansvarslost skapar stora problem.

Den enda sysselsättning som jag kan se blir lidande vid en klassificering av mellanölet som rusdryck är den som ordningsmakten, socialarbetare och försäkringsfolk har. Jag trodde verkligen det var en Gudi behaglig gärning om man kunde begränsa dessa människors arbetsuppgifter. Men är det bara fråga om att skapa sysselsättning oberoende av vad som åstadkommes så har jag naturligtvis fel.

Den andra frågan som berörs i propositionen och utskottsbetänkandet är viktig, men inte på samma sätt, och det är ett värdefullt komplement till själva lagstiftningen. Jag menar här upplysningskampanjen. Som jag förut sagt, ser jag upplysningskampanjen som en moteld till de försäljningsansträngningar som görs från öl- och alkoholnäringarna och även från illegala källor. Det kan tyckas att utskottsförslaget undanröjer det största behovet av en upplysningskampanj, men så är ingalunda fallet. Det finns tillräckligt mycket farliga drycker och droger ändå som mer än väl motiverar att pengar anslås till den föreslagna kampanjen. Utskotts-majoriteten delar propositionens förslag, att folkrörelserna och föreningslivet bör vara de som svarar för att kampanjen förs ut till allmänheten och speciellt till ungdomen, men man anser det angeläget att pengarna används till en upplysningskampanj om alkoholen och narkotikans verkningar och inte till ett allmänt föreningsstöd och att det heller inte blir en kampanj som huvudsakligen arbetar med att beskriva alla de brister som det svenska samhället i dag är behäftat med. Även reservanterna har ju för övrigt konstaterat att den ökande alkoholkonsumtionen snarare är ett utslag av stigande levnadsstandard än tvärtom.

Sedan många år finns en halvstatlig organisation vars namn numera är Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning (CAN) till vilken organisation utöver nykterhetsrörelsen praktiskt taget hela Folkrörelse-sverige är anslutet. Denna organisation har haft upplysningsfrågorna som sin huvuduppgift, och man har blivit specialist på detta område. Det förefaller därför majoriteten i utskottet mest naturligt att CAN är den riktiga instansen när det gäller fördelningen av kampanjens medel och att dess erfarenhet betyder mer än statens ungdomsråds något större kontaktytor mot ungdomen.

Jag har medvetet inte gått in på några mer eller mindre säkra

intervjuundersökningar som gjorts. En undersökning som inte har officiell prägelse och inte är kontrollerad kan styras mer eller mindre. APU har hänvisat till någon med officiell prägelse, och jag vill endast nämna att den undersökning som gjorts vid skolor, sociala myndigheter och hos polisen entydigt pekar åt ett håll, nämligen ökade besvärigheter med mellanölet, och för övrigt tror jag att det för kammarledamöternas ställningstagande räcker med de personliga iakttagelser man själv gjort.

Det har pratats i denna fråga som om den enbart skulle drivas av landets nykterhetsrörelse. Det är att överskatta denna rörelses slagkraft. Mellanölet har blivit ett socialt problem för alla grupper. Låt mig avslutningsvis återropa ett citat från en känd man som fru Åsbrink använde för en liten tid sedan och som löd: "Här är icke jude eller grek, här är icke träl eller fri, här är icke man och kvinna." Låt mig själv fortsätta: Här är inte fråga om nykterist mot ölkonsument utan här är en fråga om hur vi alla skall gemensamt göra vårt samhälle så bra som möjligt, och ingen kommer ifrån sitt ansvar. Det är ytterst fråga om solidaritet olika grupper emellan. Den starke skall hjälpa den svage, och här gäller det om den konsument som använder mellanölet utan att det uppstår några problem är beredd att avstå därifrån eller att få litet extra besvär för att skaffa det och därmed hjälpa den svage som inte orkar klara sig lika bra. Kan vi för övrigt med någon styrka angripa den nedbusning som vi är överens om pågår, skrika på polis och kraftåtgärder, om vi samtidigt i alla livsmedelsbutiker tillhandahåller en av de viktigaste förutsättningarna för denna s. k. nedbusning?

Nu är utskottsmajoriteten inte så optimistisk -- eller skall jag säga blåögd -- att den tror att försvinner bara mellanölet från livsmedels-handeln så är alla problem lösta. Men man tror att det finns en väsentligt mycket större chans att förhållandena skall bli bättre. Och det sämsta man kan göra för att lösa ett problem är att inte göra någonting eller att göra vad som ligger närmast därtill, och det är det som reservanternas förslag innebär.

Herr talman! Jag ber med det sagda att få yrka bifall till skatteutskottets förslag i dess betänkande nr 30.

I detta anförande instämde fru Normark, herrar Hedström och Stadling, fröken Sandell, herrar Magnusson i Grebbestad, Henrikson, Lundberg och Olsson i Asarum, fru Eriksson i Stockholm samt herr Jädestig (samtliga s).

Herr BRANDT (s) kort genmäle:

Herr talman! Alla har väl vid det här laget tagit ställning i denna fråga, och jag hade därför inte tänkt polemisera särskilt mycket. Jag skulle i mitt anförande nöja mig med att tala om hur vi ser på denna fråga. Men kanske skall jag ändå tillåta mig att säga några ord med anledning av vad herr Wörnberg yttrade.

Jag vill ytterligare betona att det nu kommer vittnesbörd från många talare om de svåra problem som sammanhänger med mellanölet, och jag sade inledningsvis att vi känner till detta lika bra. Jag påverkas alltså inte personligen av dessa vittnesbörd, utan frågan är vilka resultat man uppnår

med de åtgärder man vill genomföra.

Herr Wårnberg raljerade med minskningen av den totala alkoholkonsumtionen. Jag vill framhålla att det förhållandet, att den totala konsumtionen av maldrycker har sjunkit från 1969, väl ändå är värt att notera. Nykteristerna, som tar så allvarligt på denna fråga, skall alltså inte försöka trolia bort den omständigheten att det har blivit en stagnation i alkoholkonsumtionsutvecklingen. Det måste väl för er vara värt att notera i nästan högre grad än för dem som inte är nykterister. Jag tillät mig uttala min tillfredsställelse över att det nu förhoppningsvis är slut på den oavbrutna stegringen. Det måste väl ändå vara något att notera utan att man fördenskull säger att allting är bra, men vi fortsätter efter denna linje.

Herr Wårnberg sade vidare beträffande de 500 miljonerna att detta var första gången man i en alkoholpolitisk debatt i riksdagen hade motiverat en stor alkoholförtäring med statsfinansiella skäl. Men skillnaden i detta fall är ju att man nu inte diskuterar åtgärder mot alkoholkonsumtionen t. ex. i form av prishöjningar utan att utskottsmajoriteten föreslår en åtgärd, som medför ett underskott på ca 500 miljoner kronor. Vi måste väl ändå försöka ta reda på hur man skall klara detta. Man kan inte blunda för det, och det gör ju inte heller utskottet, som för övrigt vill ha en höjning över hela linjen.

Jag kan vidare slå fast att jag inte fick något besked om konsekvenserna av ett förbud. Vi vet ingenting om vilka verkningar ett mellanölsförbud medför. Vi har ingen aning om detta, eftersom det inte finns någon sådan analys. Och att mellanölet inte har skulden till narkotikamissbruket visas av att sådant missbruk förekommer även i länder, där man kanske inte dricker öl alls.

Herr WÅRNBERG (s) kort genmäle:

Herr talman! Låt mig börja med statistiken. Det är tänkbart, om man lägger ihop alla sorter, att det varit en mikroskopisk minskning av ölkonsumtionen under det senaste året. Men i propositionen står det att 1969 dracks 310 miljoner liter mellanöl, 1970 314 miljoner och 1971 också 314 miljoner liter, så mellanölet har faktiskt inte minskat.

Herr Brandt säger att vi inte bevisat att ett slopande av mellanölet skapar ett bättre förhållande. Nej, vi har inte kunnat bevisa någonting, men alla tecken pekar åt det hållet. Dessutom har herr Brandt inte företett några som helst bevis för att det kommer att gå som han säger. Däremot visar utvecklingen att vi troligen har rätt.

Herr Brandt uttrycker oro för utvecklingen, men han vill inte göra någonting därför att han inte har absolut klara bevis för att den föreslagna åtgärden kommer att leda till en förbättring. Jag har sagt att det sämsta man kan göra är att göra ingenting eller närmast därtill.

Jag har fortfarande ingen anledning, herr talman, att göra annat än yrka bifall till skatteutskottets betänkande.

Herr ERIKSSON i Bäckmora (c):

Herr talman! Det har nu gått sju år sedan riksdagen den 21 maj 1965 fattade beslut om införandet av mellanöl. Den tidsperiod som har gått

sedan dess har givit oss lärrika erfarenheter av vilka verkningar beslutet fått för samhället och framför allt för dagens ungdomsgeneration.

Det sades i den debatt som föregick 1965 års beslut att motivet för ett mellanöl var att erbjuda allmänheten ett godare och ett fylligare öl. Erfarenheterna har visat att uttalandet stämde åtminstone på en punkt. Det blev faktiskt "fylligare". Det goda man avsåg förbyttes snart i det onda, och det är vad sju års erfarenhet har lärt oss.

Det finns, herr talman, en gammal sanning i Havamal, som också dagens situation har bekräftat:

Ej är så gott som gott man säger

ölet för människors ätt.

Ju mer du dricker, dess mindre vet du

vart ditt vett tar vägen.

Öldrickandet är något av mänsklighetens gissel, som varje samhälle och varje generation sannolikt fått erfara, men jag vill ändå starkt ifrågasätta, om öldrickandet någonsin varit mera "inne" bland ungdomen än vad fallet är i dag. Vi må betänka att varje år konsumeras ungefär 300 miljoner liter mellanöl, och det är en förgiftning av samhället, som verkar svårt nedbrytande på människorna. Men det oaktat fanns det en ledamot av riksdagen, som så otåligt väntade på en proposition om mellanöl att vederbörande måste efterlysa densamma interpellationsvägen. Vad den prestationen fick för återverkningar behöver jag inte närmare belysa. Vi kan ändå konstatera, var vi än står i denna fråga, att alkoholens skadeverkningar i vårt svenska samhälle utgör ett allvarligt hinder för det välförstånd och den trygghet som vi vill skapa.

Oron för mellanölets skadeverkningar gäller främst ungdomen, och dagens ungdomsgeneration är mer än någon tidigare utsatt för påverkan till ett avancerat öldrickande, inte minst på grund av mellanölets lättillgänglighet i 13 000 livsmedelsbutiker. Det är därför som skatteutskottets majoritet föreslår att mellanölet skall försälgas endast i systembolagets butiker och behandlas som starksprit. När vi 1965 diskuterade mellanölet siade man om en övergång från starkare drycker till det svagare mellanölet. Det blev inte riktigt så. Vi fick en mera markant övergång från den svagare pilsnern till det starkare mellanölet, och därmed kom det att också förfela sin verkan. Personligen måste jag säga att man inte botar ett redan alkoholsjukt samhälle genom att man tillskapar en ny ölsort. Det tillhör också de erfarenheter som vi fått göra. Jag skall självfallet inte avkunna några domar över jasägare och nejsägare, men de som bildade riksdagsmajoriteten för mellanölet 1965 påtog sig ett ansvar som rimligen inte borde upprepas i dag.

Mellanölet blev den stora ekonomiska framgång för bryggerierna och aktieägarna som några av oss hade djärvheten att framhålla i riksdagsdebatten 1965. Lika stor som framgången blev för dessa, lika stora blev alkoholskadorna för samhället. Rimligen borde det vara så att de som tar vinsterna av ölhanteringen också borde bära samhällets kostnader för alkoholskadorna.

Det var beklämmande att följa propagandan för mellanölet från tillverkarnas sida. Helt cyniskt inriktade de sin försäljningskampanj på

ungdomen. Landet dränktes i färgglada broschyrer och affischer där ungdomen tyckte att det var skönt med mellanöl, och i tidningarna annonserades för miljontals kronor. TV hade den goda smaken att inför dagen D montera upp sina kameror framför bryggeriernas portar för att få den första bilden på de fullastade långtradarna på väg att sprida ut sitt gift i samhället.

Men det dröjde inte så länge förrän denna hallelujastämning började få inslag av eftertankens kranka blekhet. Rapporter från skolmyndigheter, polisen och sociala myndigheter om brott och våld som tätt följde i bland annat mellanölets spår strömmade in.

Vid val av åtgärder för att minska konsumtionen bland ungdomen och begränsa mellanölets lättillgänglighet har majoriteten i skatteutskottet stannat för ett mera radikalt förslag än vad alkoholpolitiska utredningen föreslagit och vad finansministern föreslår i sin proposition, som egentligen bara innebär en lagstadgad 18-årsgräns för rätt till inköp. Herr Wärnberg har i egenskap av utskottets talesman på ett utförligt sätt redogjort för utskottets förslag, och jag skulle kunna nöja mig med att helt instämma i hans anförande. Några ytterligare synpunkter vill jag ändå anföra.

Jag vill ingalunda påstå att utskottets förslag löser hela detta problem med mellanölet och dess skadeverkningar, men ett beslut av riksdagen enligt utskottets förslag är ändå ett allvarligt menat försök att angripa de symtom som lett fram till dagens missförhållanden. De samtal som jag haft med ungdomar som redan blivit vanebrukare av mellanöl har ganska entydigt gett vid handen att debuten skedde genom lättillgängligheten i livsmedelsbutiken. Om åtkomsten av mellanölet krävt en resa på några mil till en systembutik, hade inte frestelsen och nyfikenheten varit lika påträngande. Man kan därför gå ut från att intresset för mellanöl och frestelsen att köpa det minskar med ökade avstånd till butiken och med den skärpta kontrollen vid inköpen.

Eftersom mellanölet är inkörsporten till starkare drycker måste den förebyggande åtgärden vara att försöka fördröja debuten så länge som möjligt. Kan vi, herr talman, på det sättet och med de åtgärderna bara rädda hundra ungdomar från en tidig alkoholdebut eller en debut över huvud taget har vi vunnit en mycket stor framgång.

Skatteutskottets förslag har också fått ett kraftigt gensvar hos allmänheten. Jag förmodar att ni, ärade kammarledamöter, i dessa dagar har fått motta petitionslistor, skrivelser och personliga uppvaktningar om att i voteringen stödja skatteutskottets förslag. Aktiva ungdomsgrupper har själva tagit initiativ till opinionsyttringar. Vi på Gävleborgsbänken – och det kan för resten gälla hela riksdagen – har i dag hedrats av en scoutgrupp från Arthur Engbergs födelsebygd som med egenhändigt tillverkade banderoller velat bringa riksdagens ledamöter sin tysta uppmaning att besinna det stora ansvar de har när de i dag skall fatta beslut i denna fråga.

Herr talman! Jag ber med detta att få instämma i det yrkande som framställts av herr Wärnberg, nämligen bifall till utskottets hemställan.

I detta anförande instämde fröken Pehrsson samt herrar Fågelsbo och Magnusson i Nennesholm (samtliga c).

Herr LARSSON i Umeå (fp):

Herr talman! Mellanölsfrågan har blivit ett hett debattämne sedan skatteutskottets majoritet föreslagit att mellanölet inte längre skall få säljas över livsmedelshandeln och att man skall tillämpa de bestämmelser som gällde för öl före mellanölets införande på den fria marknaden.

Vi har som riksdagsledamöter den senaste tiden blivit utsatta för en propagandaapparat som aldrig tidigare både från motståndarna till mellanölet och från dem som tycker att allt är ganska väl beställt som det är och inte önskar den omläggning som utskottsmajoriteten föreslår.

Från motståndarna till mellanölet -- och där finns det stora intressegrupper som står fria från nykterhetsrörelsen -- har framförts de synpunkter som utskottet har gjort sig till talesman för. Risken är att allt yngre åldersgrupper blir brukare av berusningsmedel. De skrivelser som vi har fått motta från det hållet har många gånger varit enkla dokument med namnunderskrifter från grupper som känt sitt ansvar för ungdomen.

Det är bara att konstatera att det vi trodde skulle vara en måltidsdryck av tämligen hög kvalitet i stället blivit vad många befarade -- ett berusningsmedel som genom sin lättåtkomlighet blivit en fara framför allt för yngre åldersgrupper, vilka riskerar att grundlägga alkoholvanor som kan bli ödesdigra för dem i framtiden.

Den andra grupp som sökt påverka oss med sin propaganda synes ha helt andra resurser till sitt förfogande. Här är det inte fråga om att ens antyda mellanölets skadeverkningar, utan här framhåller man bara de värden som ligger i den höga kvaliteten och talar om vilken blygsam konsumtion vi har i vårt land jämfört med andra länder.

Svenska bryggareföreningen har gett oss material som visar vår konsumtion och vilket skattebortfall det skulle bli om skatteutskottets förslag vann riksdagens gillande. Det material som vi har fått är påkostat och snyggt uppställt. Det är ett förnämligt omslag, det är gott papper, det har ett helt annat utseende än vad vi har fått från dem som har velat ta bort mellanölet. Men innehållet är något av det mest cyniska som jag sett. Vi ser här på TV-skärmen att man talar om skattebortfallet och visar vad man med det går miste om: 12 800 vårdplatser på sjukhus eller 20 800 daghemsplatser eller 2 700 universitetslektorer -- allt detta per år.

Nu vet man ändå inte hur stort ett eventuellt skattebortfall skulle bli. Och jag vill liksom herr Wärnberg påpeka att skatteutskottet föreslår vägar för en täckning av det.

Men det allvarliga är hänsynslösheten i de argument som bryggerinäringen för till torgs. Skall vi för att få in en viss summa pengar offra hälsa och framtid för stora ungdomsgrupper? Den värdering som tillskyndarna av det här reklamaterialet står för är främmande för all social och medmänsklig hänsyn. Offra människors hälsa och framtid för att få in pengar! Nu talar bryggerinäringens propagandamaterial inte om annat än statens inkomster på hanteringen, men bakom det ligger givetvis i första hand rent själviska intressen.

Man visar också med staplar hur stora skatteinkomsterna är för olika sorters öl. Som vi ser av det diagram jag nu visar på TV-skärmen svarar starkölet för 59 miljoner kronor i runt tal, mellanölet för 408 miljoner, pilsnern för 40 miljoner och lättölet för 4 miljoner. Det här är en

skrämselpropaganda som man inte trodde att sansade människor i ett modernt samhälle skulle använda sig av.

Den debatt vi nu för kan lätt sätta känslorna i rörelse, men jag tror att man innan riksdagen fattar sitt beslut skall se på frågan från olika synpunkter.

Låt oss först fastslå en sak. Det förslag som utskottet lägger fram löser inte alkoholfrågan mer än till en del. Det kommer att behövas insatser på många områden för att vi skall komma till rätta med problemen.

Det stora flertalet av dem som köper mellanöl använder det som måltidsdryck, och om det blir svåråtkomligt får de göra en uppoffring genom att avstå från vad de tycker är en smaklig måltidsdryck. Det kan dock inte bestridas att just dryckens lättåtkomlighet skapar möjligheter för dem som utnyttjar den som berusningsmedel. Försvårar man åtkomligheten stoppar man givetvis inte alla möjligheter att anskaffa mellanöl, men man stoppar det mesta.

Nu påstås det att vi hamnar i ett allt värre elände, för om ungdomarna inte får köpa mellanöl så tar de till andra farliga gifter. Det är bara vad man tror. Men vi får givetvis inte bara slå oss till ro om mellanölet nu skulle försvinna från livsmedelshandeln. Propaganda och upplysning genom samhällets försorg kommer alltid att erfordras. Att lättåtkomligheten av en rusdryck inleder till köp och missbruk har vi ju fått erfara när vi släppte starkölet fritt i ett par försökslän. Regeringen blev tvingad att stoppa den föreställningen innan försöksperioden var slutförd. Erfarenheterna talar här sitt tydliga språk.

I reservationen 1 bagatelliserar man faran med ungdomens alkoholbruk och söker visa vilka risker vi skulle ta genom att försvåra tillgången till mellanöl. Man erkänner dock att mellanölet är ett berusningsmedel, och därmed tycker jag att man har uttömt de sakliga argumenten för mellanölets fortsatta berättigande som handelsvara i livsmedelsbutikerna.

Vi hade ett pilsnerelände här i landet förr, när den drycken hade en alkoholhalt av 3,2 procent, men problemen försvann praktiskt taget när man sänkte alkoholhalten till 2,8 procent. Detta bevisar att det just är alkoholhalten i ett öl som ställer till besvären. Den legale brukaren av mellanöl, som använder drycken som måltidsdryck, kommer säkert att få uppleva att bryggerinäringen kan tillverka en god dryck med den nuvarande pilsnernas alkoholhalt. Man har lyckats med att få fram en bra dryck på 1,8 procent, och bryggeribranschen skryter gärna om det. Den vanlige konsumenten frågar säkert inte efter en viss mängd alkohol i drycken utan är nöjd om varan har hög kvalitet. Skulle det mot förmodan bli någon liten kvalitetsförsämring, så bör alla ansvarsmedvetna människor acceptera det, eftersom de genom denna s. k. uppoffring kanske räddar många ungdomar från att få alkoholskador.

Dagsläget är det att vi kommit i en kritisk situation i vad gäller ungdomens alkoholvanor, och mellanölet är inkörsporten. Ett misstag begicks när mellanölet infördes, och vi måste nu ha mod att rätta till det. Skadeverkningarna kostar i pengar betydligt mer än vad mellanölet ger i inkomster, och skattebortfallet kan lätt kompenseras enligt utskottets förslag. Skattebortfall och skattekompensation är i detta läge helt ointressanta saker. Vad frågan gäller är att vi har ett svårt socialt problem

som tarvar radikala åtgärder. En av åtgärderna – och den som kommer att ge det snabbaste resultatet – är att stoppa mellanölsförsäljningen från livsmedelshandeln i enlighet med utskottets förslag. Riksdagen har ett ansvar för de unga i vårt land. Låt oss därför ta vårt fulla ansvar, även om vi kanske trampar bryggerinäringen på tårna och utsätter de legala brukarna av en dryck för vissa besvär. Jag tror att samhällsansvaret är tillräckligt stort för de flesta för att man skall kunna ta det steg som utskottsmajoriteten nu föreslår.

Med detta, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

I detta anförande instämde herrar Sellgren, Jonsson i Mora, Ångström, Karl Bengtsson i Varberg, Hyltander och Rimås (samtliga fp).

Herr ISRAELSSON (vpk):

Herr talman! Den nu förevarande frågan om mellanölets vara eller inte vara kan inte ses isolerad från ställningstagandet till konsumtionsgifterna i stort. Då riksdagen redan 1971 uttalade sig för att denna fråga skulle brytas ut ur den pågående alkoholpolitiska utredningen och behandlas med förtur utan att man avvaktade utredningens slutbetänkande, så måste starka skäl ha talat för det. Det är obestriddligen så att vi här har att göra med ett svårt problem som främst hänför sig till tonårsungdomen.

Alkoholpolitiken från samhällets sida har skiftat genom åren både i Sverige och i andra länder. Den mest extrema restriktionslinjen, totalförbud, har prövats och misslyckats i ett flertal länder. Sverige har i många år prövat ransoneringssystemet i fråga om rusdrycker. Under senare år har vi här i landet slagit in på en väg som inneburit minskade restriktioner i form av upphävd ransonering av rusdrycker och uppmuntrande av konsumtion av drycker med lägre alkoholhalt. Tanken bakom rekommendationen att övergå till drycker med lägre alkoholhalt tycks vara att dessa drycker skulle utgöra en mindre fara för uppkomsten av alkoholism och alkoholskador.

Tar vi i betraktande att beroendeförhållandet till alkoholdrycker är en smygande process, inser vi att detta lätt kan etableras även om vederbörande från början håller sig till drycker med låg alkoholhalt. Det stora flertalet människor som brukar hithörande drycker kommer aldrig att råka in under något beroende, men vi vet med säkerhet att en minoritet kommer att göra det. Särskilt stor är risken om man börjar bruka alkohol mycket tidigt innan kroppen nått sin fulla utveckling. Det är dessa mycket känsliga grupper av unga människor som samhället har ett särskilt ansvar för och som, om de råkar in under alkoholberoende, kan komma att försaka det allmänna mycket stora kostnader.

Jag nämnde tidigare att extrema förbudslinjer som försökts måst överges som klart olämpliga. Det är väl knappast heller någon som i dag hävdar att ett totalförbud är någon framkomlig väg i fråga om samtliga alkoholdrycker sammantagna. I det här förevarande fallet, mellanölet, kan emellertid speciella synpunkter anföras för en restriktiv politik. Vi har att göra med en dryck där, i fråga om de ungdomsgrupper jag tidigare nämnt, lättillgängligheten säkerligen spelar en stor roll vid uppkomsten av den missbrukssituation som vi nu råkat in i. Även om man anser

restriktionsvägen som oframkomlig generellt då det gäller att komma åt alkoholproblemen kan restriktioner i vissa fall, som här i fråga om mellanölet, ändå övervägas. Det gäller att skydda en känslig grupp av unga människor från att råka in i alkoholberoende.

Skall man här gripa in med restriktioner anser jag att man skall gå ett så långt steg som skatteutskottet föreslagit och ta bort mellanölet. Det innebär att man återgår till de förhållanden som rådde före införandet och erkänner att det var ett stort misstag att någon gång lansera denna dryck. Ett dylikt beslut förutsätter att en stor majoritet av mellanölskonsumenter tvingas avstå från en måltidsdryck som många vant sig vid att använda regelbundet och kanske finner tilltalande utan att därför skadas av den eller råka in under alkoholberoende. Jag tror emellertid att många av dessa människor är beredda att solidariskt avstå från denna dryck om härigenom alkoholskadorna bland ungdomen kan nedbringas.

Den alkoholpolitiska utredningen vill i likhet med Kungl. Majt:s proposition nr 61 år 1972 inte gå så långt som skatteutskottet föreslagit. I reservationen 1 till skatteutskottets betänkande nr 30 yrkas bifall till propositionen, som ju innebär ett lagfästande av 18-årsgränsen för rätt till inköp, en gräns som faktiskt redan finns i en frivillig överenskommelse med handeln men som knappast haft avsedd verkan. I fråga om förslaget om 5 miljoner kronor till upplysning kring alkoholfrågor råder ju enighet.

I reservationen 1 förs ett märkligt ekonomiskt resonemang i fråga om verkningarna i det fall mellanölet skulle stoppas. Man säger att man i dagens ekonomiska situation inte kan bortse från det inkomstbortfall och de merkostnader som samhället skulle åsamkas om den nuvarande fria försäljningen av mellanöl måste upphöra. Man säger vidare att om ölproduktionen går ned kommer arbetslöshet att drabba de i produktionen anställda och förluster kommer att drabba detaljhandeln, vilket skulle leda till stigande priser på livsmedel. Staten skulle kunna få vidkännas ett skattebortfall på 500 miljoner kronor.

Under innevarande budgetår räknar man med en total statsinkomst på omkring 3 000 miljoner på alkoholhaltiga drycker. Det är onekligen en rätt stor summa. Men det principiella resonemanget att svenska folket måste fortsätta att dricka öl för att klara statsfinanserna anser jag vara helt felaktigt. Ett nedbringande av ungdomens alkoholtillväxning måste leda till minskade alkoholskador, som i sin tur minskar vårdbehovet och därmed kostnaderna för det allmänna. Är det för övrigt inte märkligt att man i andra vårdssammanhang är beredd att göra mycket stora ekonomiska uppoffringar från det allmännas sida då det gäller att hålla svårt sjuka människor vid liv, samtidigt som man inte skulle vara beredd att göra ekonomiska åtaganden för att hindra människor från att dras in i sjukdom?

Om vi skall se på ekonomi i alkoholpolitiska sammanhang finns det också andra aspekter. Vad gäller rusdryckerna har vi i Sverige sedan länge haft den ordningen att distributionen skett genom samhällets försorg utan inblandning av privatekonomiska vinstintressen. I fråga om ölproduktionen är det annorlunda. Här har privata ekonomiska intressen tillåtits komma in. Dessa intressen strävar mot stora lönsamma enheter, som kräver en ökande marknad för produkterna. En avancerad marknads-

föring för att öka konsumtionen sätts in, och man går så långt i reklammetoderna som det anständigtvis är möjligt. Som vi alla vet har man också lyckats i sina syften. Förskjutningen i den totala alkoholkonsumtionen mot öl har lett till att en ökande andel av omsättningen kommer på områden som faller under bryggerikapitalets intressesfär. Ju fler som blir sysselsatta med tillverkning och distribution av alkoholdrycker, desto starkare blir argumentet att minska produktionen, så hotar arbetslöshet.

I vpk-motionen 845 tar vi upp dessa problem. Vi hävdar i motionen att oavsett vilken inställning man har till mellanölet som sådant är det angeläget att samhället får den totala kontrollen över såväl tillverkningen som marknadsföringen av dylika drycker. Medvetna försök från tillverkare och marknadsförare att genom reklam stimulera till ökad konsumtion av alkoholhaltiga drycker måste stoppas.

Vi kräver också i motionen att åtgärder vidtages från regeringens sida för överförande av bryggerinäringen i statens ägo. Ett förstatligande skulle koppla bort det enskilda vinstintresset på tillverkningssidan och ge samhällsorganen friare händer att utforma en mera realistisk alkoholpolitik.

Förstatligande av bryggerinäringen, förbud mot alkoholreklam och stopp för mellanöl innebär självfallet inte någon lösning av hela alkoholproblemet, men de marginella förbättringar som åtgärderna leder till är ändå väsentliga. Det är väl ett rimligt antagande att den tänkande människan, så länge hon inte råkat komma under beroende av konsumtionsgifter, måste ha vissa bevekelsegrunder för att börja använda dessa. Bruket är redan från början ett sätt att smita undan från en verklighet som ter sig hård och besvärlig. Det hårda, på effektivitet och profit inriktade industrisamhällets kapitalistiska form ställer krav som för allt fler människor blir överkrav. Alkohol som flyktmedel påskyndar utslagningsprocessen, fördyrar och försvårar den sanering som det allmänna, med löntagarnas pengar, tvingas göra.

Vad som krävs för att på ett avgörande sätt komma till rätta med alkohol- och giftproblemen är en genomgripande förändring av den sociala verkligheten, tillskapandet av ett samhälle av socialistisk typ där produktionen sker för människors behov och inte för profit, ett samhälle där människor tjänar varandra i stället för att tjäna på andra. I ett dylikt samhälle har man på ett avgörande sätt röjt undan bevekelsegrunderna för verklighetsflykt och därmed skapat förutsättning för att verkligen komma till rätta med problemen.

För att åstadkomma sociala förändringar fordras aktivitet och kamp. Människor hemfallna till alkoholmissbruk för ingen kamp -- de är passiviserade. Den som vill föra kamp för sociala förändringar måste följaktligen också föra kamp mot alkoholmissbruket. Det är därför ingen tillfällighet att arbetarrörelsens kamp i Sverige under genombrottsåren var parad med en kamp mot alkoholmissbruket. Min bevekelsegrund då jag beslutat mig för att under punkten A stödjande utskottets förslag är att ett utbrett mellanölmisbruk bland ungdomen i de tidiga tonåren bidrar till att söva ned deras sociala engagemang både för sociala förändringar inom det egna landet och i solidariteten med andra kämpande folk i

världen.

Herr talman! Jag vill slutligen framställa följande yrkande i anslutning till motionen 845,

att riksdagen med anledning av motionen 1972:845 hos regeringen hemställer

dels om utredning och förslag om ett överförande i statens ägo av bryggerinäringen,

dels om framläggande av förslag till lag om förbud mot reklam i varje form för alkoholhaltiga drycker.

Herr BJÖRK i Gävle (c):

Herr talman! Mellanölet, som vi i dag debatterar, väckte för några år sedan en förhoppning att de svenska alkoholvanorna skulle väsentligt förbättras. Man kan nu konstatera att vi har fått en starkt ökad konsumtion av öl, speciellt då i de yngre åldersgrupperna.

Det finns en risk att man i en sådan här debatt tar till vissa övertoner, speciellt när det gäller ungdomen. Här har t. o. m. använts ord som "nedbusning" i debatten. Jag tror att mellanölsproblemet inte bara är en nykterhetspolitisk fråga utan också en social fråga av stor vikt. Jag ser mellanölsproblemet som ett symptom på felaktig samhällsplanering. Jag tänker t. ex. på felaktigt planerade bostadsområden, skolor med starkt ökad stress, dåligt organiserad fritidssysselsättning, osv. Om man när man planerar samhällen tänker mera på parkeringsplatser och bilar än på att ge barn lekplatser kan man få sådana här biverkningar som vi fått när det gäller mellanölet. Den överkoncentration som vi har i vissa bostadsområden kan också vara en bidragande orsak. Jag tror vidare att man satsat alltför litet på den förebyggande barna- och ungdomsvården, och jag tror att våra ungdomsorganisationer inte har fått det stöd de vore värda. Man har ibland sett alltför njugett på småsummor när det gällt anslag till ungdomsorganisationer. I stället har man då fått satsa stora pengar på ungdomsvårdsskolor och andra vårdformer.

Jag tror därför att man bör vara försiktig med att alltför hårt kritisera den uppväxande ungdomen, särskilt om man själv tillhör föräldragerationen och speciellt om man själv tillhör den grupp som varit med och arbetat fram det samhälle vi bor i.

Jag delar skatteutskottets mening att man bör ta bort mellanölet från affärerna. Det kommer utan tvekan att innebära vissa nackdelar för oss som dricker mellanöl; det är i så fall ett extra besvär som vi får ta.

Men man löser inte alla världsproblem bara genom att ta bort mellanölet från affärerna. Man måste samtidigt göra någonting åt de andra problem som jag här pekat på.

När det gäller informationskampanjen är det värdefullt att pengarna kanaliseras på ett sådant sätt att de ger det bästa resultatet. Jag anser därför att man vid anslagsbeviljandet bör prioritera de föreningar som har problemen närmare sig än vad som är fallet med de organisationer som har helykterhet på sitt program. Alla riksdagsmän fick i går en uppmaning från ett antal ungdomsorganisationer att stödja förslaget att statens ungdomsråd blir huvudman för denna kampanj. Det är också finansministerns förslag, och jag tycker det är vettigt. Statens ungdoms-

råd består av representanter för ett antal ungdomsorganisationer och har fortlöpande kontakt med landets organisationer och känner till hur man bäst skall använda dessa pengar på ett vettigt sätt.

Jag vill därför, herr talman, yrka bifall till skatteutskottets förslag i huvudfrågan. Jag yrkar vidare bifall till reservationen 3, som avser att statens ungdomsråd skall vara huvudman för informationskampanjen i stället för CAN.

Herr WIKNER (s):

Herr talman! Jag vill först för kammaren deklarerar att jag inte i den här debatten kommer att försvara mellanölet. Det framgår kanske även av reservationen 2. Jag är i stället motståndare till mellanölet med tanke på det ökade ungdomsfylleriet.

Det var naturligtvis fel att mellanölet infördes, men det är mycket lätt att vara efterklok. Ingen kunde ana att det skulle bli så begärligt för ungdomarna som berusningsmedel och i många fall leda till missbruk. Men när vi nu sett resultatet av vårt tidigare beslut om mellanölet, bör vi riksdagsledamöter tänka oss för mer än en gång innan vi beslutar om några mera genomgripande åtgärder. Det har som bekant tillsatts en utredning — alkoholpolitiska utredningen — bestående av, som jag ser det, kunniga personer från olika politiska partier som representerar olika åsikter angående alkoholpolitiken. När utredningen slutfört sitt uppdrag borde den kunna framlägga ett förslag som tar bort eller i varje fall minskar ölmissbruket bland ungdomarna.

Man kan inte påstå att dagens alkoholproblem bland ungdomen endast gäller mellanölet och att missbruket har uppstått sedan mellanölet tillkom 1965. Missbruket omfattar alla alkoholdrycker. Och problemets orsak ligger djupare än tillkomsten av mellanölet. Bristen på omvårdnad av de unga i hemmet, familjetragedier, ungdomars misslyckanden av olika slag, i skolan, på arbetsplatser etc.; risken att hamna i dåliga gäng — allt detta måste ingå i bilden när man skall bedöma dagens ungdomsfylleri. Men vi får inte glömma att vi även har skötsamma ungdomar. Varför bara klanka på ungdomen? Det finns många fler äldre alkoholmissbrukare. Barnens uppfostran ävilar föräldrarna, och här har föräldrarna en mycket stor uppgift att fylla.

Jag har i skatteutskottet anslutit mig till reservationen 1, vari föreslås att åldersgränsen höjs från 16 till 18 år och att 5 miljoner kronor anslås till upplysning angående skadeverkningar av alkohol, vin, narkotika och även öl. Jag har också anslutit mig till förslaget att upplysningen skall handhas av statens ungdomsråd.

I reservationen 2 föreslår jag att sista stycket i reservationen 1 får följande ändrade lydelse:

”Beträffande övriga motioner anser utskottet att yrkandet i motionen 1972:1602 om fortsatt utredning av frågan om sänkning av alkoholhalten i mellanölet förtjänar särskild uppmärksamhet. Bevillningsutskottet uttalade 1970 att en sådan åtgärd skulle vara att föredra framför att överföra mellanölet till systembolaget. Även tidigare erfarenheter från det 3,2-procentiga öl som före andra världskriget salufördes här i landet tyder på att en sänkning av alkoholhalten hos mellanölet kan vara en

åtgärd som skulle göra det möjligt att få ett drickbart öl som inte i samma grad som det nuvarande inbjuder ungdomen till missbruk. I förening med den nu förordade 18-årsgränsen skulle därför en sänkning av alkoholhalten förslagsvis till 3 procent vara en åtgärd som bör tas upp till förnyad prövning. På sikt skulle en sådan ändring sannolikt leda till att ölet inte som nu delas upp på två typer, vilket tillverknings- och distributionsmässigt måste verka fördyrande på produkten. Det främsta syftet med detta förslag är dock de rent nykterhetspolitiska vinster det skulle medföra.”

Jag tror att ölmissbruket till stor del beror på mellanölets höga alkoholhalt. Om man sänker alkoholhalten minskas möjligheterna till berusning och därmed minskas de faror som följer med mellanölskonsumtionen bland ungdomarna. Man bör naturligtvis anlita expertis, som får till uppgift att pröva var gränsen för alkoholhalten skall sättas. Då alkoholpolitiska utredningen nu utreder vår nykterhetspolitik, bör den även mera ingående få pröva frågan om en sänkning av alkoholhalten i mellanölet.

Det har från många håll sagts att mellanölsfrågan är viktig. Jag anser personligen att den t. o. m. är mycket viktig, och därför är det nödvändigt att frågan får utredas noggrant, innan ett slutgiltigt beslut fattas. Det är detta som är avsikten med min reservation.

En tidning uppger i dag att forskarna ännu inte har kunnat vederlägga att någonstans under mellanölets alkoholstyrka, 3,6 viktprocent, går en kritisk gräns över vilken ölet tänder eller släcker törst och därför kan bli en typisk missbruksdryck. Man kan ställa frågan: Varför blev pilsnern aldrig ett ungdomsproblem? Kanske detta hänger samman med smakskillnaden. Detta borde forskarna få till uppgift att klara av, innan man avgör mellanölsfrågan.

Det talas i olika sammanhang om hur viktigt det är med forskning. Det är i högsta grad fallet även i denna mycket betydelsefulla fråga. Det föregående ärende vi diskuterade här i kammaren gällde narkotikan, och då begärde en del ledamöter en parlamentarisk utredning. Därför bör även utredningen om mellanölet få slutföras.

Enligt alkoholpolitiska utredningens betänkande Mellanölsfrågan anförde 1944 års nykterhetskommitté följande: ”Kommittén ansåg att det visat sig möjligt för de svenska bryggerierna att med den lägre alkoholhalten framställa en dryck, vars smak i stort sett godtagits av den stora allmänheten och mot vars hållbarhet inga allvarliga anmärkningar riktats.” Genom dåvarande laboratorn Leonard Goldbergs undersökningar fann kommittén fastlagt att tröskelvärdet för påvisbar alkoholpåverkan för de flesta människor torde ligga omkring eller något under två flaskor 3,2-procentigt öl, medan det däremot för en 2,6-procentig maltdryck låg ovanför två flaskor, ofta närmare tre – även om de individuella olikheterna kunde vara betydande.

Vid 1954 års riksdag anförde den dåvarande departementschefen följande: Ett återinförande av starkölet innebär utan tvivel risker. Det 3,2-procentiga ölet synes däremot, såvitt Goldbergs undersökningar ger vid handen, vara relativt ofarligt. En för flertalet konsumenter normal kvantitet, en flaska, ger sålunda icke märkbar påverkan. Vid en

förtäringsmängd av två flaskor blir hos de flesta människor påverkan endast föga märkbar. Det har även konstaterats i Goldbergs undersökningar att ölalkoholens verkningar är mindre skadliga än effekten av motsvarande mängd alkohol i form av sprit.

Jag vill med vad jag nu anfört hemställa att riksdagen med bifall till motionen 1602 år 1972 begär att alkoholpolitiska utredningen får i uppdrag att ompröva frågan om sänkning av alkoholhalten i mellanölet i enlighet med de i motionen angivna riktlinjerna. Jag ber därför att få yrka bifall till reservationen 2.

Herr talman! Jag vill till sist deklarerat varför jag anslutit mig till reservationen 1 då det gäller höjning av åldersgränsen från 16 till 18 år och till att det anslås 5 miljoner kronor till upplysningsverksamhet. Jag anser för min personliga del att det kanske hade varit mest rejält av utskottsmajoriteten att föreslå ett direkt borttagande av mellanölet. I stället har man föreslagit att ta bort den särskilda skatten på mellanöl och att överföra försäljningen till systembolaget. Genom de åtgärderna skulle man få bort mellanölet.

Det har från flera håll uttalats farhågor för att det är olämpligt att låta ungdomarna gå till systemet och köpa öl. Det är alldeles riktigt att det kan vara en fara – ungdomarna kan frestas att köpa starkare drycker. Det kan även leda till öllangning.

Det är brukligt i riksdagen, och det har jag fått lära mig, att en utredning som riksdagen fattat beslut om får slutföra sitt uppdrag innan några drastiska åtgärder vidtas.

Jag ber också att få nämna följande för att det skall bli antecknat till protokollet. I remissyttranden till alkoholpolitiska utredningen förordar statens ungdomsråd, statens institut för folkhälsan, Handelsanställdas förbund, Kooperativa förbundet, Landsorganisationen, Moderata ungdomsförbundet, Nykterhetsorganisationen Verdandi, Riksförbundet mot alkoholmissbruk, Svenska bryggareföreningen, Svenska landstingsförbundet, Svenska livsmedelsarbetareförbundet, Sveriges kommunaltjänstemannaförbund, Sveriges socialdemokratiska ungdomsförbund, Sveriges socionomförbund och TCO ytterligare utredning innan ställning tas till alkoholpolitiska utredningens förslag. De avstyrker såväl förslaget om 18-årsgräns som förslaget om diskförsäljning. Endast Centerns ungdomsförbund, Folkpartiets ungdomsförbund, Hotell- och restauranganställdas förbund, Kristen demokratisk ungdom och Nykterhetsrörelsernas landsförbund anser att mellanöl skall betraktas som rusdryck och säljas i systembolagets butiker.

Vidare föreslår ett stort antal länsstyrelser samt Riksförbundet Hem och skola endast en lagstadgad 18-årsgräns, men avstyrker förslaget om diskförsäljning.

Av de remissinstanser som avgivit remissvar till alkoholpolitiska utredningen har alltså flertalet uttalat sig mot att mellanölet skall betecknas som rusdryck och säljas på systembolaget, medan en liten grupp uttalat sig för detta.

Jag har tagit fasta på vad finansminister Sträng säger i propositionen, vilket jag för min personliga del tycker väger ganska tungt: "Mot bakgrund av den splittrade bild, som den omfattande remissbehandlingen

visar, kan man hysa viss tvekan för att ta upp mellanölsfrågan med förtur. Jag delar emellertid APU:s uppfattning att det föreligger sådana förhållanden, främst beträffande mellanölskonsumtionen bland ungdomen, att konkreta åtgärder behöver vidtas utan avvaktan på utredningens slutbetänkande. Samtidigt är det väsentligt, att man inte nu vidtar åtgärder som kan framstå som mindre välbetänkta eller mindre lämpliga för en samlad lösning av de alkoholpolitiska problemen. APU är inne i slutfasen av sitt arbete. Detta innebär att alkoholpolitiken i hela dess vidd kommit upp till allmän prövning inom en nära framtid. Med hänsyn härtill bör åtgärderna nu kunna begränsas till sådana som verksamt och omedelbart kan begränsa mellanölets åtkomlighet för ungdomar. Även frågan om en intensifierad information, som inte har motsvarande samband med det fortsatta utredningsarbetet, bör tas upp i detta sammanhang.”

Jag anser att finansministern har rätt. Man bör inte vidtaga några mindre lämpliga åtgärder nu, när alkoholpolitiska utredningen meddelat att den skall lägga fram sitt förslag kanske till hösten. Personligen tror jag också att ingen kan komma med någon patentrösning.

Herr Larsson i Umeå sade i sitt anförande att riksdagen har ansvar för denna fråga. Det är riktigt, och vi reserverar oss också samma ansvar. Men jag tror att APU gör allt för att försöka lösa den viktiga fråga vi nu behandlar. Det är min förhoppning att utredningen fortast möjligt skall lägga fram sitt förslag. Först då kan vi ta slutlig ställning till mellanölet för eller emot.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen 1 och, som jag tidigare nämnt, även till reservationen 2.

På förslag av herr tredje vice talmannen beslöt kammaren uppskjuta den fortsatta överläggningen rörande detta betänkande samt behandlingen av återstående ärenden på föredragningslistan till kl. 19.30.

§ 16 Anmälades och bordlades

Justitiekammarens betänkanden:

Nr 16 i anledning av propositionen 1972:98 med förslag till lag om internationellt samarbete rörande verkställighet av brottmålsdom, m. m. jämte motion

Nr 17 angående uppskov med behandlingen av vissa ärenden

Försvarens utskottets betänkande:

Nr 17 med anledning av Kungl. Maj:ts proposition 1972:75 angående försvarets fortsatta inriktning m. m. jämte motioner

Trafikutskottets betänkande:

Nr 13 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition 1972:81 med förslag till kungörelse om ändring i förordningen (1940:910) angående yrkesmässig automobiltrafik, m. m. jämte motioner

Nr 87

Torsdagen den
25 maj 1972

Jordbruksutskottets betänkanden:

Nr 36 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition 1972:38 med förslag till godkännande av ändringar i 1954 års internationella konvention till förhindrande av havsvattnets förorening genom olja, m. m. jämte motioner

Nr 37 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition 1972:71 angående godkännande av konvention om förhindrande av havsföroreningar genom dumpning från fartyg och luftfartyg

Nr 38 i anledning av motion om översyn av forsknings- och försöksverksamheten inom jordbruket i Norrland

Nr 39 i anledning av motion om prövning enligt miljöskyddslagen av väg- och flygplatsbyggen m. m.

Nr 40 i anledning av motioner om förbud mot import och försäljning av vissa djur och skinn, m. m.

Nr 41 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition 1972:89 med förslag till växtskyddslag jämte motion

Nr 42 i anledning av motion om höjning av äldre regleringsavgifter enligt vattenlagen

Näringsutskottets betänkanden:

Nr 42 angående uppskov med behandlingen av vissa ärenden

Nr 43 i anledning av motion om ett program för civilt utnyttjande av krigsmaterielindustrin

§ 17 Kammaren åtskildes kl. 18.08.

In fidem

SUNE K. JOHANSSON

/Solveig Gemert